ڕۆڤار
ڕۆژنامە ـ گۆڤار

ئیبراهیم ئەحمەد
یادگارو هیوا

نیگاری : هاوڕێ ئەنوەر فەخری

مانگانەیەکی ڕۆشنبیرییەو هەر ژمارەی تایبەتە بۆ داهێنەرێک
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم دەری دەکات

دەستەی راوێژکاران

حسێن عارف

ڕەووف بێگەرد

ڕێبین ئەحمەد هەردی

سەرپەرشتی گشتی

شێرکۆ بێکەس

بەڕێوەبەری رۆڤار

دڵشاد عەبدوڵڵا

ئەندامانی کارگێڕ

عەتا محەمەد

فەرەیدون پێنجوێنی

سەرپەرشتی هونەری

قادر میرخان

1

5/5/1999

هونەرمەند : هاوڕێ ئەنوەر فەخری

ساڵی ١٩٥٨ لەسلێمانی لەدایک بووە، ئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی بەغدای ساڵی ١٩٨١ تەواو کردووە، بەشداری لە چەند پێشانگایەکی تایبەتی و هاوبەشدا لەناوەو دەرەوەی وڵاتدا کردووە، ئەندامی (کۆمەڵی هەشت) بووە، چەند خەڵاتێکی وەرگرتووە، ئێستاش مامۆستایە لە کۆلێژی هونەری زانکۆی سلێمانی.

رۆڤار چی‌یە و بۆچی‌یە؟

(رۆڤار) وشەیەکی تازە دۆزراوە نییە بیخەینە ناو فەرهەنگی زمانی کوردی‌یەوە، بەڵکو تەقلیدێکی تازەیە بۆ جوانتر نیشاندانی ئەستێرە درەوشاوەکانی ئاسمانی ئەدەبیمان. ئەم ووشەیە لێکدراوێکە لە دوو لەتە ئاوێنە، موتوربەکردنی چڵی وشەیەکە لەسەر قەدی وشەیەکی دیکەوە، تا ئەو چڵە سەوزەی لێ‌ی شین بێ‌و سێبەرێکی نەخشین دروست بکا بۆ پشوودانی کەڵە داهێنەرانمان لە ئێستاو رابردوودا.

دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم لە پرۆژە ئەدەبی و ڕووناکبیریەکانی خۆی‌دا بڕیاری دەرکردنی ڕۆژنامە- گۆڤارێکی‌دا بۆ ئەوەی مانگانە لە چەند لاپەڕەیەکی شیاو وشایستەدا، هەرجارەی باسی داهێنەرێکی کوردبکات، یا داهێنەرێك کە بە ڕەچەڵەك یا بەزمانی نووسین کورد نەبێ بەڵام بەقەد دار بەڕوویەك نزیك بێ لە کورد وەکو (گۆنتەرگراس، ئیسماعیل بێشکچی، سەلیم بەرەکات، یەشار کەمال . هتد). بۆیە ئەم پرۆژەیە هەردوو پیتی (ڕۆ) ی لە وشەی ڕۆژنامە هەڵپچی و خستیە سەر هەردوو پیتی (ڤار) ی گۆڤار و پێکەوە وشەی (رۆڤار) یان دروست کرد.

(رۆڤار) هەرجارەی چەند لاپەڕەیەکی بڵاوکراوە و بڵاونەکراوە، ژیان و نووسینی، باری سەرنج و بۆچوونی، چاکترین دەقی داهێنەران، هاوشان لەگەڵ وێنە و هێڵکاری و مۆتیڤی گونجاودا بڵاودەکاتەوە، بەجۆرە دەرهێنانێکی هونەریی تازە کە هەماهەنگی لە نێوان وشەو ڕەنگ و هێڵکاری تەواو بەرجەستە بێ، ئەمەشیان کارێکی تازەیە و پێویستی بە خوێندنەوەیەکی تازە و دۆزینەوەی ڕەهەندە جیاجیاکانی ژیان و نووسینی داهێنەرەکانەوە هەیە.

دیارە (رۆڤار) لە جێبەجێکردنی ئەم ئەرکەی‌دا ڕووبەڕووی کۆمەڵێك بەربەست و کێشە دەبێتەوە، لەوانە چۆنیەتیی هەڵبژاردنی جوانترین دەق کە هەندێکیان زەمان ساغی کردۆتەوەو هەندێکی تریش دەکەوێتە ئەستۆی دەستەی کارگێڕو هەڵسوڕێنەرانی (رۆڤار)، و پەیوەندیی بە سەلیقەو تێگەیشتن و گۆشەنیگای بینینی تازەوە هەیە، بینینێك کە ئەودیوی دەقەکان جوانتر ببینێ و بەردەوامبوون و کاریگەریی دەقەکە لە کۆن و ئێستادا دەستنیشان بکا، دەقێك کە داهێنەران کۆك بن لەسەری و لەگەڵ ڕۆژگاردا کاڵ نەبووبێتەوە.

کێشەی دیکە بریتی‌یە لە پەرت بوون‌و کۆنەکرانەوەو دەست نەکەوتنی بەرهەمی بەشێکی داهێنەرانی کورد. بۆ نموونە بەرهەمەکانی چیرۆکنووسێکی گومناوی وەکو (لەتیف حامد، یا ژیان و تابلۆکانی دانیاڵ قەساب، یاژیان و بەرهەمەکانی موحەڕەم محەمەد ئەمین هتد)، کە بێگومان ماندووبوون و گەڕان و سەر لەنوێ خوێندنەوەی هەموو بەرهەمەکانی دەوێ، ئەوە سەرباری دەست نەکەوتنی فۆتۆگرافی کەسی داهێنەر و وێنەی ئەو شوێنانەی کە تێیدا ژیاوە.

ماوەتەوە بڵێین لیستی ناوەکان چۆن هەڵدەبژێرین و بۆ لە ئیبراهیم ئەحمەدەوە دەستمان پێکرد؟

دەستەی بەڕێوەبەری دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم لە ژمارەکانی داهاتووی رۆڤاردا ناوی هەموو ئەو داهێنەرانە بڵاودەکاتەوە کە هەڵبژێردراون لە ماوەی ساڵی ١٩٩٩ دا ژمارەی سەربەخۆیان بۆ تەرخان بکرێ، ئەم ژمارەیە لە مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد (بەتەمەنترین زیندوو) ەوە دەستمان پێکرد، کە زۆربەی بەرهەمەکانیمان لەبەردەستدا بوو. ئیبراهیم ئەحمەد (بلە) یەکێکە لە چیرۆکنووس و ڕۆژنامەوان و پەخشان نووس و شاعیر و وەرگێڕە، هەرە دیارەکانی کورد و (ژانی گەل) و (کوێرەوەری)و (گۆڤاری گەلاوێژ) سێ سەبەتەی زێڕینی پڕ لە گوڵی باخچەکانی داهێنانی ئەو داهێنەرەن و سێ ئەستێرەی هەرە درەوشاوەن لە ئاسمانی ئەدەبیاتی کوردی‌دا.

(رۆڤار) دەچێتە ناو ژانی گەل و ڕێگەی زوخاوی کوێرەوەریەکان دەبڕێ و گوێ بەدڕك و داڵ نادا و لە هەر کوێ‌یەك گوڵێکی سوور ببینێ، بۆی دەچێ.

(رۆڤار) مانگانەیەکی رۆشنبیری‌یەو هەر ژمارەی تایبەتە بەداهێنەرێك
ناونیشان: سلێمانی فولکەی یەکگرتن دەزگای چاپو پەخشی سەردەم - رۆڤار - ت: ٢٩٨٣٩
لەدەرەوەی کوردستان:
Tel: 0044 162 846008 Fax: 0044 162 84 77660

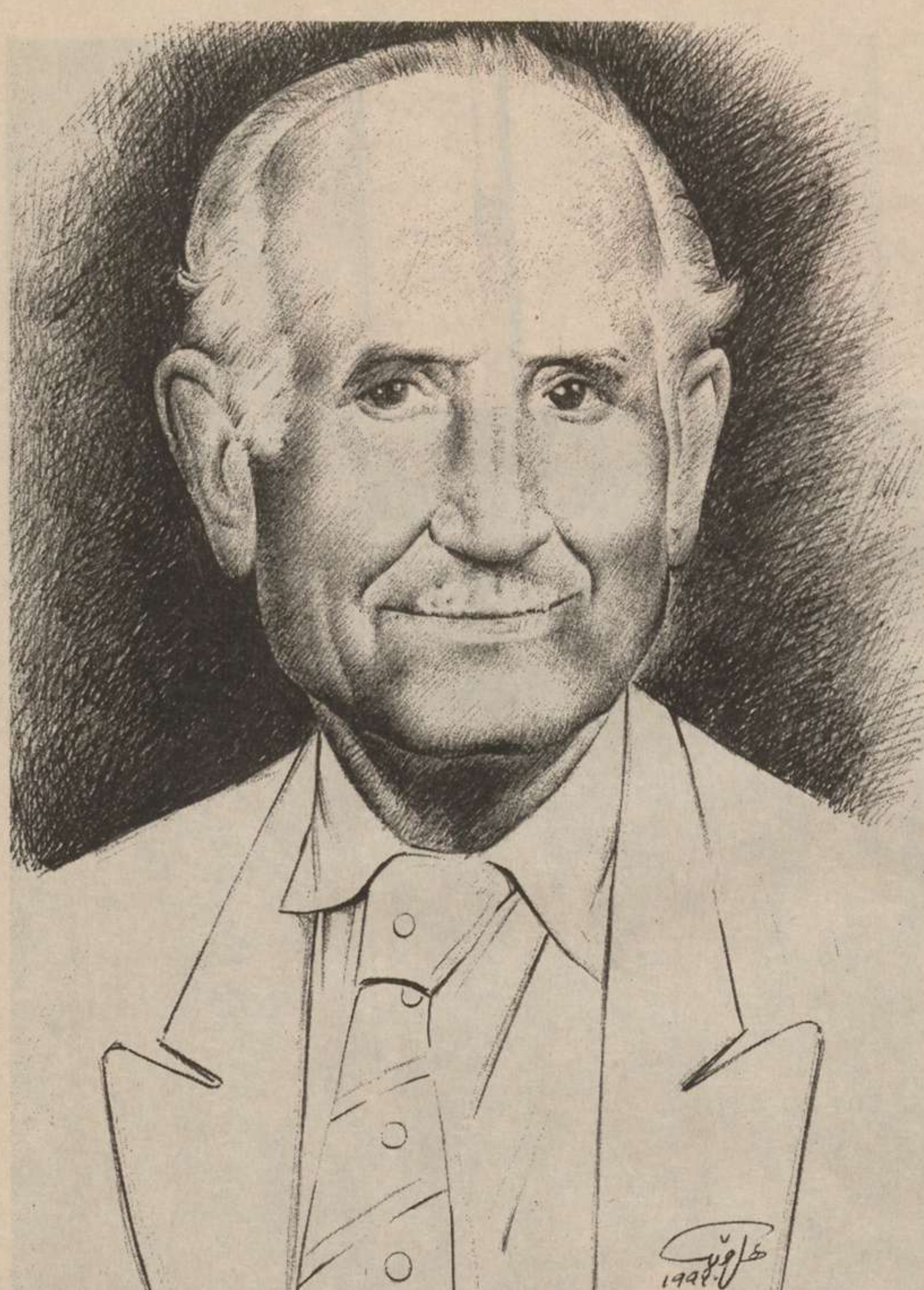

چیرۆکنووس و ڕۆژنامەنووس

ئیبراهیم ئەحمەد

(بلە)

*ساڵی ١٩١٥ لە سلێمانی لە دایك بووە
*بەشێکی منداڵیی لە گەڕەکی دەرگەزێن بەسەر بردووە، ماوەیەکیش لەگەڕەکی صابونکەران ژیاوە.
*ساڵی ١٩٣٧ لە بەغدا کۆلێجی (حقوق)ی تەواوکردووە و لەساڵی ١٩٤٢-١٩٤٤ حاکم بووە.
ئەو ساڵەی حقوقی تەواوکرد نامیلکەیەکی بڵاوکردەوە بەناوی (الاکراد و العرب) کە باسی لە پەیوەندی نێوان هەردوو نەتەوەو ئاسۆی هاوکارییان دەکا.
*لەنێوان ١٩٣٩-١٩٤٩ بەهاوکاری خوالێخۆشبوو عەلاء الدین سجادی گۆڤاری "گەلاوێژ" ی لە بەغدا دەرکردووە.
ئەو گۆڤارە سەردەمێکی زێڕینی لە ژیانی ئەدەبی و ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا هێنا پێشەوە و زمانی کوردییشی لە دڕك و داڵ پاك کردەوە. ئەگەر بەراوردێك لە نێوان زمانی کوردی لەسەردەمی "گەلاوێژ" و زمانی کوردی سەردەمی شێخ مەحمود بکەین ئەو جیاوازییە لە ڕێنووس و بەکوردی پەتی نووسین و ڕەوانی دارشتن دا بەڕوونی دەبینین.
"گەلاوێژ" جگە لەوەی بواری لەبەردەم داهێنەران ڕەخساند بۆ بڵاوکردنەوەی بەرهەمیان و گەیاندنی دەنگیان، بەهەمان شێوە پردیکی باشیشی دروست کرد بۆ گەیاندن و ناساندنی ئەزموونی ئەدەبی میللەتانی تر ئەویش لەڕێی وەرگێڕانەوە، کە ئیبراهیم ئەحمەد پێشەنگی ئەو ئەزموونە بوو.
لەوێ جگە لەو بەرهەمانەی ناوی خۆی بەسەرەوە بوو، زۆرجار بەناوی خوازراوەوە (بلە، ب، ه ل، ن ا   ) نووسینی جۆراوجۆری بڵاو دەکردەوە.
*ئیبراهیم ئەحمەد یەکێکە لە پەخشان نووسە هەرە دیارەکانی کوردو، ڕووداوی نالەباری خۆماڵی، خەباتی چەوساوەو هەژاران، نەخۆشیی بیرۆکراتی، نرکەو ڕاپەڕینی جوتیاران، گەندەڵیی سیاسی، ژیانی پڕمەینەتیی ژنی کورد و کۆڕی خەبات، سیمای هەرە دیاری ناو چیرۆك و ڕۆمان و پەخشانەکانین.
لەشیعردا جۆرە شەفافیەتێکی ڕۆمانسی خەرمانەی لەدەوری ئەو واقیعە تاڵەدا بەستووە و ئەمەش بەڕوونی لە "یادگار و هیوا" و بەشێکی شیعرەکانی تریدا دیارە.
*ساڵی ١٩٤٩ ئیبراهیم ئەحمەد گیراو ڕەوانەی بەندیخانەی ئەبوغرێب کرا، چرای گەلاوێژ کوژایەوەو لەڕێی بەرەو زینداندا شیعری "دراو تیری کەوان" ی وتووە.
*جیهانی پڕ لە کێشمەکێشمی سیاسەت و دەربەدەری بەشێکی زۆری توانای ئەدەبیی ئیبراهیم ئەحمەدی پەرش و بڵاوکرد، بەتایبەتی کە ماوەیەك سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، بۆیە دوای ڕۆمانی "ژانی گەل" کە بەردی بناغەی ڕۆمانی کوردیی دانا- ئیتر ئەستێرەی داهێنانی کەمتر ڕوو لە درەوشانەوە بووە.
"ژانی گەل" ساڵی ١٩٥٦ نوسراوە، ١٧ ساڵ دواتر ئینجا بڵاوکرایەوە.
* ئیبراهیم ئەحمەد جگە لە چیرۆك و پەخشان و شیعرو وەرگێڕان، ڕۆژنامە نووسێکی بەتوانا بوو جگەلە گۆڤاری گەلاوێژ کەخۆی خاوەن ئیمتیازی بوو، ساڵی ١٩٥٨ ئیمتیازی ڕۆژنامەی "خەبات"یشی وەرگرت و ماوەیەکیش لە بەغدا ڕۆژنامەی "کوردستان" ی دەرکردووە.
*یەکەم بەرهەمی لە ڕۆژنامەی "ژیان" لە ساڵی ١٩٣٢ بڵاوکردۆتەوە و دواجاریش لە لەندەن "چریکەی کوردستان" ی چاپ و بڵاو دەکردەوە.
* دوابەرهەمی بڵاوکراوەی ڕۆمانی (دڕك و گوڵ)ە.
* ئێستا لە لەندەن دەژی.

هیوا

یادگارو هیوا

لەبەر چاوی بەد، لەترسی بەدکار
دڵ خۆم ئەکەمە گۆڕی یادگار
بەگریانی وشك بەناڵەی بێدەنگ
دێنمە لەرزین تەختی کردگار

بێ، هێزی ئەژنۆم، بینایی چاوم
ئارامی گیان، جەرگم، هەناوم
یاخو بەجارێ چارەسەرم کە
یا لەنامەی ژین، دەربێنە ناوم

ژیان بەلاتی‌و بێ دەسەلاتی
هیچ درۆی نەبێ سەد مەرگەساتی
مرۆڤ بەدیلی بژی خۆشە، یان
بمرێ بۆ بەرزی گەل‌و وڵاتی

شیرین بەهارە، بەهاری شادان
بێ بەهرەن لەژین گەل نامرادان

* * *

جەژن‌و بەهارو سەیران‌و خۆشی
گشتی پیرۆزی گەردن ئازادان

شیرین ئەزانم کە تۆش زاماری
وەك من عەودالی خونچەی بەهاری
هیوای تۆ یەکەو هیوای من هەزار
من بێزار نەبم تۆ بۆ بێزاری؟
مەژی بۆ مردن بمرە بۆ ژیان
چۆن قازانج ئەکەی تا نەکەی زیان
لەنزەی زنجیر دڵت نەلەرزێ
پێوەند بۆ لەشە نەوەك بۆ گیان

بێ دابنیشین لەبن هەناران
کۆڕێ ببەستین چوون مەی کۆساران
با ساتێ ناوی لەیادا نەبێ
مەرگی جوانان ناڵەی هەژاران
بێ دابنیشین لەبن داری بەی
نەختێ بنۆشین لەخۆشاوی مەی
ئنجا بیزانین کامیان جوانن
بەی رەنگی گەردن، مەی رەنگی گۆنەی

بێ بابۆت بکەم باسی جوانیم
رۆژانی بەرخیم شەوانی شوانیم
کۆرپەی ئازیز بووم شوانکارەی شادی
ژیام بەخۆشی هەتا توانیم

ژیام سەردەمێ بەکەیف‌و خۆشی
بەشادی کڕین بەخەم فرۆشی
تاکو پێم کرا پوومەتم مژی
تاکو توانیم شەرابم نۆشی

ئەوساکە چوومە ریزی دڵداران
پێی وتم سەردار، هۆزی هەزاران
بێ دابنیشین لەپای دیواران
زنجیر لەگەردن چوون گوناهکاران

بێ دابنیشین لەنێو ڕەزانا
خونچە بکێشین بەڕووی خەزانا
من بەماچ دزین تۆ بەدڵ دزین
هەزار پەڵ بدەین وەپشت دزانا
بێ دابنیشین لەنێو گوڵشەنا
لەژێر سێبەری دارو دەوەنا
لەترسی دوژمن بەسوزەی بەیان
گفتوگۆ بکەین لەگەڵ وەتەنا
بێ دابنیشین لەبن چناران
لەچاوی مەستی دیدە خوماران
بێ دابنیشین دیدە پڕ ئەسرین
تۆ بگری بۆ خۆت منیش بۆ شیرین
"وا بەهاریش هات کەژو کۆ رەنگین
دڵەی عالەم شاد دڵ خۆمان غەمگین
بەهار هاتەوە وەسەیرانەوە
وە لی‌لی‌و لولۆ وەحەیرانەوە"
بەلەنجەو لاری نیگارانەوە
بەدەنگی خۆشی هۆزارانەوە
بەهار هاتەوە خۆشی لەیاران
خۆشی لەگوڵشەن خۆشی لەداران
خۆشی لەگۆڕی بادەگوساران
خۆشی لەبولبول خۆشی لەخاران
خۆشی لەعالەم دوور لەدڵی من
شەونم بۆ خاران دوور لەگوڵی من
زنجیر پیرۆزی دڵ مردوان بێ
بائازاد بژی (بیری میللی) من
شێوەی شیرینی کەژی خوێنینم
شیرێکە لەسەر زامی برینم
ئازاد کردن‌و بەرزی وڵاتم

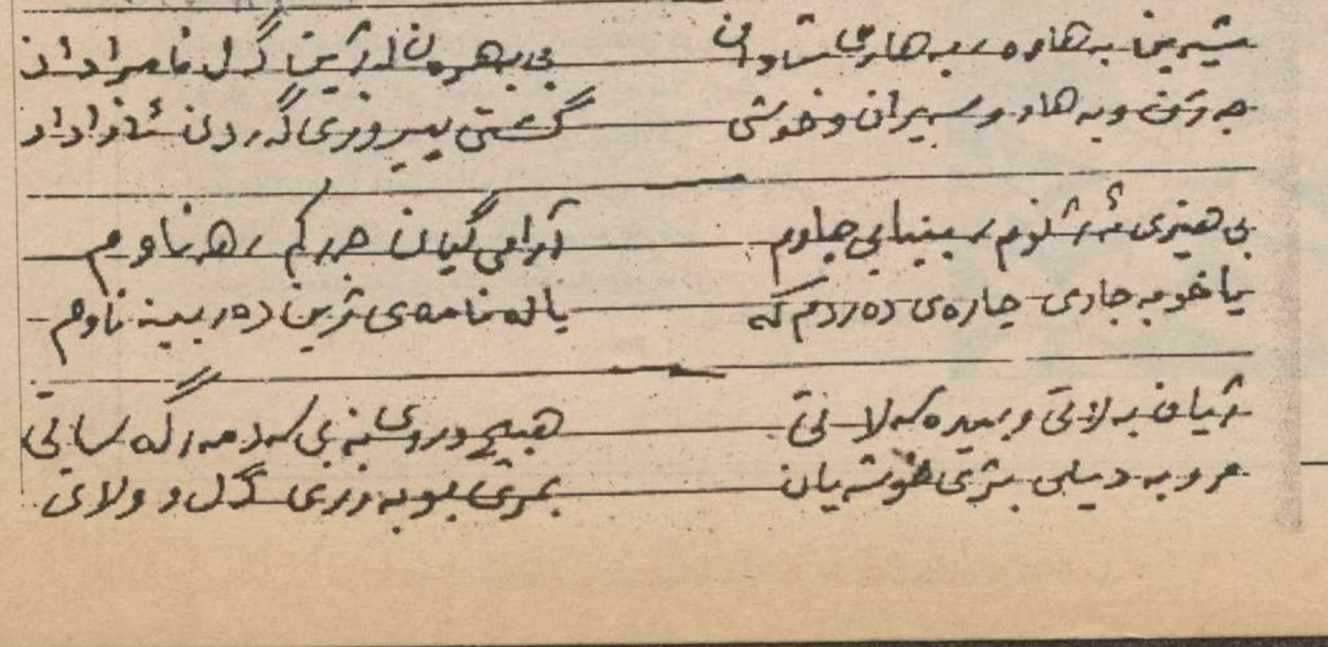

هیوای گیانمەو ئامانجی ژینم
بێ دابنیشین دووربین لەشادی
بمرین بەمەردیو گەردن ئازادی
بمرین لەڕێگەی تۆڵە سەندنا
نەك لەسەر جێگە بە نامرادی
پڕشنگی دینم وەبیناتەوە
کورەی دەروونم وەگۆناتەوە
"هەستە بێرە لام خۆر وەپاتەوە
دەرمانی دەردم هاوەلاتەوە"

شیرین هەتاکەی دووری بچێژم
فرمێسکی خوێنین تاکەی بڕێژم
تاکەی لەگۆشەی دڵی زارما
خونچەی جوانیو گەنجی بنێژم
ئەوا تۆ ئەڕۆی بەخوام سپاردی
پێم نەکرا خۆم بێم دڵم بۆ ناردی
ڕێی ژیان سەختە بەترسو لەرزە
نابێ بترسی لەگەرمیو ساردی
دڵە شیرین ڕۆی بڕۆ لەشوێنی

کە شیرین ڕۆیی تۆ بۆ بمێنی
بەڵێن بێ ئیتر نەتناسم هەتا
مژدەی ئازادیی یارم بۆ دێنی
چاوە وەك لێزمەی بارانی بەهار
فرمێسکی خوێنت بۆ پیا دێتەخوار
گریان کردەوەی بێ دەسەڵاتە
بێ دەسەڵاتان ئەڕزێن لەژێربار

*

دووا تیری کەوان

دووا تیری کەوانی خۆت بهاوێژە هەلە دوژمن
دووا سەرکەوتنی تۆیەو دووا نووچی گەلە دوژمن
شەوی ترساندت سامی نەماوە تاریکو روونە
بەئاسۆی ئەرخەوانیدا هەتاو لەودیوو کەلە دوژمن
چ گەوجی هەژ بەسەر کەی خۆر بە هێڵەك پێشی گیراوە؟
وەیاخو چەرخی مێژوو کەی بە بەردی ئێوە وەستاوە؟
هەموو پێشکەوتنێکی تۆ بەرەو چاڵی نەمان ئەتبا
هەموو سەرکەوتنێکیشت بەوێنەی بڵقی سەرئاوە
ئەوە هێتلەر خواوەندی شەڕی سەر رووی زەمین بوو خۆ
قەڵای سەرمایەداری پڕ تفاقی ئاسنین بوو خۆ
هەموو ئەڵمانیای نازی لەدەستا وەك نگین بوو خۆ
لەڕێی ئازادیخوازانا وەکوو شوورایی چین بووخۆ
کوا (فیرماخت) ی ئەڵمانی کە ئەتووت هەر زەوی خوێنە
کوا (لوفوافە) ئەو هێزە نەپارێزە مەرگ چێنە
کوا تۆپی کوا تانکی؟ کوا ئوستولی بێ وێنە؟
بەجارێ گۆڕی گوم بوو گشتی وەك خۆی بێسەرو شوێنە
لەلای ئێمە هەڵئەنگوتن، یەکەم هەنگاوی زاڵ بوونە
لەنێو بۆتەی خەباتا ئەوە هەر شەرتی قاڵ بوونە
لەنووچدانو هەڵئەنگوتن نییە ترسی گەلی کوردان
وەکو ڕێگەی خەباتی خۆی، شکانی تۆی لەلا ڕوونە
لەگەڵ کاروانی ڕزگاری گەلان ئەڕوا بەچالاکی
لەسەختی ڕێ، لەدووری جێ، و دووری دوژمن نیە باکی
نەکۆڵدانو نەلادانو نە وێستانی نییە هەرگیز
پشو نادا هەتا نەبڕێ ڕەگی چەوسانەوەو ماکی

زیندانی ئەبو غریب ١٩٤٩

خۆشەویستەکەم

ئەم چەند شیعرەم لەناو کۆمەڵێ کاغەزە کۆنا دۆزیەوە، سەرەتای نامەیەکی دڵدارییە کەوا دیارە نووسەرەکەی بە ناتەواوی جێی هێشتووە.

١٩٣٥/١٠/١٢ بەغدا

ـ ر ـ

خۆشەویستەکەم، ئارامی گیانم
بینایی چاوم، هیوای ژیانم
چیتە تۆ وەها کەوتویت بە قینا
تەنیا جێت هێشتووم لەچۆڵی ژینا
یاران هەروەها پەیمان شکێنن؟
هەروا بێ قسەو وا بێ بەڵێنن؟
یا هەر تۆ، هاوار، تۆش لەبەختی من
راستیو پەیمانت لێ بۆتە دوژمن
شەوێ بەیادی ژینی ڕابووردوو
بەیادی گوڵی عومری بابردوو
سەرێ بکێشە هەوارگەی وێران
کە تاریکترە لەدیدەی کوێران
بزانە مەستی شەرابی چاوت
گیرۆدەی داوی ئەگریجەی خاوت
کۆست کەوتووەکەی کۆنە هاودەمت
چۆن بۆتە یاری دێرینی خەمت

چۆن ماری دووریت تەزاندویەتی
ئازارو دەردت ڕزاندویەتی
لەجێی تۆ خەمی گرتۆتە باوەش
زاریو بێ خەوی بوونە برابەش
نەء نەء گیانە بەقسەم نەکەی
ئەگەر مردیشم سەرم لێ نەدەی
نەوەکا پرتەو بۆڵەی ویژدانت
لێتی تاڵ بکا ماوەی ژیانت
تۆ بژی بۆ خۆت بێخەمو بێ باک
منیش ڕەنجەڕۆ بۆت ئەچمە ژێر خاک
یەکەم دڵدار نیم بەم جۆرە بمرێ
تۆش یەکەم یار نیت ئەم ڕێیە بگرێ

*

نەورۆزی من

پێم ئەڵێن نەورۆزە ئیمڕۆ،
ڕۆژی جەژنو خۆشییە
وەختی هەڵپەڕکێو سەمایە،
مەوسمی تەڕپۆشیە
دەشتو دەر گوڵ پۆشە، ئەم
ڕەش پۆشیەت بێ هۆشیە
مۆنی رووت بێ جێیە،
عالەم کەیلی بادەنۆشییە
من ئەڵێم نەورۆزو شادیو
جەژنی دیل ئازادییە

ئەی مانگ لێڵ نەبی بەو میوانانە

ئەی مانگ! کەلەلا، دۆستی دێرینم!
ڕۆشنکەرەوەی شەوگاری ژینم
رازێنەرەوەی بەزمی دڵداران
جێ ڕازی دڵ و سکاڵای یاران
هاودەم، هاودەردی لەخەو بێزاران
واتێ نەگەی کە (دەستی بەدکاران)
کەم ئەکاتەوە ئەشقەکەی جاران
تۆ ئێستەش هەر ئەو دۆستەی جارانی
هاوڕێ و هاودەمی دەستەی یارانی
*   *   *
خوێنمژی گەورەی سەرمایەداری
لای وایە ئەبیە قەڵای رزگاری
شایی و بەزمێتی ئەتریقێتەوە
هەنگی لەدارا– دۆزیوەتەوە
برسی و بەشخوراو، پاڵەو کرێکار
بالەم زەمینە پێشی بکەم بار
دنیایەکی تر، بۆ هەزاران ساڵ
بۆ چەوسانەوەو شەڕ ئەکا بەماڵ
(والستریت)[1] و (ستی)[2] شڵەژاو.
کۆمپانیای نەوت لەدەست دەرهێنراو
بانقی کەساسی ماڵ تاڵان کراو!!
سەرمایەداری ڕەنج بەبادراو!!
ئاغای هەژاری زەوی لێ سەنراو!!
سەرلەنوێ لەمانگ، لە ئەستێرەکان
دای ئەنێنەوە بازاڕو دوکان!؟
*   *   *
هەموو زانین و بەرهەمو کەڵکی
بەکار ئەهێنن بۆ تەفرەی خەڵکی
نایەڵن ناوی (شۆڕش) و (خەبات)
بەبیری کەسا هەر گوزەر بکات
سەرمایەداری (کارخانە) براو
زۆرداری بەشەق (لێرە) دەرکراو
بێ ترسی گەل و بروخێ و بژی
بێ ئەوەی کەسێ خەبات کا دژی
هێندە پارەو پول کۆئەکاتەوە
داخی (ئەرزە بۆر) بیرئەباتەوە
خۆی ئەکاتەوە بەخانی خانان
ئەگەڕێتەوە دۆخیانی جاران
جارانی (گەلان) کاڵ و نەگەییوو
ئەو سایەی (زەمین) موڵکی زۆردار بوو
(دونیا) بەهەشتی سەرمایەدار بوو
ئەمانە هەمووی خەیاڵ پڵاوون!
کۆشکی سەر لمن، بڵقی سەر ئاوون
خەوێ بوو دیترا، دەوری بەسەرچوو
ناگەڕێتەوە پاشەو پاش مێژوو!!
ئەی مانگ   لێڵ نەبی بەو مێوانانە
هاتنە لات تاسەی کۆنی ئینسانە
ئەوەتەی بەشەر ڕووخساری دیویت
هاوڕێی شەویەتی تریفەی زیویت
ئاواتە خوازە ڕۆژێ پێت بگا
باشتر بتناسێ، چاکتر تێت بگا
(ئارمسترونگ) و (ئەلدرین)، هاوڕێ کەی
سێ پەیکی ئاشتین ئازاریان نەدەی
ئازان، چالاکن، بەسزمانن
لەفاکو فیکی (نیکسون) نازانن
بەدڵی خۆش و پڕ لە هیواوە
نامەی (دایکیان)[3] بۆ کوڕ هێناوە
*   *   *
(نیکسۆن) و (شەڕ) و (وال ستریتی)
(بنتاگون)[4]، (سیا)[5] و پیلان و فیتی
ڕەنجی گەلان دز، سەرمایەداری
ئیمپریالیزم و زوڵم و زۆرداری
زۆر زووتر لەوەی بگەن بە ئاوات
تیری خەباتکەر لە باڵیان ئەدات
بازووی جەماوەر گیانیان دەردێنێ
نایەڵێ ڕەگ و تۆیان بمێنێ
ئەو هاژو هوژە گیانەلاویانە
زەلکاوی مێژوو جێگەی ناویانە
هەتا پێشکەوێ سەرمایەداری
زۆرتر نزیکە لەڕۆژی تاری
ڕەنجی کرێکار، زانین پێشکەوتن
بەکار ئەهێنرێن بۆ ژین– خۆشکردن
بۆ بنیات نانی چەشنە دنیایە
هێند خۆش، بەخەویش بە بیرانایە
دنیای گەلان تیا بەنیاز گەیشتوو
دنیای بەگەل دووی یەك ئاوات کەوتوو
دنیا پڕ خۆشی، دنیاپڕ شادی
بێ چەوسانەوە پڕ لە ئازادی
وەك برا بژین پێکەوە گەلان
شارستانیەتی بگاتە ئاسمان
ئەوساکە مانگ و زۆر ئەستێرەی جوان
ئەکرێنە مۆڵگەو هەوارگەی ئینسان
ئەڕازێنەوە بەدەستی (زانین)
بەراستی ئەبنە بەهەشتی بەرین
ئەوساکە   ئەی مانگ! ئەشقی کۆن و نوێ
تێکەڵاوئەبن هەروەك چەم و زێ
تۆی هەتا ئێستە دۆستی دوورەجێ
بۆ بەزمی یاران ئەبیە خانەخوێ

بەغدا ١٩٦٩/٧/٢٩

---

[1] والستریت: ناوی شەقامێکی تەنگەبەری (نیویورك)ە.
[2] ستی: شەقامێکی (لەندەن)ە و نیشانەی کاروبارو دەسکەوتی (ماڵی) بەریتانیایە.
[3] لەسەر ئەوتیورەی کە ئەڵێ مانگ لە ئەرز جیابۆتەوە.
[4] بنتاگۆن بینایەکی پێنج سووچە لە واشینتۆن وەزارەتی دیفاعی ئەمریکای تێدایە.
[5] سیا: دایەرەی جاسوسیەتی ئەمریکا.

بەرەو رووناکی

لەناو جەرگی تاریکیەوە
دەست بەکەلەبچەو تەوق لەمل و زنجیر
لەپێ
لەکانگای نەزانی و هەژاری‌و دیلیەوە..
کەوتومەڕێ هاتوم ئەڕۆم بەرەو روناکی
* * *

پشتم داڕزاوی جەزرەبەی قەمچیە
ناوچەوانم تفی پیادێتە خوارەوە..
پێم شەلی دارکاری‌یە
فرمێسك لەچاوما قەتیس ماوە
پێستم بەسەر ئێسکما وشك بۆتەوە..
بەڵام بەدڵێکی وەك پۆڵاوە
ڕێم گرتۆتە بەر ئەڕۆم بەرەو روناکی..
* * *

ماندووم و ڕێگاکەم دوورە
برسیم، دوژمنەکانم تێرن
روتم و ئەوان پۆشتەن
بێهێزم و ئەوان بەدەسەڵاتن
من دەست‌و پێ بەستراوم‌و ئەوان بەرەڵان
لەگەڵ ئەوەشا بەویستنێکی نەگۆڕەوە
گیانێکی نەبەزو زاتێکی مەردانەوە
ئەڕۆم بەرەو ڕوناکی..
* * *

ئەزانم..
زۆرچاك ئەزانم چ ڕێ‌یەکی سەختم لەبەرە
چ دەردو ئازارو ئەرکێکم لەسەرەو
ئەزانم چەند دوژمنی
زۆردارو
خوێنەخوێ ڕێم لێ
ئەگرن..
بەڵام نە سەختیی
ڕێگە، نە سامی
تاریکیی بێ‌پایانی
دەورووپشتم
نەزۆری و زۆرداری
دوژمن
ئەوەندەی تۆزێ
کارناکەنە دڵم
سەرێکەو هێناومەو
نایگێڕمەوە ئەڕۆم
بەبێ ترس
بەرەو روناکی..
* * *

ئەزانم دوژمنەکانم چ
بلیمەتێکن لەئازاردان
و کوشتنا
هەمیشە ئەو داخانەم
لە پێش
چاوە کە
بەناوچەوانی باو و
باپیرەمیانەوە ناوە
ئەزانم چ
شەیتانێکیان

لێ دەرچوو لەویژدان مراندن‌و
گیان کوشتنا..
بەڵام لەهەموو داخێ لای من بەناسۆرتر
داخی دڵم و لە هەموو بەندیخانەکانی ئەوان
تاریك ترو پڕ ئازارتر، ژیانی ئێستەی خۆمە،
بۆیە هێز نیە بموەستێنێ، دەسەڵات نیە لامدا
لەڕێ،
ڕۆیوم و ئەڕۆم بەرەو روناکی..
* * *

ئەزانم ڕەنگە نەشگەمە ئامانج
ڕەنگە لەیەکەم قۆناغا بکوژرێم
زۆر رێی تێ ئەچێ لەڕێگا بمرم
بەڵام بمرم‌و بەرەو روناکی بڕۆم،
لەهەزار ژیانی ناوتاریکی چاکترە
بۆیە هەر ئەڕۆم بەرەو روناکی..
* * *

نا.. نامن هەرخۆم نیم،
بەتەنیا نەکەوتومە ڕێ،
هەزاران هەزاران هەزارین
هەمو کەرامەتی پلیشاوەمان
هەستاوەتەوە
پشتی چەرم بەدار فرێدراومان
هاتۆتەوە سوێ..
ئابڕوی تکێنراومان ئەنەڕێنێ بەسەرمانا..
هەقی هەزار ساڵ خوراومان
تێمان ئەخورێت
ویژدانی نوێنراومان ڕاست بۆتەوە
گیانی مرێنراومان ژیاوەتەوە
هەرچی زۆرێ لێمان کراوە
لەباوك و باپیرمان کراوە
هەرچی دەردو ئازارێك
لە دیلی و نەزانی و هەژاریمان دیوە
بوەتە هێزی دڵ و گیان و
ورەمان هەموو بەجارێك،
ئەمجارە هەموو بەجارێك،
ئەڕۆین بەرەو روناکی..
* * *

بەرەو روناکی ئەڕۆین و
بێ گومان بەکوێرایی چاوی هەموو دوژمنان
سەرەڕای هەموو
سەختی و توشی‌و مەترسی و تاریکی ڕێ
وبان،
گەیوین‌و ئەیگەینێ..

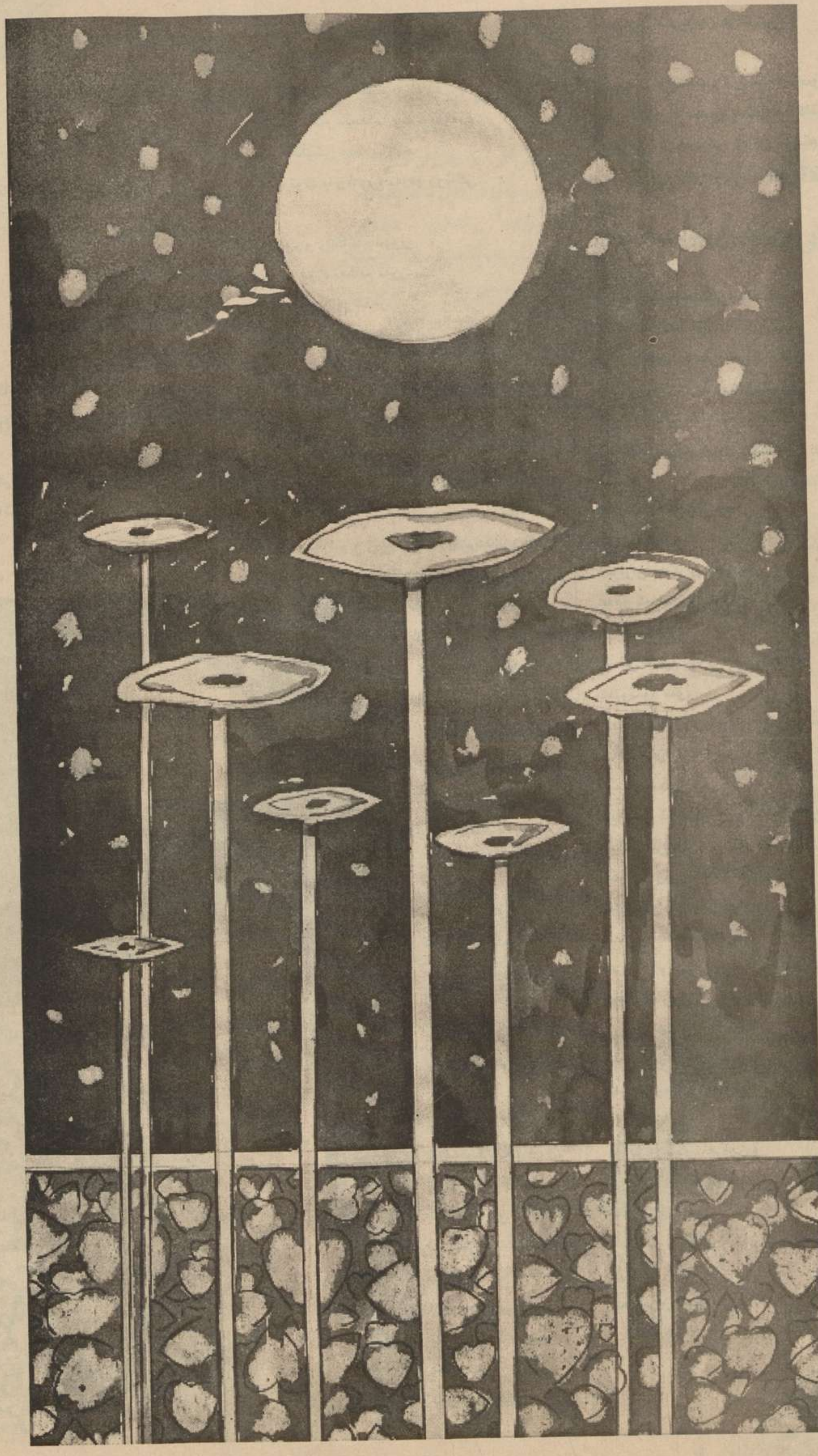

کوێرەوەری

ڕۆژێکی تا بڵێیت گەرم بوو، قرچە قرچەی نیوەڕۆ، دوو سێ لادێیی رەشو رووت لەسەر بەردە نوێژی مزگەوتی دێی (ك..) لەژێر سێبەری دارە رەشەکەیا، کە چەوساندنەوەو ناخۆشیو ژیانو مردنی هەژارانی وەك ئەمانی دی بوو، دانیشت ون. سکاڵایان ئەکرد، گلەییان ر لە دەست چڵێسیو تەماعکاری سوو خۆر، دڵسەختیو خوا نەناسی خاوەن مڵك، برسێتیو رووتیو دەستەنگیو بێ دەرامەتی خۆیان.

یەکێکیان کە بارستایی عومری لەسەر پشت کەلەکە کراوی چەماندبوویەوە دەستە زبرە رەگو دەمار دەرکەوتووە، فرمان شەقارتێ خستووەکەی هێنا بەڕیشە سپییەکەیاو سەری هەڵبڕیو چاوە کزەکانی بڕییە ئاسمان وتی:

-هەمووی هەر لەخواوەیە! خوایە خراپتر نەدەی شوکرین بە بەشت.

یەکێکی کەیان کە هەرزەکارێکی کەڵەگەتی تێکسمڕاو بوو بە توورەییەکەوە بەرپەرچی دایەوە وتی:

-نەء مام هەسەن! وا مەڵێ گوناهت ئەگات، ئەم فرمانانە هیچیان لەخواوە نین، ئەمانە ناهەقین! جەورن زۆردارین، هەموو دەستکردی بەندەن هەموو تاوانی خۆمانە کە قبووڵی ئەکەین. گوناهی ئێمەیە کەلەژێر ئەم باری گرانیو ناهەقییەدا سەر شۆڕو مل کەچین!

مام هەسەن لەبەر خۆیەوە ئەی وت: ئەم هەتیوە شێتە قسەکانی زۆر لەڕاست ئەچن، وەختە وام لێ بکا بچمە سەر باوەڕی "پێشینان وتوویانە قسە یان لەشێت یان لەمناڵ" ئەم لەم بیرانەدا بوو کوڕەش تا ئەهات دەنگی بەرز ئەکردەوەو پڕشنگی ناشکوریو ناڕەزایی چاوی گەشتر ئەبوو. تا لەپڕ وەکو شتێ قسەکەی لە گەروودا تاسا.

هەر سێ لادێییەکە پێکەوە چاویان بڕیە ئەو ڕێیەی لەسەر گردەکەوە شۆڕ ئەبووەوە بەمل دێیەکەیاندا دییان، هەروا لەداوێنی گردەکەوە رووەو مزگەوت دوو سوارەی "ژەندرمە" بەرەو دووا دێن.

هەرسێ کابراکە لە یەك وەختا سەروو تەماشای مانـاداری یەکتریان کرد، وەتا گەیشتنە لای ئەمانو بێ سڵاو کردن یەکێکیان دابەزی، هەریەکەیان هەزارویەك پرسیاری بێ وەرامی لەبابەت هۆی هاتنو نیازی ئەم دوو ژندرمەیەوە لەخۆیان کرد. ژەندرمەکە هەرکە دابەزی بەشێوەییەکی کە هەر ئەمری کردبێ وتی:

- ئاوەڕن کوڕە یەکێکتان ئەم وڵاخەم لێ بگرێ وە بەبێ ئەوەی تەماشای لادێییەکان بکات کە جگە لە هەرزەکارەکەیان دووانەکەی تریان وەکو کێچ ڕاپەڕینو مام هەسەنیان پەلاماری جڵەوی وڵاخەکەیدا وتی:

-یەکێکیشیان لەگەڵ ئەم ژەندرمەیە بڕوا ماڵی سۆفی هەسەنی ئەولای نیشان بدا تا من لێرە نەختێ ماندوویی خۆم ئەحەسێنمەوە.

کابرای پیرە وا چەمایەوە هەر ئەوە بوو پەلی وڵاخەکەی ماچ نەکرد، وە بە شپرزەییو سەر سوڕمانێکەوە وتی:

-سۆفی هەسەنی ئەولامنم قوربان کەوام لە خزمەتتاندا!

ژەندرمەکە وەك قەڵای دوم دومی گرتبێ بەفیزێکەوە چاوی بەدەورو پشتی خۆیا گێڕاو بەشێوەیەك کە قیز کردنەوەو سوکی لێ ئەتکا بەپیرەی وت:

-تۆیت! تۆی ئەو سوارچاکەی یاخی بووە لەمیری؟ هەهەها کوڕە عەلی-روی کردە هاوڕێکەی- ئاگات لەخۆت بێ، مەحمود خدر زیندوو بووەتەوە؟ دەك بەڵام لێدایت. ئابێنە کەلەپچەیە بێنە بیکەمە دەستی ئەم ریش کلکە سەگەی، سەکسارە!.." کەلەپچەکەی لەهاوڕێکەی وەرگرتو کردیە دەستی مام هەسەنو رووی کردە کوڕە هەرزەکارەکە، کەوا لەدوور ڕاوەستابوو بێدەنگ، بێ ئارام رووگرژ سەیری ئەم مشتو مڕەی ئەکرد- وتی:

ئاکوڕە بڕۆ بە کوێخا بڵێ مریشکێکمان بۆ سەربڕێو زوو بیکەن بە قبووڵی ناتوانین زۆر بەنگ بین. کوڕە بێئەوەی ورتەی لەدەمەوە بێ، پشتی کردە ژەندرمەکە تفێکی کردە ئەرزەکەو رووەو کەژ لێیدا ڕۆیشت کابرای ژەندرمە کەهەرگیز چاوەڕوانی ئەم ڕەفتارە نەبوو تێی خوڕی! ناکرام باوگاو! نەڕۆیت تا ناودەمت بەزللە سوێر کەمو فێری ئەدەبت بکەم! کوڕە دایە کەژ. لادێیی سێیەم لە ژەندرمەکە هاتە پێشەوە وتی:

قوربان سەغڵەت مەبە، ئەو هەتیوە هەروا شێتۆکەیە، هەر ئێستە خزمەتکاری خۆت ئەچێو بەکوێخای خاڵۆم ئەڵێم" ئەمەی وت بەرەو ماڵ ڕای کرد.

پاش دوو سات، دووای ئەوەی تێر لەوەڕان، دوو ژەندرمەکە سواربوونو سۆفی هەسەن بەچەکەچەکی کلاشێکی شڕەوە بەدوویانەوە، هەرچی خەڵکی ئاواییەکە هەبوو، بوونە تکاکار، وە لە ژەندرمە "بەگ" دا کولو کافر بوون کە بیەڵێ سواری گوێ درێژێك ببێ، بێ هودە بوو. بەم جۆرە کەوتنە ڕێ ئەوان سوارو سۆفی هەسەنیش نەك هەر پیادە بە قۆناغە تفەنگ ئەمەندەیان ماڵی بەشانو ملیا کە دووا ئەکەوت ناچار بوو خۆی بەکێش بکات لەگەڵ ئەوان دەرچێت. ئەمەش نەك هەر تەنیا لە ترسی قۆناغە تفەنگ، بگرە لەترسی خنکانیش چونکە ژەندرمە بەگ گوریسێکی ئالانبووە ملیو سەرەکەی تریشی بەستبوو بە قەلپووزی زینی وڵاخەکەیەوە. دوای سێ سات کەگەیشتنە نوختەکە سۆفی هەسەن خۆی لێدا بەئەرزا، ها ئێستە مردووە ها هەزار ساڵیکە، دوو سێ ساتی وامایەوە ئینجا هاتەوە سەر خۆی. هاتەوە خۆی بۆ ئەوەی هەستی ئازاری قاچو قولو شانو ملی بکات، هەریەکە لەدووسێ لاوە بریندار بوون. ڕوانی وا لە شوێنێکی تاریکا لەسەر شتێکی تەڕی نەرم کەوتووەو لەلای ژوورووەوە مشەمش دێت، کە نەختێ زۆرتر هاتەوە سەرخۆی، وەباشتر چاوی بەتاریکی جێگەکە ڕاهات تێگەیی کە لە تەویلەیەکا فڕێ دراوە. بەزۆر خۆی بەکێش کرد بۆلای دەرگاکەو لە بەینی شیشەکانیەوە ڕوانییە دەرێ دی وا زەلامێ بە تفەنگێکەوە وەستاوە لێی پاڕایەوە وتی:

-کاکە یاساووڵ بیکە لەڕێی خوادا قومێ ئاوم بگەیەنەرێ خنکام! "مام هەسەن بەحەپاساوی چاوی تێ بڕی

کەدی تفەنگەکەی داناو هاتە پێشەوە، دەرگای تەویلەکەی لێ کردەوە وتی:

–خالۆ وەرە ئەوە ئاوە خۆت بخۆرەوە!" کابرای تایەن لە پێشەوە بڕوای بە گوێی خۆی نەکرد تا ژەندرمەکە دەستی گرتو بردیە سەر حەوزەکەو بەدیاریەوە راوەستا تا دەستو دەمو چاوی شت، تێر ئاوی خواردەوە، کە باش هاتەوە سەر خۆی بەژەندرمەکەی وت:

–نازانم بوێرم لێت بپرسم کە بۆچی ئەم دوو ژەندرمە خوا نەناسە وایان لێ کردم، بۆچی هێناومیانە ئێرە؟ هیچ تاوانێ لەخۆما شك نابەم!" ژەندرمەکە وتی:

–بۆ ناوێری منیش کوڕی مسکێنێکی وەکو تۆم، خاوەنی جووتو بەرەو ئاژەڵو زەوی خۆمان بووین، زۆردارو سوخۆر هەمووی لەدەس دەرهێناینو تەفرو تونای کردین، وە منیش بەناچاری ئەم بەرگەم لەبەر کرد. بۆ مەسەلەی خۆت ئەپرسی ئەوی راستە نازانم بۆچی هێناویانی، ئاخۆ چەدەستدارێ شکاتی لێ کردویتو زابتەکەمانی هەنووە. بەیانی دەر ئەکەوێ هەر ئەوەندە ئەڵێم خوا ئەم دەزگاو دوکانە بپێچێتەوە. ئێستەش نەوەکا یەکێ بێت بەسەرا، بامنیش تووشی گاشە نەبم هەستە بچۆرەوە شوێنەکەی خۆت. تەختەکەی خۆشمت ئەدەمێ لای دەرگاکەوە داینێ لەسەری بنو، تەویلەکە زۆر پیسە با شتێکت پێوە نەدا. سۆفی هەسەن تەماشەیەکی ژەندرمەکەی کرد، دوو دڵۆپ فرمێسکی سوپاسو پێزانین بەری چاوی گرتبوو پێی وت:

نا کوڕم عەمر درێژ بی هەر نێستە ئەچمەوە شوێنەکەی خۆم، من فێرم، فێری نوستنی ناو تەویلەم، کاول بووەکەی خۆم کە ئەوەشم پێ رەوا نابینرێت، لە تەویلەی وڵاخەکانی ئێوە خۆشتر نییە ژیانی وڵاخەکانتان لەچاو ژیانی خۆما پاشاییە ئێمە فێری ژینی سەگین هەموو راهاتووین. هەزاران ساڵە لە پیسیو چڵکنیو نەخۆشیو برسێتیدا ئەتلێینەوە، لەگەڵیان بووینە دۆستی گیانی، لەگەڵ هەژاریو دیلیدا کۆنین، کۆنی دنیا، زۆردار بەرەچەڵەکی پشتاو پشتماندا هاتۆتە خوارەوە. هەزاران ساڵە ئێمە هەر هەوڵ ئەدەینو خەڵك ئەیخوا! هەزاران ساڵە ئێمە هەر ئەچێنینو خەڵك ئەی دروێتەوە، هەزاران ساڵە کردەی ئێمەیەو بردەی زۆردار. پشتاو پشتمان لەم خاکەدا هاتۆتە دنیا، لەم خاکەدا رەنجیداوە، لەرێگەی ئەم خاکەدا کوژراوەو لەم خاکەدا نێژراوە هەزاران ساڵە ئەم داستانە دێتو ئەچێو ئەم دەزگاو دوکانە ئەگەڕێ، هەمیشەش هەر مردوومان لە زیندوومان زۆرتری پێ براوە، زۆرتر لەم خاکەدا بەشدار بووە. هیچ نەبێ ئەو گۆڕیچەیەکی بۆ خۆی داگیر کردووە! بەڵام زیندوومان نەخاکمان هەیە نەزەوی نە ژنمان هی خۆمانە، نە سەر، نەماڵ "وەك ئەم قسانە ئازاری لە لەشیا نەهێشتبێو هەموو داخی دڵی رەوانبێتەوە. بە چمکی سورانییە شڕەکەی دوو دڵۆپە فرمێسکە قەتیس ماوەکەی چاوی سڕیو زۆر لەسەرخۆ سەربەرزو بێ باك چووەوە ناو تەویلەکە و دەرگاکەی توند لەسەر خۆی پێوەدا بەڵام تا خەوی لێ کەوت هەر بیری لەوە ئەکردەوە کە چۆن قسەکانی لەگەڵ کابرای یاساوڵ کردی لەقسەی خۆی زیاتر لەهی هاوڕێ هەرزەکارەکەی ئەچوو کە بەر لەهاتنی دوو ژەندرمەکە پێی ئەوتن: هۆی هەموو ئەم ئازارو ئەرکە خۆمانین، هۆی سەرگرتنی ئەو هەمووجەورە ناتەباییو نەزانیو بێ هۆشیو کەمتەرخەمی خۆمانە".

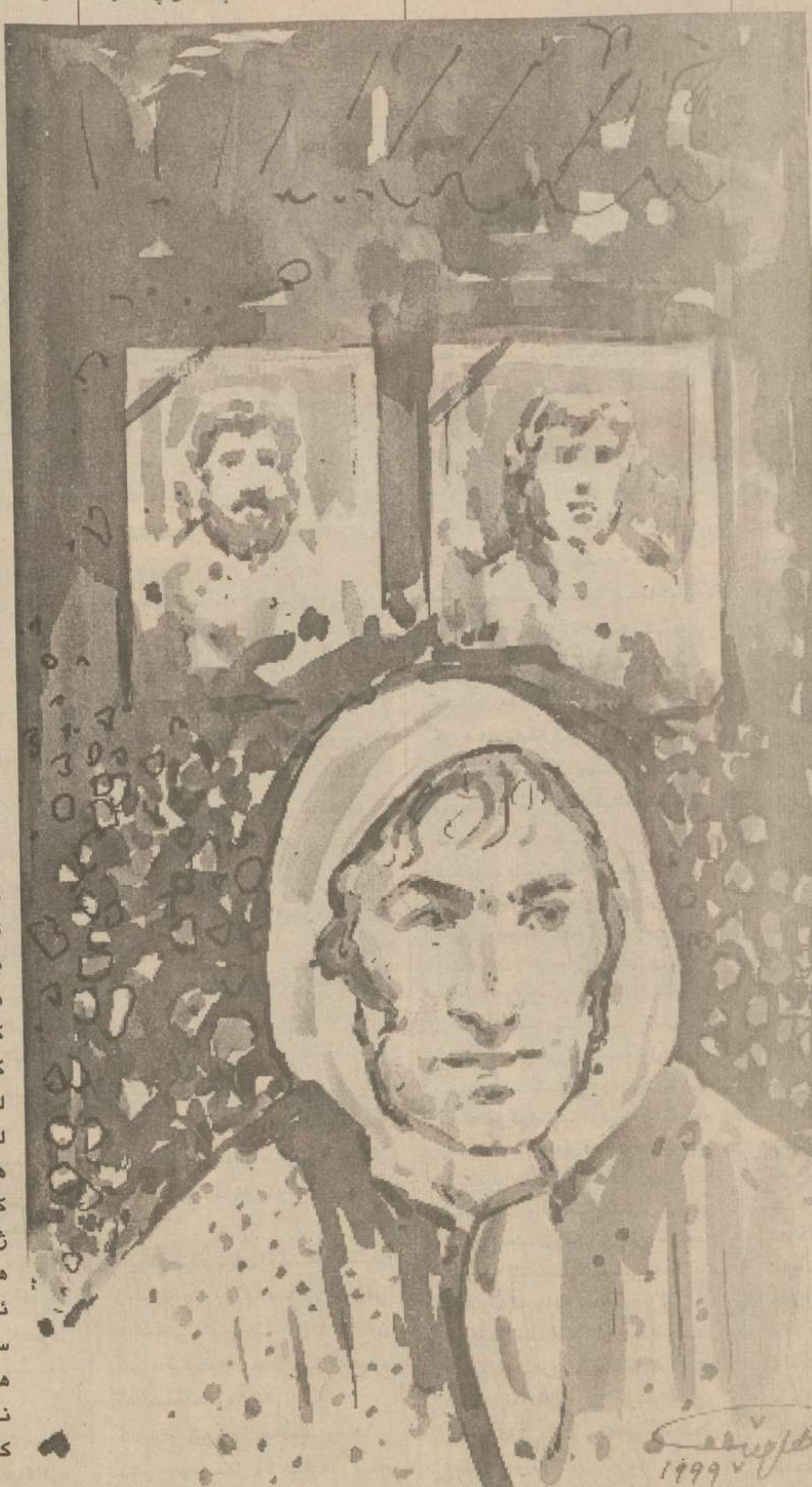

ڕۆژ دوو ڕمی لەکەل بەرز بووە وە کە دوو ژەندرمەکەی دوێنێ هێنابوویان دەرگا کەیان کردەوەو کەلەپچەکەیان کردەوە دەستیو پێش خۆیان دابۆ بەر دەرگای ژووری زابتی ژەندرمە. دوای دوو ساتێ بە پێوە ڕاوەستان. بانگ کرایە ژووریٚ. کوڕێکی کورتە بنەی سوور فلی قەڵەو لەپشت مێزێکەوە دانیشتبوو. کە ئەمی دی دەستێکی خرپنەی هێنا بەو دوو چڵە تووکەدا کە هەموو قژی سەرە کەچەڵەکەی بوون. وە بە تووڕەیی‌یەکەوە بە سۆفی هەسەنی وت:

–وەرە ئەم لاوە کەر باب! پشت مەکەرە بەگ. سۆفی هەسەنی حەپەساوی داماو کە خۆی لادا چاوی کەوتە قەڵافەتی پتەوو کەڵەگەتی (م. بەگ) ی کۆنە ئاغای دێی- کە لەو ساتەدا قرخە قرخو کۆکە کۆکی هەر ئەوە بوو ژوورەکەی نەئەلەرزان. خەریکی بەڵغەمێ بوو لەوانەی م. بەگ لەجۆری دەرهێنانو فڕێ دانیا شانازی یەك ئەنوێنێ کە هیچ (فنانێ) ئەو شانازی‌یە بەشا ئەسەریەوە ناکات.

سۆفی تەماشایەکی وای کرد کە یەکێ بەو لەشە بێ جورمو چاوە کزانەو بەو بێ‌هێزی، و مسکینیو مزووری ڕاهاتوویی‌یەوە هەر ئەوەندە ئەتوانێ، لە تەماشا کردنێکا، نزمیو پەستیو نابایەخی بەرامبەرەکەی دەرخات. زابتەکە بە ئەدەبێکی زۆرەوە پرسی:

–ئەمەتە بەگم؟

(بەگم) کە بەهێزێکی هەرقلی بەڵغەمەکەی دەرهێناو وەك تابلۆ یا نیگارێکی ڕەنگین بەدیوارەکەی بەرامبەریا هەڵواسی وە گەرووی نەختێ پاك کردەوەو ئەموستی گەورەی ڕاستی خستە سەر پەڕەی ڕاستی لووتیو فمێکی کردە لای چەپ، و ئەموستە گەورەی چەپی خستە سەر پەڕەی چەپی لووتیو فمێکی پاڵەوانانەی تری کردو لای ڕاستی ئەرزی ژوورەکەی سواغدا، وە زۆر لەسە رخۆ بەدەسەسڕەکە دەمو لوتی لە پاشماوەی چڵمو تفو بەڵغەم پاك کردەوە ئینجا وتی:

–بەڵێ ئەم سەگبابەیە!

زابتەکە ڕووی کردە سۆفی هەسەن وتی:

–کوڕە پارەی بەگت لایە بۆ نادەیتەوە؟ ها! مام هەسەن وەك زۆر چاك خۆی ئامادە کردبێ بۆ ئەم نەبەردە لەسەرخۆ وتی:

–قوربان خۆم بەقەرزاری نازانم..

زابت بە تووڕەیی‌یەکەوە وتی:

–من ئەم قسە قۆڕانە نازانم یا پارەکەی ئەدەیتەوە یا لەژێر دارا پشتت ئەشکێنم. ڕاوەستا وەك بیەوێ بزانێ ئەم قسەیەی چە کارێ لە گوێگرەکەی ئەکات.

بەڵام سۆفی هەسەن بێ ئەوەی بشلەژێ وتی:

–قوربان وتم پارەی لام نی‌یە وە ئەگەر ئەشڵێ پارەم لایەتی: بابچێ شکاتم لێ بکات ئەوە دەرگای مەحکەمە لەسەر پشتە!

وادیار بوو وشەی (مەحکەمە) چەکی نهێنی سۆفی هەسەن بوو بۆیە بێدەنگ ڕاوەستا نەك هەر چاوەڕوانی ئەوە بوو کە ناوی (مەحکەمە) بەرامبەرەکەی وا لێ بکات بەرەڵڵای کا، بەتەمای ئەوەش بوو زابتەکە گەلێ لێی بپاڕێتەوەو دڵی بداتەوە لەڕووی ئەو معامەلە ناشیرینەوە کە دوێنێ لەگەڵی کراوە، بۆیە مەپرسە چەند واقی وڕما کە "زابتەکە" دایە قاقای پێکەنینو وتی:

–هەهەها مەحکەمە! مەحکەمە کەواتە ئێمە ئەبێ لێرە دابنیشین ئەسپێ بکوژینو جەنابیشتان بچن پارەی خەڵك بخۆن وە بە بەرچاومانەوە بێنو بچن ورتە نەکەین ئەمە چی‌یە دەرگای مەحکەمە لەسەر پشتە!؟ بەو خوایە کەمە دەرگای مەحکەمە لەسەر پشت بێ یا داخرابێ، هەر ئێستە ئەو پارەیەی (بەگ) نەدەیتەوە ئەمەندەت ئەکوتم تاماوی ناوی مەحکەمەشت بیر نەکەوێتەوە بەخوا شتێکی باشە! ها؟

سۆفی هەسەن وەك یەکێ لەشەڕێکی ژیانو مردنا دەستی نابێ بەپەلە پیتکەی دەمانچەکەیا کە دووا گوللەی بنێ بە دوژمنە دەست بەخەنجەرەکەیەوەو نەتەقی بێ. ئاوها سەرسامو دەستە پاچەو وڕە بەردراو چاوی بڕیە زەوی‌یەکەو نقەی لەخۆی بڕی.

زابتەکە نەڕانی بەسەریا وتی:

–کەڕی؟ کەری؟ چی؟ ئەڵێم هەر ئێستە پارەکە ئەدەیتەوە ئەگینا لەژێر دارا ئەت ڕزێنم.

سۆفی هەسەن وەك ئەم هەڕەشەیە خۆی لەبیر بردبێتەوە دەستی کرد بە بەر باخەڵیا بەڵام لەباتی ئەوەی پارە دەربێنێ دەستی لەیەکێ لەکونەکانی باخەڵی کەوا شڕەکەیەوە هاتە دەرێ. بە دەنگێکی ئەسپایی پڕ پاڕانەوەو سۆز وتی:

–قوربان بەسەری تۆ شکی پێ نابەم نیمە! وەڵڵا نیمە! وەڵڵا پارەی لام نی‌یە!

بەگ وەك لەم گفتوگۆ بێسوودە بێزار بووبێ لە جزدانەکەی کاغەزێکی قەدکراوی دەرهێناو خستیە بەردەمی زابتەکەو وتی:

–فەرموو ئەمە سەنەدەکەیەتی! دەوەرە چاکە لەگەڵ ئەم سەگبابانە بکە. بەسەری تۆ ئەمە پێنج ساڵە ئەم پارەیەم لایەتی سەرەڕای ئەوە کەنامداتەوە ئێستەش ناچێتە ژێری ئەمساڵ چەند لادێی‌یەکی خوێڕی گەلۆری وەك خۆشی لێ هەڵگێڕامەوە؛ دێیەکەیان چۆڵ کردم! وا ئەزانن هەقی من هەروا بەئاسانی ئەخورێت نازانن حکومەت هەیە!؟.. بەڕاستی خۆ ئەگەر ئێوە نەبوونایە ئەم ڕەشو ڕووتانە ئەیان خواردین! ڕەحمەت لەگۆڕی ئەوەی وتوویە (بوز بەلەری) ئەمانە گۆڕیان ئەوەیە هەر بەشەقو دار لەگەڵیان بدوێیت، بەشیان ئەوەیە هەر برسی بن ئەمساڵ دەغڵو دان تۆزێ پارەی کرد هەموو چاویان لێ سوور بووە!

مام هەسەن کەدی زابتەکە خەریکی خوێندنەوەی سەنەدەکەیە ئەمەی بەهەل زانی سەری ڕازی دادا:

–"میرم بەسەری تۆ ئەو دەلیرەیەی لەو سەنەدەدا نووسراوە تا ئێستە حەوت جارم داوەتەوە ئەسڵەکەشی دوو لیرە بوو بۆ کفنو دفنی جوانەمەرگەکەی کوڕم لێ سەند، والێم بوو بە خوێنی سیاوەشو هەر نابڕێتەوە. تاوای لێ هات پار خۆت ئەزانی بێ دەرامەتی بوو، باران نەبوو، دوو سێ سەر مەڕم بوو هەموو فەوتان. خۆم لەبەر پیری نەمتوانی تەقەلای جاران بدەم هیچ شتێکی ئەوتۆم بۆ نەهاتە بەرهەم ئەم (م. بەگی) حازریەش نەك سێ یەك نیوەی لێ سەندم لەباتی مڵکانە ئینجا هەڵی پێچام بۆ قەرزە لەبڕانەوە نەهاتووەکەی گەلێکی لێ پاڕامەوە وتم:

خوات بێ من ئەم هەقەم حەوت جار داویتەوە وازم لێ بێنە ساڵەکەی ساڵ نی‌یە لەبرسا خۆمو ماڵو منالم مەکوژە! کەچی پێی وتم چاوت دەردێنم وات لێ ئەسەنمەوە ئینجا لەدێیەکەشم دەرت ئەکەم "منیش چارم نەما لەدێیەکەی ڕامکردو گواستمەوە دێی (گ) وا ئێستەش وازم لێ نایەنێ گەڕی تێ ئاڵانووم. بەڵام خوا لەسەر هەقە".

م. بەگ لەوە زیاتر خۆی پێ ڕانەگیرا دەستی داوەشانەوە تا هێزی تیابوو ماڵی بە ناودەمی کابرای پیرەداو وتی:

–سەگباب! سەرەڕای ئەوەی هەقم ئەخۆیت قسەشم پێ ئەڵێیت!.. زابتی ژەندرمەش بەدووی ئەوا سۆفی هەسەن وەختێ بەخۆی زانی، زابتەکە بەلەقەوە هاتۆتە سەر ورگیو بە م. بەگ ئەڵێ "قوربان تۆ خۆت سەغڵەت مەکە من ئەزانم چۆن ئەم سەگبابە تەمێ ئەکەم".

سۆفی هەسەن کەوتە هاوارو داد بەڵام زابتەکە تا خۆی ماندوو نەبوو لێی نەبووەوە، ئەوسا دەستی لێ هەڵگرت. م. بەگ ئەمەی بەهەل زانی ڕوی کردە کابرای پیرەمێرد کە هێشتا هەڵنەستابووەوە وتی:

–دیت من چۆن هەقی خۆم ئەسێنم. لەکەلی شەیتان وەرە

خواریّ، لەمە زیاتر خۆت بە تێهەڵدان مەدە. مانگانەکەتم بەریّ وازت لیّ دێنم.

سۆفی هەسەن لاسارانە وتی:

-نایدەم، بمکوژن نایدەم! هیچت لام نی‌یە! هیچم نی‌یە.

زابتەکە بەتووڕەیی‌یەکەوە دای لەزەنگ، دەمودەست چەتەوولیّ کردی بەژوورا، پیّی وت:

-ئەم کەری کەربابەم بۆبەرە تا ئاقڵی نەکەی نەیەیتەوە.

"ئەویش دەستێکی‌دایە پەلی سۆفی هەسەن کە وەکو پەلاس کەوتبوو بەشەقێك‌و زللەیەك فڕیّی دایە دەریّ‌و خۆشی بەدوویەوە".

دووای نەختیّ بیّ دەنگی م. بەگ رووی کردە زابتەکە وتی:

-ئینجا تۆ ئەزانی بەم جۆرە نەبیّ پارە لەگەرووی ئەم سەگبابانە دەرنایەت؟ پێریّ پرسی ئەو قاتە کەمم کرد کە هەندیّ پارەم لای دەپانزەیەکی وا هەیە بۆم بسێنیتەوە ئەڵیّ دوای ئەوەی لە مەحکەمەشدا ئەی کەی بەماڵ بەسەریانەوە ئەبیّ دوو شایەتی لادێیی وەکو خۆشیان بهێنی شایەتی بدەن کە ئەتوانن قەرزەکە بدەنەوە ئەوسا مەحکەمە بۆتی حەپس ئەکا، منیش تیّگەیشتم ئەمە بۆمن دەست نادا چونکە جاریّ لادێیەکان هەر ئەوەندەیان بەسە کە بزانن حکومەت لایەنی من ناگریّ ئیتر قورتم هەڵدەهێننەوە وە ئەگەر بزانن مەحکەمە هیچیان لیّ ناکات وەحەپس ناکریّن ئەوە هەر بە تەواوی یاخی ئەبن ئەوسا بەهەزاران لیرەمان ئەفەوتیّ. بەلاّم ئێستە کەوا جەنابتان نەختیّ تەنگتان پیّ هەڵچنی‌و یەك دوو جار هێناتان‌و بردتان ئاغا تازەکەی ناچارە بۆ ئەوەی ئیش‌و کاری خۆی پەکی نەکەوێت ئەم قەرزەی بۆ ببژێرێت، وە وەختی حاصلات لیّی دابکشێنیّ بەم جۆرە نەبیّ بڕوا ناکەم هەبیّ توانیبێتی قەرز لەلادێیی بسێنێتەوە. چونکە هی وایان هەیە واریداتی دە ساڵی لەمەودووای لە ئێستەوە خواردووە. لێرەدا جگەرەیەکی دا بە زابتەکەو بۆشی داگیرساند، زابتەکە بە تەماشا کردنێکی پڕ ئیحترامەوە سوپاسی کردو مژێکی‌دا لە جگەرەکەو وتی:

-بەڕاستی تووتن ئەمەتە! بەگم ئەمە ئەیکڕن؟ بیّ گومان یەکێکی وەکو ئێوە نەبیّ توتنی وای دەست ناکەویّ لەم ساڵانەدا.

م. بەگ بەفیزێکەوە وتی:

-توتنی خۆمە، کە گەڕامەوە

بەوەکیلەکەم ئەڵێم جاخێکتان بۆ بنێرێت. زابتەکە وتی:

سوپاستان ئەکەم بە زیادبیّ- نەختیّ راوەستا وەکو بۆ قسە بگەڕیّ ئینجا وتی: نازانم بەگم ئەم قەومە بۆچی هیچ چاکەیان لەبەر چاو نی‌یە! ئەوەتە گەورەیەکی وەکو ئێوە دەستیان ئەگریّ لە تەنگانە دەریان ئەهێنیّ ئەیان ژێنی‌تەوە کەچی قەرزەکەی وا ئەدەنەوە.

م. بەگ یش بەگەرمی قسەکەی لەدەم قۆستەوە وتی:

-چی ئەفەرمویت! بەسەری تۆ نزیکی بیست سی هەزار لیرەم بەم دێهاتانەدا بلاّوکردۆتەوە، جووتم بۆ کڕین، تووم داونیّ، لەهەزار کەشمەکەش‌و دەردی سەری ئەیان پارێزم کەچی ئەبینی واپاداشی چاکەم ئەدەنەوە! ئاخر بۆیە ئەم وڵاتەی ئێمە پێش ناکەویّ.

ئەمان لەم قسانەدا بوون سۆفی هەسەن بەسەرو چاوی خوێناوی‌یەوە کردی بەژوورا چەتەوڵەکەشی بەدووەوە بوو وتی:

-بەگم رازی بوو ئێوە مانگاکەی بەرن لەباتی قەرزەکانتان.

م.بەگ هەستایە سەر پیّ‌و دووای نەختیّ کۆکە کۆکی پاڵەوانانەو بەڵغەم دابەش کردن بەچوار دەوری خۆیا تەماشایەکی سۆفی کردو وتی:

-دیت چۆن هەقی من نافەوتیّ؟ باشترین ریّ بۆ ئێوە ئەوەیە مل بدەنە کارو کاسپی خۆتان واز لەدزی‌و جەردەیی‌و تەوەزەلی بهێنن!.. سۆفی هەسەن وەك ئەم قسەیە لەپڕ کەرامەت‌و عیزەتی نەفسی ساڵەهای ساڵ لەژێر پێدا پلیشاوەی ژیاندبێتەوە تەماشایەکی ئاگرینی م. بەگی کردو وتی:

-بەسە! بەسە! دز ئێمە نین ئێوە دزن، ئێوە جەردەن، ئێوە بەری رەنج‌و تەقەلای داماوان ئەدزن ئێوە نان لەدەمی برسی ئەفرێنن، ئێوە دووا بزگوڕی بەری ژن‌و منالمان ئەدزن، رووت‌و قووت ئەیان خەنە ئەو دەشتە بیّ ئەوەی بەبیرتاندابیّ شتێکتان کردووە، ئێوە هەزاران ساڵە هەر رۆژە لەژێر پەردەیەکا، هەر ساڵە بەناوێکەوە، هەردەمە بەجۆرێك ئەمان چەوسێننەوە. لەسەر ورگی ئێمەی برسی‌و رەش‌و رووت بۆخۆتان تێروتەسەل‌و پۆشتەو پەرداخ رائەبوێرن ! ئێوە جانەوەرێکی هەڵمەتەکاسەن وەك زەروو خوێنمان ئەمژن.. نەزانی‌و هەژاری ودیلیمان ئەدۆشن! بەڵیّ هەق نافەوتیّ بەلاّم ئەو هەقەی نافەوتیّ هەقی داگیر کراوی ئێمەیە ئێمەی مزرو رەنجبەر، ئێمەی رەش‌و رووت‌و زۆر لێکراو. لێرەدا زابتەکە زللەیەکی لیّدا وتی:

وس نارەسەنی دەوید باب قسە قۆڕانە لە کویّ فێر بووی، ورتەت لەدەم بێتە دەریّ سەد ئەوەندەی ترت تیّ هەڵئەدەم. بڕۆ لەگەڵ (عەلی) مانگاکەی بەریّ بابیهێنیّ بۆ بەگ- روویەکی کردە م. بەگ- بۆ کویّ ئەفەرمووی بۆتی بەریّ!

م. بەگ وتی: بیبا بۆ دیّی (س) بە "ع" ی وەکیلم کابرای پیرەمێرد سەرێکی باداو وتی:

-چوار مێخەم بکێشنەوە سەنەدەکەم وەرنەگرمەوە مانگام نەداوەو نایدەم. مردم ئەوەندە ئەم قەرزەم بژارد. م. بەگ سەنەدەکەی دایە دەست "عەلی" ژەندرمە کە دووای وەرگرتنی مانگاکە بیداتەوە بە مام هەسەن وە بەتەوسێکەوە وتی:

-راستە من بێژم دیّ پارەی سواڵکەری وابخۆم بڕۆ ئەمجارە ئەمەت بەس بیّ!

مام هەسەن بێدەنگ دووی ژەندرمەکە کەوت، وەك بەسەرهاتی ئەم دوو رۆژە گیانێکی تازەی کردبێت بەبەردا بیّ بۆڵەو ناڵە لەگەڵ پیّی ئەسپی ژەندرمەکە دەرچوو. کە گەیشتە ئاوایی ئەوی لەبەر دەرگا راگرت‌و خۆی چووە پشتێرەکەیان کە بەشی لای سەرووی ژووری نوستنیان بوو. مانگا زەردی پێش خۆی‌دا کە گەیشتە بەر دەرگا دەستێکی بەسەریا هێنا بە ئەسپایی ناوچەوانە سپی‌یەکەی ماچ کردو بیّ‌دەنگ پەتەکەی دایە دەست ژەندرمەکەو ئەویش بەستی بە قەلپووزی زینی ئەسپەکەیەوەو لیّی‌دا رۆیشت. سۆفی هەسەنیش لەسەر سەرە بوێلکی بەرماڵەکەیان وەك بت چەقی بوو دوو دڵۆپ فرمێسك بەری تروسکایی چاوە کزەکانی گرتبوو بیری ئەکردەوە لەبەری رەنجی چەند ساڵەی، لەهاو دەمی شەوانی بێداری لەمانگا زەرد.. لەبەر خۆشیەوە ئەی وت: (هۆی هەموو ئەم ئازارو جەورە، ناتەبایی‌و بیّ هۆشی‌و گەلۆری خۆمانە راست ئەکا شێتە قسەکانی نەخشی بەردن).

سلێمانی

١٩٤٤

خازێ

هەروا لەوبەری ماڵەکەمانەوە، بەرامبەر بەشەقامەکە ژوورێکی روخاو هەبوو. وادیار بوو پاشماوەی خانوویەکی گەورەبوو کە بەرجادە کەوتووە خاوەنی پێی نەکراوە دروستی‌کاتەوە. رۆژ نەبوو یەکدوو رێبوار لەبەر خۆیانەوە، یا بەیەکتر نەڵێن: "ئەوە بۆچی بەلەدی‌یە ئەو کەلاوەیە تەخت ناکات دیمەنی شەقامەکەی ناشیرین کردووە؟

بەیانی‌یەک لەماڵێ هاتمەدەرێ دیم کرێکاری بەسەرەوەیە خەریکن تێکی ئەدەن لەدڵی خۆما گەلێکم پێ خۆش بوو کە ئەم کەلاوەیە لەبەر ماڵەکەمانا نەما کە ئەت وت دەموچاوی زەلامێکە پارچە بۆمبا نیوەی بردبێ.

یەکدوو رۆژ دوای ئەمە، نیوەڕۆیە دیم هەروا لەجێی ژووره تەختکراوەکە لێفولکەیەکی شڕ گرمۆڵە کراوە چڵک‌و کۆنی وایان لێ کردبوو نەمزانی رەنگی چی‌بووە.

هیچ بەبیرما نەئەهات لەو لێفە شڕە پیسە بچمە پێشەوە ئەگەر لە نزیکیەوە سەتڵێکی شکاوو گۆزەڵەیەکی لێو کەل‌و جامێکی قوپاوی ژەنگاویم نەدی‌یایەو دوو سێ زەلامی بە هەڵەداوان لێی نەچوونایە پێشەوەو یەکێکیان چمکی لێفەکەی رانەکێشایەو بڵێ "خازێ؟!" چمکی لێفەکە بە دەستیەوە هات بەڵام دەنگ نەبوو، کابرا وتی: نەمردبێ؟ بە ئەسپایی لێفەکەی لادا. دەموچاوی دەرکەوت بەڵام چە دەموچاوێك! ناچاریشم بڵێم دەموچاو چونکە کەلەبەرێکی تیاکرایەوەو دەنگێکی کپی ساردی سوواوی لێ هاتەدەرێ وتی: توخوا لێم مەدەن! لێم مەدەن نەخۆشم! زیاتر لێی چوومە پێشەوە. وادیار بوو رۆشنایی نەئەویست بۆیە دەستێکی وەکو قامیشی پەڕۆ تێ‌پێچراوی گرت بەچاویەوە، کە لەچاو زیاتر لەدەمی دوو برینی گۆشتە زوون هێناوە ئەچوون. لەگەڵ دوو کابراکەدا بێ‌ئەوەی چە ناسیاوێکمان لەمیانا بێت، وەك دیمەنی گرێنەرو پڕ لە کوێرەوەری ئەم ژنە کردبینی بە دۆستێکی دێرین، لێیان چوومە پێشەوەو پرسیم ئەم ژنە چی‌یە! کێ‌یە؟ کابرای پێشوویان وەرامی دامەوە بەسەرسوڕماوی وتی: خازێ! چۆن خازێ ناناسی؟ ئەبێ خەڵکی ئێرە نەبی؟

منیش بەرامبەر بەم شاڵاوەی کابرا وەکو قوتابی‌یەك مامۆستا لەتاوانا گرتبێتی بە شەرمێکەوە وتم:

–بەڵێ تازە هاتوومە ئێرە، بۆیە نازانم خازێ کێ‌یە؟ کابرا وەك یەکێ لەخوای ویستبێ نەزانێکی وەکوو منی دەست کەوێ بەشانازی‌و خۆهەڵکێشانێکی دیارەوە ووتی:

–ئای برا! ئەم دەعبایەی وا ئێستە پیاو بێزی لێ ئەکاتەوەو زات ناکات هەر تەماشای بکات، بیست ساڵ لەمەوبەر شۆڕە ژنێ بوو ناسك‌و نازدار، دوو چاوی رەشی گەشی بەباوەش پرشنگیان لێ هەڵئەقوڵا، پرشنگێکی دڵفرێن، چاوترسێن، پیاوپسێن . بەقاقای پێکەنینی، بە لەنجەولاری شیرینی ئەو تەلارەی ماڵی

"میران بەگ" ی کردبووە بەهەشتی شادیو سەرچاوەی جووانی، گۆرانی سەردەمی جوانو پیر باسی رووومەتی ئاڵو چاوی رەشو ڕەوتی پوری خازێ بوو. هەرزەکاران وەکو هەنگ بەدەورێ تەلارەکەدا ئەسوڕانەوە بەو هیوایەی بەتیلایی چاو لەدوورەوە تەماشایەکی بکەن. بۆیە ئەڵێم بەتیلایی چاو چونکە نەیان بوو بوێرێ لێی نزیک ببێتەوە.

کابرا هەر ئەوەندە پشووی‌دا تاکو یادگاری کۆکردەوە ئینجا هەناسەیەکی هەڵکێشا وتی:

-"بەڵام لێم بپرسە بڵێ خازێیەکی لادێیی هەژار چۆن گەیشتە ئەم تەلارەو چی کردی بە قیبلەگای دڵی هەرزەکاران؟"

بێئەوەی چاوەڕوانی پرسیاری من بکات خۆی وەرامی خۆی دایەوە وتی:

-خازێ کچۆڵەیە بوو چواردە ساڵە بەو جوانی‌یەی باسم بۆ کردی، دایکو باوکی لەبەر دەست کورتی فرۆشتبوویان بە پیرەمێردیکی خەڵکی دێیەکی دراوسێیان بە (٣٠) لیرە شیربایی. خازێ ئەگەرچی ئەم شووکردنەی لا لەمردن ناخۆشتر ئەبێ وە زۆر ئەگریو ئەپاڕێتەوە بەڵام دڵی ڕەقی دایکو باوکی بەزڕەی لیرەی کابرا زیاتر نەرم ئەبن تا دەنگی گریانی ئەم. ئەی گوێزنەوە بەڵام بۆ کوێ؟ جەهەنەم! نە شەو لەجێ‌دا حەسانەوەیەك، نە رۆژ لەماڵا حەوانەوەیەك. بۆڵەو خوتەی دشو گرمەگرمی مێردو لێدانو تێهەڵدانی پێنج هەنەزاش لەلایە، کە هەرە بچووکەکەیان چوار ساڵ لەخۆی گەورەتر ئەبێ.

دارو گۆشت ئاشنایەتیان نیە، بەناچاری هەڵدێ بێ ئەوەی بزانێ بۆ کوێ ئەچێ.. بچێتەوە ماڵی باوکی؟ هەی خوا نەکا گوایا کێ لەدنیای روونا بە هەرزەکاری ئاشتی؟ باوکی نەبوو؟ بچێتە شوێنێك دەستی مێردەکەی نەگاتێ. بەناهومێدی خۆی ئەخاتە ماڵی "بایز ئاغا" کە ئەوسا دەسەڵاتیان ئەوەندە هەبوو کەمێردەکەی خازێ هەر بەخەوی شەوانیش بە بیریا نەیەت ژن لەوان بسێنێتەوە.

هەر کە ئاغاژن چاوی پێ ئەکەوێت ئەچێتە دڵیەوە ئەنێرێت جلی بۆ بکەنو ئەیکا بە کەنیزەکی تایبەتی خۆی. چەند مانگێ وا ئەژی. لەو دەمەدا "ن" ناو کابرایەك ئەبێ بەکاربەدەستی ئێرە. زۆر دۆستی بایز ئاغا ئەبێ. رۆژێك لای ئاغاژن کەنیزەکە جووانەکە ئەبینێو کەلێی ئەپرسێ ئەمە کێیە ئاغاژن بە بەژنو باڵای خازێ‌دا هەڵ ئەداو ئەڵێ: ژنی پیاوێکی پیرەمێردە بەدیاریەوە دانەنیشتووەو هەڵهاتووە. "ن" وا لە ئاغاژن ئەگەیەنێ کە چووەتە دڵیەوە.

کە ئەو ئەڕوا ئاغاژن خازێ بانگ ئەکاو تێی ئەگەیەنێ کەوا "ن" بەگ زۆری پەسەند کردووە ئەیەوێ بیکا بە کەیبانووی خۆی. خازێ دەست ئەکا بەگریانو شین، بەئاغاژن ئەڵێ: قوربان من پەنام هێناوەتە بەر ئێوە ئەمە ڕەوای هەق نیە ئێوەش بم خەنە پاڵ زرتەبۆزێکی بێکار. من ژنێکم مێرددارو خاوەن کەسو هەقدار."

ئاغاژن بە تووڕەیی‌یەوە پێی ئەڵێ: (ن) بەگ لەوانە نیە، پیاوێکی باشە. ئەمی تەنیا بۆ خزمەتی خۆی ئەوێ. خۆشی بێو ترشی بێ ئەبێ هەر بچیت. وە ئەگەر لەوەش زیاتر لاساری بکات ئەتوانێ حەپسی بکا وە یا لەوەش خراپتری لێ بکات بینێرێتە کارخانە کچەکە ئەمە ئەبیسێ، خۆی ئەدا بەسەر دەستو پێی ئاغاژن‌دا وەگەڵێ ماچی ئەکات وە لێی ئەپاڕێتەوە بەڵام بێ سوود ئەبێ لەدواییدا بە ئاغاژن ئەڵێ: دەسا قوربان کەواتە ئیزنم بدەن بچمەوە لای مێردەکەم، خوا ماڵتان ئاواکات. ئاغاژن لەمە زۆر تووڕە ئەبێ ئەڵێ باشە هەر ئێستە ئەنێرم مێردە سەگبابەکەت بهێنن لەبەرچاوی خۆت حەسیرمەیدانی کەن- چارەت نی‌یە پیسی بەدنمەك. ئا وەرن کورە ئەم بەیتەشەیە دەستوپێ ببەستن و شەوێ بیبەنە ماڵی "ن" بەگ.

لۆزەندری ئەکا بەژووراو دەست ئەداتە پەلی خازێی نیوە لەهۆش چوو ئەی باتەدەرێ.

لەماڵی "ن" بەگ تا سێ چوار رۆژ کەس خۆی تێ‌ناگەیەنێ لە پیرێ ژنێ بەولاوە، کە وەکو پەپوولە دەورو خولی ئەداو تاوێ دڵخۆشی ئەداتەوە، تاوێ ئەی ترسێنێ، دەمێ جێ، جوانو خشڵو دیاری بۆ ئەهێنێ بەم جۆرە مانگێك ئەمێنێتەوە.

بەدرێژایی رۆژ خازێ لەماڵەکەدا رایەت، لەگەڵ پیرێژن ئەبنە دۆست. خۆشی نازو نیعمەتو تێریو خانمی ئەچێژێ. شەوێك لەدەنگی پێی زەلامێك راست ئەبێتەوە، ئەڕوانێ "ن" بەگ بەزۆر بە خواهشت، بەهەڕەشەو بەتەماع، بەبزواندنو بەتەفرەدان خازێ لەو شەوەوە ئەبێتە دۆستی "ن" بەگ. ساڵو نیوێك وا مایەوە لە کڕنووش بۆ کردنی پیاوماقوڵان، لە حورمەت گرتنو ماستاو ساردکردنەوەی گەورەماڵان، لەڕوواڵەتو بەپیرەوە هاتنی خانمان، خازێ ئەوەندەی دیو ئەوەندەی بۆ کرا بڕوا ناکرێ فریشتەش بوایا بەبیریا بهاتایە کەوا لەسەر نوێلکی نزمیو بێ شەرمی‌دا ئەژی.

دوای ساڵو نیوە، رۆژێك فەرمان بۆ "ن" بەگ دێ کە بچێ بۆ شوێنێکی تر، ئەویش هەرچی جلو بەرگو خشڵ بەخازێ خۆیەوە ئەبێ ئەیداتێو هەندێکیش پارەی بۆ جێ ئەهێڵێو لێ‌ئەدا ئەڕوا.

ئەمەوا، بەڵام وەنەبێ کەس‌وکاری خازێ بەم کردەوەیەی رازی بووبن تەنیا هەر دەست بەستراوی ئەوە بوون کە لەبەر "ن" بەگ دەستیان نەی ئەگەیشتێ کە ئەو رۆیشت گرێی دەستیان ئەکرێتەوە، شەوێك لەناکاو دوو برای دێن هەڵی ئەگرنو ئەی بەنە ئەو کەژە، لەوێ سەری ئەخەنە سەر تاوێرێكو بەردێك ئەماڵن بەکاژەلەی سەریا دوای ئەوە دوو سێ خەنجەریشی لێ ئەدەن، لاشەکەی بەجێ دێڵن بۆ قەلودالْ. بۆ بەیانی کابرایەکی شووان لەو نزیکانە مەڕ ئەلەوەڕێنێ چاوی بەلاشەیەك ئەکەوێ کە لێی ئەچێتە پێشێو دەست ئەدا لەدڵی تێ‌ئەگا هێشتا گیانی تیاماوە. ئەی باتە دێ لەپاش ساڵێك تیمارکردنو دەرمان کردن بۆ بێوڵەتیو لۆمەی پسان نامرێت وە لەوپەرێیە ئەم دەعەجانی‌یە ئەمێنێتەوە کە لەپاش چەند ساڵێك خەڵك توانی‌یان بیناسنەوە ئەویش بە دەموچاوا نە، بەوەدا کە خۆی چونکە شێت بووە هەر لەبەرخۆیەوە وڕێنە ئەکا، ناوی ئەو کەسانە ئەهێنێ کە ئەوسا ناسیونی. باسی ئەو ژیانە ئەکا کە ئەوسا رای بواردووە. لەوساوە بەرۆژ سواڵ ئەکاتو بەشەویش لەپەنا پاسارێکا سەر ئەنێتەوە. ئەمە پێنج ساڵ ئەبێ ئەم کەلاوەیەی گرتووە بەشەو لێی ئەنووێ. وا ئەویشیان روخاند، ئینجا بۆیە ئەبینی خۆیو هەرچی خوا پێیداوە لەو چەقی رێیەدا گرمۆڵە بووە. بەسەزمانە مناڵە وردکە زۆر ئازاری ئەدەن.

کابرا کە لە گێڕانەوەی بەسەرەهاتەکەی بووەوە. دڵۆپێ فرمێسك لەچاویا قەتیس مابوو. ئەوی تریان رووی کردە من وتی: "خوا لێی خۆش بێ لەدنیای روونا سزای خۆی دیی!" لێرەدا خازێوەك دارکاری بکەن زریکانی وتی: "دەلا، دەلا، لێم مەدەن، ماڵتان کاول بێ لێم مەدەن توخوا!"

ئیتر بڵاوەمان لێ کرد. هەموو بەزەیی‌مان لێ ئەتکا، بەڵام هەر بەزەیی رووت، بێ ئەوەی یەکێکمان بیریش لەڕێیەك بکاتەوە کە نەختێ ئازاری پیریو لێ قەوماویو پەك کەوتوویی ئەو کلۆڵەی پێ کەم ببێتەوە.

هەڵەبجە

١٩٤٣

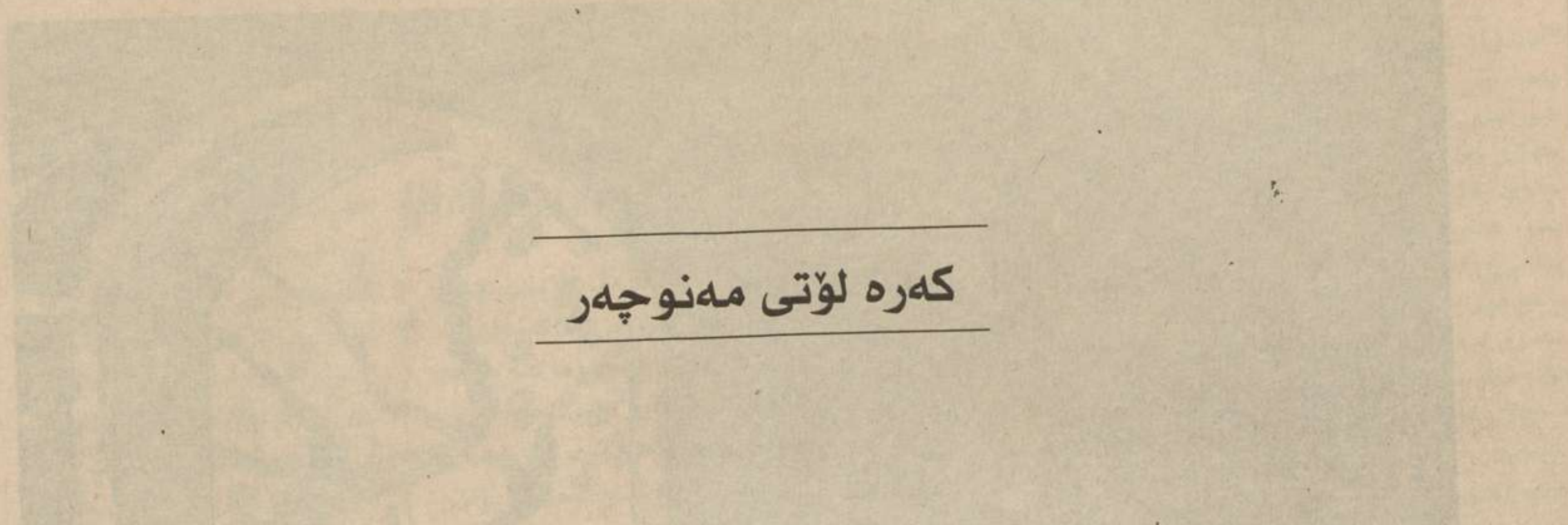

کەرە لۆتی مەنوچەر

(١)

هاوینی ((ك.)) زۆر گەرم بوو منیش چونکە نەختێ بە خۆوەم بە گەرما گەلێ قارس ئەبم. بۆیە دووری و ناخۆشی ڕێم خستە لاوە، هەرچۆنێ بوو، خۆم گەیاندە ماڵی ((جەوهەر)) ی ئامۆزام لە ((پ.)) کە کوێستانێکی تا بڵێیت خۆش و سازگارە.

جەوهەر، کەوا نزیکەی دووساڵ بوو چاومان بە یەك نەکەوتبوو. زۆری پێ خۆش بوو. دوای بەخێرهاتنێکی گەرم وتی:-

- وادیارە زۆر بەختت هەیە چونکە سبەینێ کەشفێکم هەیە لە دێی ((د.)) کە خۆشترین دێی ئەم ناوەیە.

ئەگەر ماندوو نیت وەرە لە گەڵمان. منیش بە دوو دڵی وتم:

- ئەگەر شەو لەوێ نەمێنیتەوە یەم. وتی:

- باشە لە بەرتۆ نامێنینەوە.

بەیانی زوو هێشتا دنیا تاریك و لێڵ بوو کەوتینە ڕێ.

بەر لە چێشتەنگاو لە ملەیە چووین بەو دییوا تەختایی یە هاتەرێمان، کابرای خاوەن فرمان کە لە گەڵمان بوو دەستی بۆ درێژ کرد ووتی:-

- دێیەکەمان ئائەوەتە لەو دۆڵەی پیش دەممماندا، بەلاّم زەویەکەی لە من داگیر کراوە ئا ئەو پەڵە چنارەیەکە دیارە لە داوێنی ئاوایی یەوە؟، ئینجا ئەوە کانی یەکی تیایە، هەر ڕاست لەو لای کانی و پەلە چنارەکەوە زەویەکەی من دەست پێ ئەکا!

نزیکەی نیو سەعاتی پێچوو ئینجا گەیشتینە ئەو پەلە چنارەی کابرا ڕیشی خستە سەری. دیمان کانی و ئاوێکی خۆش لەنزیکیەوەیە، دوو بەردە نوێژ لەم بەرو لەو بەری دانراوون. کابرایەکی کەڵەگەتی پیری کۆماوە لەسەر یەکێکیان دانیشتووە پشتی لە ئێمەیە دەست نوێژ ئەشوا. بەو بەریەوە خرکەلەیەکی پتەوی دەموچاو کونج ریشێکی پڕ بە دەستی ماش و برنجی قەڵەمکراوی لێ بەرداوەتەوە.

سمێڵێکی فشی بە دووکەڵی قەنگەو ئاگر زەرد هەڵگەڕاو لێوی سەرووی داپۆشیوە. ڕانك و چۆغەیەکی سووری لەبەرایە بە دڵی ئەو ئاغایەی ویستوویەتی گوندۆرە لە باخەڵیا نەوەستێ. هەژدە هەژدە قسەی بۆ ئەکرد بەلاّم کە ئێمە گەیشتینە سەر کانی یەکە و سلاّومان لێ کردن ئەو بێ دەنگ پشتی تێ کردین و ڕووی کردە ناو پەلە چنارەکە و لەوێوە دوورە و پەرێز وەستا، چاوە بزەکانی وەکوو هی پشیلە لە تاریکە شەوا ئەبریسکانەوە.

جەوهەر چاوێکی بە شوێنەکەدا گێڕا وڕووی کردە من ووتی:

- ئەڵێی چی لێرە نان بخۆین؟ ووتم:- باشە

ووتی:- با جارێ بچین ئیشەکەمان جێبەجێ بکەین ئنجا ئەگەڕێینەوە. بایز بانگی کردە ژەندرمەکەی:- ئەو جلانە بێنە ڕایان خەو چێشتەکەمان بۆ گەرم کەرەوە تا دێینەوە.

کابرای خاوەن فرمان وەکوو کەتنێکی گەورەی پێ کرابێ لە جەوهەر هاتە پێشەوە ووتی:-

- قوربان چۆن ئەبێ نەفەرموونە ئاوایی؟ هەمووی هەنگاوێکە، قاوەڵتی ئامادە کراوە. چا دەمکراوە لە سایەی خواو سەری ئێوەوە لە هیچمان کەم نی یە

زۆری لەم بابەتەوە ووت جەوهەر نەی بیست، ووتی:

- باشە تۆ هەر نەختێ دۆمان بگەینەرێ ئیتر هیچمان لێت ناوێ. جارێ بلێ بزانم، ئەوەتە زەویەکە؟

ووتی:

- بەڵێ قوربان ئەوەتە، زەویە باریکە ناوی خۆی بە خۆیەوەیە.

جەوهەر دۆسیەی گرت بە دەستەوە و بەداواکەرەکەی ووت:

- کوا داوالێکراو نەهاتووە، ئێوەش خەبیرتان هەڵنەبژاردووە، ناچارم خۆم هەڵی بژێرم. کوا پیر و پیاوماقووڵ و دەم ڕاستی دێ کێن؟ لاکەوون تا سێ کەسیان لێ هەڵبژێرم سنووری زەویەکەمان نیشان بدەن.

داواکەر ووتی:

- میرم ئەمانە هەمووی خەڵکی دێی ئێمەن: ئەوە سۆفی ئەوڕەحمانی مارف، ئەوە مینەی هەسەنی کاکل، ئەوە ئەلی وەیسی قارەمان، ئەوە کاکەولاّی نەریمان هەموو پشتاو پشتیان لەم دێیەدا بڕاوەتەوە. هەموو ئەهلی سوننەت و جەماعەتن.. بە خوا بۆ باوکی من دەست ناکێشنە شیری خوا[1]

کامیان ئەکەی بە ئەهلی کوبرە (خوبرە) بیکە قبوڵمە.

جەوهەرچاوێکی گێڕا بە خەڵکەکەدا کە لە دەورمان گرد بوو بوونەوە. لە پاڵ چنارەکانا کابرای خڕەی دیی لەگەڵ هاوڕێکەی ڕاوەستا بوون وادیار بوو ئەو باسەی بۆ تەواو ئەکرد کە هاتنی کتوپڕی ئێمە پێی بڕی بوو.

جەوهەر دەستێکی بۆ درێژ کردن ووتی:

- ئێوە هەردووکتان! ناوتان چیە، خەڵکی ئەم دێیەن، کابرای کەڵەگەتیان زووتر هاتە دەست ووتی:

- بەڵێ قوربان خەڵکی ئێرەین. ئەم مەنوچەرە، خۆشم ئەو ڕەحمانی شێرزادی خزمەتکارت! ئەمەی ووت و هاتە بەردەمی وەستا.

جەوهەر ووتی:

- باشە ئێوە هەردووکتان لەگەڵ ئەوپیرە مێردە سوور فلە ببن بە خەبیر. ناوی چیە؟

سۆفی ئەوڕەحمان ووتی:

- ناوی کاکە سوورە. من و ئەو قبووڵمانە بەلاّم (ئێستیکی کرد و بە کزی یەکەوە ووتی:

- ئەبێ لە مەنوچەر ببووری!

جەوهەر ووتی:

- بۆ؟ ئێمە تەنیا ئەوەمان لە ئێوە ئەوێت سنووری زەوی چی پێ ئەڵێن کەڵەکاوی؟ مان پیشان بدەن چی یەتی خۆ خزمی کەسیان نی یە؟

سۆفی ئەوڕەحمان ووتی:

[1] قورئان ناخۆن

- نەوەڵڵا قوربان ، هەر خۆی پیاوێکی سەیرە سوێندی خراپی بەدەما هاتووە.

جەوهەر:– چۆن؟

سۆفیئەورەحمان:– تەلاقی خواردووە کە لە هیچ فرمانێکی میریدا قسە نەکا و بۆ هیچ شتێ ڕوونەکاتە سەرا !

جەوهەر سەرێکی بادا ووتی:

- ئارەزووی خۆیەتی. جارێ بابچین بۆ فرمانەکەمان.

- خاڵۆ ناوت چییە؟ ڕووی کردە یەکێ لەوانەی دەورووپشتی نەریمانی وەیسە؟ باشە تۆ لە باتی مەنوچەر وەرە لە گەڵمان.

(٢)

دوای نزیکەی سێ چارەك گەڕاینەوە شوێنەکەیخۆمان. بەدەوری کانیەکەدا لبادو بەڕە ڕاخرابوون. هەندێکیان دۆشەك و سەرینی زل زلیشیان لەسەر دانرابوو کە تێکڕا لەماڵی هەموو پیاو ماقووڵ و خوا پێداوی دێیەکەوە هێنرابوون. بەڵام هیچیان لە بەرشڕی و چڵکنی و کۆنی نەڕەنگ و نەگوڵیان بەدەرەوە نەبوو. ئەگەر نەختێ سەرنجت بدایە کاروانی ئەسپێت ئەدی وەکوو شارە مێروولە ڕێچکەی بەستووە. بەفەرموو فەرموو پێش خۆیان داین. جەوهەریان بردە لای سەرەوە پاڵ دارتووەکە. بەزۆر دوو سەرینی ئەوەندە زلیان لەم لاو لەولای دانا هەر وون بوو لەناویاندا.منیشیان بردە تەنیشت ئەوەوە. کە چاوم گێڕا لەولامانەوە سەماوەرێکی زەردی ژەنگاوی قوت کرابووەوە دوو سێ ڕەشو ڕووتی لنگ لە ڕانکەوە دەرپەڕیو بە دەوریا ئەهاتن. یەکێ خەڵوز و ئاگری تێ ئەکرد ، ئەویتر فووی لێ ئەکرد. لادێیییەکی هەرزەکاری کەش کیتلێکی چینکۆی بە دووکەڵ ڕەش هەڵگەڕاوی بەدەستەوە بوو لەسەر کانییەکە ئەی شت بەو ئاوە قولەتینەی ڕیش چەرموگ لەسەر سەرچاوەکەی دانیشتبوو دەست نوێژ بشوا. پەیتا چڵم و بەڵغەمی تێ ئەکرد.

جەوهەر ڕووی کردە خانە خوێکەمان ووتی:

((ئێمە خواردنی خۆمان پێیە ، ئەم زەرەرە بۆ لە خۆتان ئەدەن ، وا دیارە شەکر و چاتان زۆرە !))

کوێخای دێ کە چرچێ بوو ڕەقەڵەی ڕەنگ زەرد وەکوو پشیلەی خەوتوو لەبەردەمی جەوهەردا دانیشتبوو هەڵی دایە ووتی:

((میرم لە سایەی خواو سەری ئێوەوە لە هیچمان کەم نییە.))

پرمەی پێکەنینێکی پچڕێنراو لە پشتەوە هات لە کاتێکی ئەوەندە بێدەنگیدا کە هەموو بەیەکجار ئاوڕمان دایەوە. ڕوانیمان مەنوچەر پشتی تێ کردووین تونـ چەپۆڵە زبرە تووکنەکانی گرتووە بە دەمیەوە.

جەوهەر کە ئەمەیدیی ووتی:

((ئاه ، باش بوو وەختەبوو مەنوچەرم لە بیر بچێتەوە. ئاوەرە بزانم بۆچی سوێندت خواردووە؟ بەچی پێ ئەکەنیت؟)) مەنوچەر وەکوو هەر گوێشی لێ نەبووبێ جووڵەی نەکرد. تا کوێخا تێی خوڕی:

((کوڕە مەنوچەر ! بەگ لەگەڵ تۆیەتی !)) ڕووشی کردە جەوهەر ووتی: ((میرم لێی مەگرە نەختێشێتۆکەیە!))

مەنوچەر بە ناڕەزاییەکەوە هەستایە سەرپێو بێ ئەوەی لە جێی خۆی بجوڵێت یا تەماشای جەوهەر بکات ووتی:

((فەرموو چیتان لێم ئەوێت؟))

جەوهەر پرسی: ((بۆچی پێئەکەنیت؟))

مەنوچەر زۆر لەسەرخۆ چاوە بزەکانی هەڵبڕی وە بە کەمتەرخەمییەکی منالانەوە ووتی: ((بە ئارەزوو !))

لام وایە ئەم کەمتەرخەمی و ساردییەی مەنوچەر فیزی جەوهەری زەدە دارکرد چونکە ئەو ڕووە خۆشەی نەماوە بە دەنگێکی نزمی لەسەرخۆ بەڵام لەرزۆك ، ووتی:

((گەوجە ! ئەمەوێ بزانم بەچی پێکەنیت . پێم بڵی ئەگینا خراپت چاو پێ ئەکەوێ.))

مەنوچەر کە هەموو بەتەما بوون و بەچاوو دەست و دەمیش لەگەڵی خەریك بوون. کەبەسەر دەستو پێی جەوهەردا بکەوێ و لێی بپاڕێتەوە کە لێی زویر نەبێ زۆر بە ساردی و لەسەرخۆ ووتی:

((وەنەبێ کەزانیت بەچی پێئەکەنم خراپم چاو پێ نەکەوێ.))

جەوهەر ووتی: ((هەرچی چۆنێ بێت ، ئەمەوێ بزانم قسە بکە .))

مەنوچەر ووتی ((زۆر حەز ئەکەیت بزانیت؟ دەسا لە پێشا بەم کۆمەڵە درۆزنە ناپاکە و ئنجا بە تۆ پێئەکەنیم!))

لە قسەکان زیاتر جۆری ووتنیان جڵەوی ژیرییان لە دەست جەوهەر بەردا نەڕانی بەسەریا ((سەگباب چۆن؟ بەمن پێ ئەکەنی ، باشە فێری پێکەنینت ئەکەم. هەبتە کوێخا پەلی ئەم ناڕەسەنە ببەستە))

کوێخای بەسەزمانی لە ترسانا و لە شپرزەییدا قسەی بەدەمەوە نە ئەوەستا هەر ئەوەندە تێ ئەگەیشتم کە ئەڵێ ((قوربان ! قوربان !))

جەوهەر بە توڕەییەکی تەواوەوە ووتی:

((قوربان و موربانی پێناوێ ! من ئەمرت پێ ئەکەم هەستە پەلی ببەستە.))

کوێخا بە ناچاری و ناڕەزایی هەستا دەستی مەنوچەری بەجامانە شڕەکەی خۆی بەست. ئەویش بێنقە لەبەر دەستیا وەستا بوو وەك ئەم کەین و بەینە هیچ پەیوەندییەکی بەوەوە نەبێ. کوێخا نەختێ دووری خستەوە و کوڕێکی هەرزەکاری چوارشانەی بەسەرەوە دانا و هاتەوە لای ئێمە کەوتە دڵدانەوەی جەوهەر. منیش نەختێ بەسەریا هاتم. ئەوەندەی پێ نەچوو نەچارەی جەوهەر ئەو گرژی و توندی و زەردییەی ما ، نە کۆمەڵەکەمان ئەو گرژی و ساردی و بێ دەنگییە. بووە گەڕە لاووژێ هەر لادێییە پەلەی ئەوەی بوو بەر لەویتر سکاڵای خۆی بۆ جەوهەر بکات ، یا بەسەر هاتێکی خۆی و سووخۆری بۆ بگێڕێتەوە ئەویش بە هەموو دڵ گوێی بۆ شل کردبوون.

(٣)

بەم جۆرە بە قسە کردن و خواردن و چاخواردنەوە دوو سەعاتێکمان بەسەر برد. ئنجا جەوهەر ڕووی کردە من ووتی:

((درەنگە. هەستە با نەختێکیش بەناو باخ و باخاتی دێیەکەدا

بگەرێین و بڕۆینەوە.))
مەنوچەر کە بێ دەنگ لە شوێنەکەی خۆی وەستابوو هەڵی دایە ووتی: ((ئێستە (بەگ) من هەر ئەبەی بۆ شار؟))
جەوهەر بە دوو دڵییەکەوە ووتی: ((ئا.))
مەنوچەر ووتی ((دەسا میرم لەهەر چوار مەزەبی خوا بەشم برا بێت ، بم کوژیت و بم بڕیت ، هەر لە لیریەکەوە تا قرانێ تا پوولێکم لێ هەڵ ناستێ. ئیتر گەورەی خاس بە ، تووشی چەرمەسەریم مەکە و گەڕم لێ لادە !))
ئەم قسەیەی وا بە کوڵ و دڵ و سادە و خۆش کرد هەموومانی هێنایە پێکەنین وە بەتایبەتی کارێکی سەیری کردە سەر جەوهەر زانی کە لەو دیو لاساریی و قسە ڕەقیی مەنوچەرەوە دڵێکی پاکی ئازار دراو گیانێکی بەرزی ڕەنجێنراو هەیە. بەڵام زوڵم و زۆر لە گیان جاڕسیان کردووە. بە زەردەخەنەیەکەوە کە زۆرتر لە داوای لێ خۆش بوون کردن ئەچوو ووتی:
((کەواتە نات بەم لەگەڵ خۆم. کە هیچت لێ هەڵنەستێ چیت لێ بکەم خۆ هەڵت ناپەڕێنم خاڵۆمەنوچەر ! نە تۆ مەیموونی و نە من لۆتی.)) ڕووی کردە یاساوڵەکەش ووتی: ((ئاکوڕە باڵی بکەرەوە !)) مەنوچەریش دوای باڵ کردنەوە بەڕوویەکی خۆشەوە لە جەوهەر هاتە پێشەوە ووتی:
((دەسا ، بەو خوایە کەمە کە باکی لە کەس نییە ، چونکە تۆ ئەوەندە گەورەیەکی خاسی بۆتی ئەگێڕمەوە کە بۆچی پێکەنیم و بۆچی سوێندم خواردووە لە هیچ فرمانێکی میریدا قسە نەکەم باوانەزانی مەنوچەر کابرایەکی شێتە و ڕاو ڕەسمی گەورە و پچووکی نازانێ. جا نازانم تاقەتت هەیە گوێم لێ بگری یان نا؟))
جەوهەر تەماشایەکی منی کرد و ووتی: ((با بیگێڕێتەوە ناخۆش نییە تۆ خۆت لەم بەسەرهاتانە ئەگەڕێیت.)) ڕووی کردە مەنوچەریش ووتی: ((دانیشە لەسەر ئەو دۆشەکە و دەست پێ بکە.))
مەنوچەر لەسەر بەردێ هەڵتروشکا و نەختێ گەرووی پاك کردەوە وەك بۆ گۆرانی ووتن خۆیئامادەکات ئنجا ووتی: ((میرم ! ئێمە کەلەلاین ، ئازار دراوین ، ڕووتکراوین ، ئەم ڕەشایییەی ئەمان بینی بەبەرچاوتەوە دێین و دەچین پیاو نین ، پیاوەتی گیانمان هەر لە زووەوە تیا نەماوە ! بووکە دارینەین ، ئێستە کەوا ئەبینی بە دەمتەوە پێئەکەنین وامەزانە لە خۆشیانایە. واتێ مەگە بەدەم لە کانگای دڵەوە پێئەکەنین ! گیانمان لە ژێر جەور و زەلالەت و جەخاردا تاساوە ، لە مێژە پێکەنینی ڕاستەقینەمان ((لەسایەی خواو سەری ئێوەوە هەموو شتێکمان هەیە.)) لەبیر نەماوە. ئێستە تەنیا لە ترسانا پێئەکەنین ، یا ڕاستتر ، دیت کە هەموو سەری ڕەزامەندییان بۆ لەقاند بۆ ئەو کەللە شەکرەی شکاندی. تەنیا من پێئەکەنیم ، ئەویش لەداخانا یا چونکە نەمتوانی تا دەستم هەڵئەگرێ بدەم بەناو دەمیا بۆ ئەو فیشاڵەی بەناوی ئەم ڕەشو ڕووت و زۆر لێکراو و بەش خوراوانەوە ، لە ڕێی خوادا ، کردی. ناچار دامە پێکەنین ، پێکەنینێکی پڕ تەوس و پڕ داخ ، پڕ قین پڕ تاڵی و ئازار. وە ئەوە بوو جەنابیشت قینت لێم هەستا ! بەڵێ لە سایەی خوا وشان و بازووی خۆمانەوە زۆرمان بۆ دێتە بەرهەم بەلام لەسایەی ئێوەوە لێم ببورە تۆ خۆت نالێم لە سایەی زۆر دارەوە هەمووی لەناو ئەچێ. هەموویمان لە دەست ئەکەنەوە بێئەوەی بەشی ژیانێکی کولە مەرگی بۆ خۆمان و ماڵ و منالمان بهێڵینەوە. ئێمە ئەم کۆمەڵەی وا ئەمان بینی خەڵکی ئەم دێیە و هی هەزاران دێهاتی تری ئەم خاکەی لە گۆرانیدا پێی ئەڵێن (بەهەشتی ڕووی سەر زەمین.) هەموو لە جەهەننەما ئەژین هەموو خۆمان ، منالمان شەو و ڕۆژ ، زستان و هاوین ، پایز و بەهار ڕەنج ئەدەین و ئەچەوسێینەوە بێئەوەی تێر سکی خۆمان نان بخۆین. نانی گەنم نا چونکە هەر بۆ ئەوە کراوە ئێمە بی چێنین و ئێوە بیخۆن. بەلام بێ ئەوەی تێر نانی جۆ، نانی کا، نانی ئاردە برنج بخۆین. بێئەوەی بتوانین بۆ خۆمان نا ، چونکە خۆمان ئەبێ باخەڵمان گوندۆرەی تیا نەوەستێ ، بۆ عەورەتی ژن و کچانمان پارچە پەڕۆیەك بکڕین کە لەشیان لە چاوی پیس و ئارەزووی شەیتانانەی زۆردار بشارینەوە ! بێ ئەوەی شوێنێکی لەم کونە سەگەی ئێستە چاترمان پێ بنیات بنرێت کە تیایا بحەوێینەوە و ستار بدەین. بۆ ئەوەی بمێنین ، نەك بۆ خۆمان بۆ خزمەتکاری ئێوە. ئەبینم سەر بائەدەیت؟ چاو لە هاوڕێکەت دائەگریت؟ ئەڵێیت ئاخۆ ئەم قسانەکێ فێری کردووە؟ کێ هانیان ئەدات؟ بێگومان ئەڵێیت ئەمانە قسەی خۆی نین! بەڵێ بەراستی باشی بۆ چوویت ئەم قسانە و گەلێکی تر فێر کراووم بەلام ئەزانی کێ فێری کردووم؟ نەء ، باوەڕ ناکەم بیدۆزیتەوە خۆت خەریك مەکە بەلایا ناچیت ، من لەژێر دەستی گەلێ ماموستای گەورەدا دەرسم خوێندووە. مەنوچەر بە کەم مەزانە من قوتابی دەرد و ئازار و مەینەتیم ، پەروەردەی زۆرداری و چەوساندنەوە و بەندینخانەم ڕۆژگار دەرسی داداووم و زۆرداری بە کردەوەی ناشرینی بێ ئەندازەی هانی داووم !
پێی ناوێ زۆر لەسەر ئەم قسانە بڕۆم گوێ بگرە یەکێ لە بەسەرهاتی ژیانمت بۆ بگێڕمەوە: پار پایزێ شەو گوێ درێژێکیان لێ دزیم بەیانی هەستام بۆ شوێن دۆزی ئەم لا گەڕام ، ئەو لا گەڕام گوێدرێژ نەبوو. هەر بە دێ یەکەی خۆمان و دەوروپشتییەوە نەوەستام دێبەدێ گەرمیان و کوێستان گەڕام بۆ (کەرە لۆتی). کەرە لۆتی ئەرز هەڵی لووشی ، ئاسمان هەڵی کێشا. ماندوو مردوو ڕەج بابردوو گەڕامەوە کاوول بووەکەم. تا من گەڕامەوە خواش تاقە کوڕەکەمی بردبۆوە بۆ خۆی لە دێیەکەمان و چەند دێیەکی ئەم ناوەدا دەردێ داکەوتبوو یەکەم دەستە گوڵی جوانەمەرگەکەی من بوو، لەملاو لەولاش دروێنەیەکی چاکی کرد. بێئەوەی کەس لێیان پرسێتەوە یا خۆیخەریك کات بزانێ ئاخۆ بەچی مردن. ئەم کۆستە نوێیە کەرەلۆتی لەبیر بردمەوە. کە خەڵك و خوا ئەهاتن بە پرسەمەوە و ئەیان ووت ((مەنوچەر خۆت خۆش بی ! خوا خراپتر نەدا)) ئەمەندەیان لەگەڵ ووتم جاروبار بیرم ئەکردەوە بە خۆمم ئەووت ((بۆچی خۆم خۆش بم بۆ؟ بۆ دەرد و مەینەتی و ڕووتی و برسێتی و چەوسانەوە؟)) ((خوا خراپتر نەدا)) بەکفری نالێم خوایە لێم نەگری.
. بەڵام هەرچەندە لێکم ئەدایەوە بە بیری کۆڵی خۆم نەم ئەزانی لەم حاڵە ئێمەی تیاین خراپتر ئەبێ چی بێ؟ سەرتان نەیەشێنم بەنیادەم و زەین کوێری ووردە ووردە برینەکانم سارێژ بوو ئەمانەم هەموو لەبیر چووەوە برسێتی زیفی لێسەندم. قەرزار تەنگی پێ هەڵچنیم ناچار ملم دایەوە ووردە کشتوکاڵەکەی خۆم.

(٤)

لەمساڵ بە هارێکی درەنگ لە (هـ.) ئەهاتمەوە. هەروا لەولای ماڵەکانی ئاوایی (ح..) ەوە لەناکاو بوو نەگبەتی لووتم بوو بە لووتی کەرەلۆتییەوە. کابرایەکی یەکە لەچاوی لەچەتەوولێسوار بوو پێی لەئەرز ئەخشا منیش هەر بێ ئیختیار دەستم برد بۆ ملی گوێ درێژەکەم خەریك بووم

ئەملاوئەولای ماچ کەم ، کابرا پاڵێکی پێوەنام بە پشتا کەوتم. کە هەستامەوە لێمان بوو بە مشتو مڕ من ئەڵێم کەرەلۆتی خۆمە و بەسەرم گرتۆتەوە)) ئەو ئەڵێ ((خانەزای خۆمە)) لەمن زۆر لەو کەم نەختێکمان سەرو گوێلاکی یەکتری کوتایەوە (قەرەووڵی ژەندرمە) هات بەسەرا هەردووکمانی بە کەرە لوتی‌یەوە بەکیش کرد بۆ (هـ.) لەوێ خستیانینە بەندیخانەوە ، دوو شەو و دوو ڕۆژ لێمانیان نەپرسیەوە. لە هاوڕێ بەندی‌یەکانمان پرسی تێگەیشتین هی وایان هەبوو نزیکەی شەش مانگ بوو لەوێدا کەوتبوو ، ئەسپێ دابوویە کالانەی چاوی ، هەر ناوی بە بیری کەسیشدا نە ئەهات کە ئەمەم زانی هاوارمکرد ووتم: ((هەی هەژەکە بەسەرم کەرەلۆتی بوو بە خوێنم !)) ئەمە من ئاخۆ قوڕبەسەرەکەی تر چی ووتبێ.

بەیانی ڕۆژی سێیەم ژەندرمەیەك هات لە شیشی ژووری بەندیخانەکەوە نەڕانی: ((مەنوچەر ! سەیڕەشید !)) هەردووکمان وەکوو کێچ ڕاپەڕین و چووینە بەر دەرگا تەلبەندەکە ڕاوەستاین.بەڕاستی بیرم چووبووەوە کە من کەرم لای کابرای تەنیشتمەوە بەسەر گرتۆتەوە و لەبریتی ئەوەی هەستی دوژمنایەتی بکەم بەرامبەری ئەویشم بەڵێ قەوماوێکی وەکوو خۆم ئەهاتە پێش چاو وەك بەندیخانە و هاودەردی هیچی لە دڵدا نەهێشتبێتم.

ژەندرمە کە خەریکی قفڵی دەرگاکە بوو بیکاتەوە و لەبەر بۆ دڕنی ئێمەو بۆگەنی بەندیخانەکەش ڕووی وەرگێڕابوو چاوی لە کونەکەی نەبوو تا کردیەوە ئێمە وەختەبوو گیانمان دەرچێت. پێش خۆی داین بردینیە بەردەمی ژووریّ ڕای گرتین دووای نزیکەی سەعاتێ ڕاوەستان منیان بانگ کردە ژوورەوە. کوڕێکی لووسکەلەی باریکەلەی سمێڵ قیتی سوور و سپی سەرقژن بەرگی زاپتی ژەندرمەیی لەبەرا. بە ژوورەکەدا ئەهات و ئەچوو. بەرلەوەی ماوەم ببێ باش لەدەوروپشتی خۆم ووردببمەوە ووتی:

((تۆی مەنوچەر؟ هەی سەگباب ! چاوچاو راستو چەپ بەرماڵێکیشی لە خۆیەوە پێچاوە ! خەیاڵت خاوە من تەفرە نادەی. هەر بە چاو من پیاو ئەناسم. پێم بڵێ کێت لەگەڵ بوو کە ویستتان ئەم ڕێبوارە ڕووت کەنەوە؟ کو اتفەنگەکەی؟ پێم بڵێ زوو زوو سەرم مەیەشێنە قسەی قوڕی پێناوێ. شایەت وەك نێرەکەر ئەزەڕێ زوو پێ لە گوناهی خۆت بنێ.)) کە ئەم بە پیرەوە هاتنەی بەگم دیی تف لە دەمما ووشك بوو ، هەروا سەرم ئەسوڕایەوە وەك هۆشم بەلای خۆمەوە نەمابێت. نە ئەهاتەوە بیرم کە بۆچی لەم شوێنەم. چیم کردووە و چیم نەکردووە؟ من لەو بیرانەدا بووم کە نەڕانیەوە بە سەرما توند بەرۆکی گرتم و ڕای وەشانم ووتی:

((باوك سەگەی سمێڵ فشە قسە بکە ! بڵێ ئەم کابرایەت بۆ ڕووت کردۆتەوە؟ کوا تفەنگ و خەنجەرەکەت لە کوێ قایمت کردووە؟ دەستە دزەکانت کێ‌و کێن !))

کە ئەمەم بیست تێگەیشتم مەسەلەکە نەخەوە و نەخەیاڵ هەر ڕاستو ڕەوان ئەو خوانەناسە لە خوتوخۆڕایی و بە ناهەقی نا گوناە خەریکە ئەم کا بەدزو جەردە و فڕێم ئەداتە کونی بەندیخانەوە. وەك پیاو خۆی لەدەست مۆتەکەی خەوێکی ناخۆش ڕابپسکێنێ خۆم ڕاپسکان ووتم:

((درۆیە دز نیم ، من گوێدرێژەکەی خۆمم بەسەر کرتۆتەوە. ئەمەوێتەوە و لەسەر هەقی خۆشم ئەم گرن خوا هەڵناگرێ !)) نازانم من ئاگام لەخۆم نەبوو بوو دەنگم هەڵبڕی بوو یا هەر بەگ نەی ئەویست دەنگی مسکێن ببیسێ و گوێی پێ ڕانەهاتبوو ووتی:

((مە نەڕێنە سەگباب ! وەرە پەنجە بنێ بەم کاغەزەدا. ئیفادەکەتە !))

ووتم: ((ئیفادەی چی کێ نووسیویەتی ئەوپەنجە مۆری کات. بمکوژی دەستی پێوە نانێم.)) کە ئەمەم ووت لەسەر کورسی‌یەکەی ، کە تازە لەسەری دانیشتبووەوە ئەی نووسی ، هەستاو ڕووی کردە قوژبنێکی ژوورەکە کە چاووم لەگەڵ گێڕا دیم کۆمەڵێ دار باسقەنەی ئەستوور و باریك و کورت و درێژ هەڵپەسێراون.تێگەییم لە نیازەکەی تەماشایەکی جلە شڕڕەکانی خۆمم کرد. زانیم کەدار و گۆشت ئاشنایی‌یان نی‌یە. نەختێ کشامەوە دوواوە. دارێکی ئەستووری کوڵی هەڵگرت و بە تەوسێکەوە ووتی:

((ها؟ ڕائەکەیت ! ژەندرمە ژەندرمە)) کابرایەکی تێکسمراو کردی بە ژوورا. بەگ پێی ووت:

((ئا بۆم بگرە !)) وەك هەلوك هەڵی کوتایە سەرم ئەگەر چی من هیچ دەستم نەهێنایە بەری. بەگیش بەدارەکەوە لێم هاتە پێش. کە لام وابوو بەر هەر کوێیەکی لەشم بکەوێ ئەی شکێنێ. بە هەموو هێزی خۆی دای لە قۆڵم ، بەڵام هیچ ئەوەندەی بە بیرما ئەهات ئێشی نەبوو ، وا بزانم لەبەر ئەوەبوو کە لە کاتێکدا ئەو ئەیدا لە شانو مل و دەستو پلم من دارکاری‌یەکی پێشترم کەوتەوە بیر. هی زەمانێکی زۆر لەوە پێش ، هی دەوری هەرزەکاریم ، کە لەبەرئەوەی ڕۆژێ لە هەرەوزی ئاغا دوواکەوتبووم تووشی بوو بووم هەر دارەی بەر شوێن دارێکی کۆنی تر ئەکەوت. هەر لێدانەی جۆرە یادگارێکی ئەهێنامەوە بیر. هەروا وەك خەو ژیانی میانی ئەو دوو دارکاری‌یەی خۆمم هاتەوە پێش چاو. چل ساڵ ، چل ساڵی ڕەبەق بەینیان بوو بەڵام سفت تەنرابوو بەهەناسە ساردی و کوێرەوەری دەرد و ئازارو برسێتی و نەخۆشی ،نازانم چەندی لێدام بەڵام لە پڕ وەکو شێت دارەکەی فڕێداو نەڕانی بەسەر ژەندرمەکەدا ووتی:

((دەستم شل بوو ! ئەم سەگبابە بەرەوە بەندیخانە لەشی خۆشە بووە بە خۆی نازانێت.))

کابرای ژەندرمە پێش خۆی‌دام منیش لەبەر خۆمەوە ئەم ووت:

((بەڵێ بەڵێ لەشم خۆشە بووە بەخۆم نازانم !)) کە گەیشتمە بەر دەرگاکە وەکوو شتێ غیرەتم جووڵایەوە ، لام وایە زۆری لەبەر ئەوەبوو کە شوێن دارەکان هاتبوونە ئێش ، ئاوڕێکم دایەوە لە بەگ ووتم:

((خوا هەڵناگرێ ئەم دارکاری‌یە بۆ؟ بۆم بخوێنەوە بزانم چی نووسراوە ، ئەگەر زانیم قسەی خۆمە پەنجە مۆری ئەکەم ئەگینا منی نەخوێندەوار چوزانم ماری تیا نووسیاوە دووپشکی تیا نووسیاوە چی؟))

شیڕانی ووتی: ((ئا بی گێڕەوە ! بزانم ئەو دەوید باوکە ئەوقاتی لە کێوە فێر بووە؟ ئێستە تۆ من ئیتهام ئەکەی بەتەزویر؟ زۆر باشە ئەمەش گوناهێکی کە.))

کە زانیم هەتا بێ ئۆباڵی زیاترم ئەخاتە ئەستۆ بام دایەوە پاڕانەوە قەڵغانی هەژارو بێ دەسەڵات ، ووتم:

((میرم ! من بە باوکیشمەوە ڕایەم ناکەوێ تۆ زویر بکەم.))

زەردەخەنەیە گرتی تێگەیشتم خۆ گێل کردنەکەم کاری خۆی کرد. سەرێکی باداو بە ژەندرمەکەی ووت:

((وادیارە زۆر گەوجە بیبەرەوە بەندیخانە هۆشی ئەهێنێتەوە کەللەی.))

(٥)

ژەندرمەکە پێش خۆی‌دام بمباتەوە بۆ بەندیخانە. خواو ڕاستان لە ڕێگای بەر تەویلەکانەوە بردمی لە ڕێ سەرەڕای شانوملی شکاووم لە بەرەڵلاکردن زیاتر تاسەی نەفەسی جگەرەم ئەکرد بۆیە بە ئەسپایی پێم ووت:

((کاکی خۆم بیکە لە ڕێی خوادا مردم بۆ مژێ جگەرە. بێدەنگ جگەرەیەکی بۆ دەرهێنام لە قوتووە وەرشاوەکەی. دووای ئەوەی بە ئاگری هینەکەی خۆی دای گیرساند. دایە دەستم و کێشامیە پەنایەکەوە ووتی:

((ڕاوەستە. لەوێدا بیکێشە با کەس نەت بینێ !))

منیش مژێکی توندم لێدا نەختێ هاتمەوە سەر خۆم پشت ئەستوور بەم پیاوەتی‌یەی ژەندرمەکە پێم نا بە جەرگی خۆما ووتم:

((کاکەی ژەندرمە ! زۆر بێ تاوانم بۆ خوا چارەیەکم بکە.))

لێم هاتە پێشەوە و چپانی بە گوێما: ((پارەت هەیە؟))

ووتم: ((لێرە هیچ شك نابەم بەڵام لە ماڵێ یەك دوو لیرەیەکم قایم کردووە بۆ ڕۆژی ڕەش !))

ووتی: ((ئاخر شەڕ ڕۆژ لەمە ڕەشتر نابێ. بەڵام لەماڵ بە تۆ چی؟ لێرە کەس نا ناسیت قەرزێ ، قۆڵەیەکی لێ بکەیت؟))

ووتم: ((نە بەخوا. هەرچی ئەناسم لە خۆم لاتترە. (مەردان ئاغا) نەبێ ئەویش بە خۆڕایی پارە ناداتە باوکی! بەڵام تۆ پێم بێژە من ، کەوا بە شایەت و ئیسپات کەر کەری خۆمە و بەسەرم کرتۆتەوە ئیتر نازانم پارەی چی‌یان لێم ئەوێ؟))

ژەندرمەکە وەك لە کورتی بی‌بڕێتەوە ووتی: ((وا دیارە لە گوێی گادا نوستوویت. شت هەیە بێ پارە بکرێت. ئەی دەیت باشە. نای دەیت وادیارە بەندیخانەکەت بەدڵ چووە فەرموو با بڕۆین.))

ناچار و مل کەچ ووتم ((باشە ئەی دەم ڕەزام بە ڕەزای خوا.))

ووتی: ((دە بگەڕێرەوە بابچەمەوە لای بەگ بەشکو ئیقناعی بکەم لێت خۆش بێ.))

چووینەوە بەر دەرگاکە. ژەندرمەکە منی لای یەکێکی کە جێ‌هێشت و خۆی چووە ژوورەوە. ئەوەندەی پێ نەچوو هاتەوە دەرێ ووتی:

((با بڕۆین. بە هەزار حاڵ ڕازیم کردووە بە دوو لیرە و نیو بەرت بدا نیویش بۆ خۆم. خۆت ئەزانی مەسرەف گرانە. دەی با بڕۆین زوو سێ لیرە بهێنە و بڕۆرە ماڵی خۆت.))

منیش هەروا واقم ووڕما ووتم: ((هەی هاوار لیرە شك نابەم. لیرەم نی‌یە))

زۆر بەسەرخۆ ووتی: ((دەسا فەرموو پێشم کەوە بۆ بەندیخانە.)) کەوای ووت ئەسپێ شاخدارەکانی بەندیخانەم هاتەوە بیر ، لەگەڵ تەنگەبەری‌یەکەی کە بەوئەندازەیەیە زۆرمان تا بەیانی لەبەر بێ‌جێ‌یی بە کنەوە یا بە پێوە ڕائەوەستاین خەو نەئەچووە چاومان.

ووتم: ((نە نە ناچمەوە ! ئەمرم. ڕۆژێکی کەی تیا بم ئەخنکێم با بڕۆینەوە شار. سووالْ ئەکەم. خۆم ئەفرۆشم و ناگەڕێمەوە تۆ بڵێیت ڕەحمی موسوڵمانیەتی هەڵگیرابێت کەس بەزەیی پیاما نەیەتەوە و دەستم نەگرێت؟))

بردمیە بازار. دووکان نەبوو سەری پیا نەکەم. ناسیاو نەبوو دەستەوداوێنی نەبم ، بێهوودە. کەس دۆستی هەژار نی‌یە. کەس دەستی هەژار ناگرێت. ناچار دەستم کرد بە پشتینی مەردان ئاغا دا کە خاوەنی دێیەکەمانە. لە دووای گەلێ گیروگرفت سێ لیرەی دامێ هەر لیرەی بەباتمانی نەبوو دەستەو داوێنی نەبم بێهوودەکەس دۆستی هەژار نۆ لیرەو بۆ (٩) لیرە سەنەدێکی لێ سەندم وە پەنجە مۆری پێ کردم کە وەختی حاصلات بیدەمەوە.

گەڕاینەوە سەرا. لەوێ ژەندرمەکە بردمیە بەردەم بەگ. نەختێ چرپانی بە گوێیا ڕەنگی ڕوون بووەوە ووتی:

((ئا..! وا دیارە ئاقڵ بوویت. ئافەرم. منیش وا ئەم ئیفادەیە ئەدڕێنم وای ووت و پارچە کاغەزێکی لەبەردەما بوو دڕانی ووتی ((دە بڵێ بزانم شکاتت چی‌یە؟))

منیش بەرەو دووا باسی دزین و دۆزینەوەی کەرەلۆتیم بۆ گێڕایەوە ، وەکو ئێستە بۆ ئێوەی ئەگێڕمەوە ، ئەویش هەر ئەینووسی. لە دووایيدا چی نووسی‌بوو بۆی خوێندمەوە و پەنجە مۆرمی پێوە نا. ووتی:

((ئەوی پێتە بیدەرە دەستم.))

منیش دوو لیرە و نیوەکەم بێدەنگ کردە دەستیەوە. ووتی:

((باشە بڕۆرەوە دێ ، شایەتەکانت بهێنە ئەوسا کەرە لۆتیت ئەدەینەوە دەست. خوات لەگەڵ)) هاتمە دەری لەبەر دەرگا نیو لیرەکەی تریشم دا بەژەندرمەکە.

(٦)

کە ڕزگارم بوو گەلێ جار لە ڕێو لە دێش ئەهات بەسەرماکە شایەت ومایەت نەبەم کن بدەمەوە سەر دەرپێی خۆم. بەڵام تەماع وازی لێ نەهێنام ووتم دووای ئەم هەموو چەرمەسەری‌یەی دیومە ئەو پارەیەی لە کیسم چووە هیچ نەبێ کەرەکەم دەست کەوێتەوە کەلەبەرێکم بۆ ئەگرێ. یەکدوو ڕۆژ لە دێدا بە خەڵکەوە گەڕام یەکێ ، لەبەر فرمانی خۆی ، پێی نەکرا لە تەکما بێت. تا بەڵێنم دا بەو هەمە هەسەن و سۆفی ئەورەحمانی شێرزادە کە ئەیان بینی ، مەسرەفی هاتووچۆ و خەرجی‌یان بدەمێ چەند ڕۆژیش لەوێ گیریان خوارد ئەوەندە ڕۆژیش ئیشیان بۆ بکەم ئنجا لەگەڵم هاتن.

چووینە (هـ.) بەیانی زوو لەبەردەرگای ژوورەکەی بەگدا بۆی هەڵتروشکاین لە قوژبنێکەوە. سێ کوچکە بەدەم چاوەنواڕی‌یەوە کەوتینە ڕازو خواس. ئەوەندەی نەخایاند بەگ بە کەشو فشێکەوە دەرکەوت ژەندرمەیە بە دووەوە خرنگوهووڕی قایشوقرووشەکەشی وەك پێشەنگ هاڕەی ئەهات. بەرزەپێ ڕاست بووینەوە لەگەڵ ئەو هەموو جەماوەرەی لەبەر دەرگاکەی گلیر بووبوونەوە. هەرچەندە بەچاو بە بزەی لێو وویستم تێی‌گەینم کە من مەنوچەرم. مەنوچەری ناسیاوی بەڵام نەك هەر تەماشای چرۆچاوی کەسی نەکرد تەنانەت سلاوێکیشی لێ نەکردین. تەنیا بە تووڕەیی‌یەکەوە بانگی ژەندرمە یاساووڵەکەی بەردەرگاکەی کرد ووتی: ((ئەم گەڕە لاوژەیە چی‌یە؟ حەمامی ژنانمان هەیە ! یاللا دەی دەریان بکەرە دەرێ ! نامەوێ گوێم لە چپەی یەکێك بێت.)) کابرای ژەندرمەش نەی کردە نامەردی بە کوڵەدارەکەی دەستی بەربووە سەرو گوێلاکمان نەختێ بۆی کوتاینەوە. خوا هەقە قاچوقولیشمانی بێ‌بەش نەکرد بە شەق ئەویشی بۆ نەرم کردین ئێمەش هەروەکوو ڕانەمەڕ و گورگ پەلاماری دا بێ حەپەساو چاوەڕوانی چارەنووسی خۆمان ئەکرد.

بەڵام کابرای ژەندرمە دڕتر بوو لەوەی بەمە لێمان بوەستێ بە پاڵە پەستۆ و شەق و دار کردینیە دەرێ وەك گوێرەکە لە پەموو دەرکات. دووای ئەم کەین و بەینە بە تۆزێ. بە دزیەوە خۆمان کێشایەوە بەردەرگای بەگ. هەر وەکوو نەبامان دیی‌بێ نە باران. نەڵێم بە دزیەوە هاتینەوە ، بە دزی بەگەوە چونکە کابرای ژەندرمە تا یەکی قرانێکی لێ نەسێنین نەی هێشت بچینەوە.

ئەوەندەی پێنەچوو بەگ هاتە دەرەوە. منیش پشت ئەستوور بە ناسیاوی تازەمان سنگم لێ بردە پێشەوە ووتم:

((بەگم شایەتەکانم هێناوە !))

بەگ بە هەردوو دەستی تا هێزی تیا بوو ، پاڵێکی پێوەنام کەوتم بەسەر هەمە هەسەنا کە بە پێوە ڕاوەستا بوو ئەوەندەی کەوتنەکەم لە ناکاو بوو هەمە هەسەن خۆی پێ نەگیرایەوە کەوت بەسەر بێوەژنێکی کوتو کوێرا ژنە زریکانی و هاواری کرد ((هەی هاوار ! ئای سکم ! ئای پلیشامەوە مردم ! خوام کرد بە گژتانا کوژرام ! دەرم بینن !))

بەگ هەروەکوو دیمەنێکی پێکەنیناوی دیی‌ بێ بە زەردەخەنەیەکەوە ووتی: ((کەرە نابینی ئیشم هەیە؟)) لەم

ڕۆژەوە بۆ ئەو ڕۆژ ، ئیمڕۆ بە سبەی سێ ڕۆژ هێشتیانینەوە. ئنجا نامەوێ بە باسی چونی ڕابواردنی سێ لادێیی ڕەشوو ڕووتی بێ خانە خوێ سێ شەو لە شوێنێکی وەك (ه.) دا سەرتان بیەشێنم.

بۆ ڕۆژی سێیەم کە بە ناهومێدی لەسەرا هاتینە دەرێ کە درۆی نەبێ مام هەسەن پیێی ووتم ((بۆ ناچیتە خزمەت (جەوهەر بەگ)) بەشکوو ئەو ڕزگارمان کات. یەژن پیاوی خاسە. منیش ووتم وا ئیمڕۆ هیچ سۆزی لووتێ لەویش ئەدەین.

بەیانی زوو خۆمان گەیاندە سەرا کە ڕوانیمان قەرەلەباڵغیەکی زۆر ، ژن و پیاو و منالێ ، وەستاوون. درم پیێدان و ملم نا بێمە ژوورێ لە پشتەوە کابرای دەرگاوان تونگ ملوانی چۆغە شڕەکەمی گرت و ڕایکێشام و چەپۆکێکی ماڵی بەسەرما ووتی:

((ئاخر کەری؟ کوێریت؟ نابینی بەگ میوانی هەیە؟)) ناچار منیش ڕاوەستام لەناو خەڵکەکەدا . تا درەنگ هەر پیاوی عەبابەشان و نۆکەر لە شوێن ئەچونە ژوورەوە و ئەهاتنە دەرێ. ئێمەش ئەو عالەمە ڕەشوڕووتە ناوێرن هەنگاوێ لە دەرگاکە دوور بکەونەوە نەوەکا هەلیان لە دەست چێت. ئەو ژن و مناڵەکەی ئەگری بۆ نان. ئەو موسوڵمان نوێژەکەی ئەچێ. ئەوکرێکار ئارامی نیە چونکە زوو نەچێتەوە خاوەن فرمان ڕۆژانەکەی لێ ئەبڕێت. هەی هەی کێ لە کێ ئەپرسێ و کێ ئاگای لە حاڵی کێیە؟ نیوەڕۆیەکی درەنگ کابرای دەرگاوان کەوتە خەڵك بانگ کردن. منیش لە هەلێکدا کە نازانم کابرات بە چە فرمانێك ناردبوو خۆشت و ژن و پیاوێکت لەبەردەما وەستا بوون هەردووکیان پێکەوە قسەیان ئەکرد ، خۆم گەیاندە بەردەستت و پەلاماری کەوشەکانم دایت ماچی کەم. وەك کێچ بەرزبوویتەوە نەڕانت ! (بڕۆ کەری کەرباب نازانی وەختی موحاکەمەیە؟ وەرن دەریکەنە دەرەوە !) دەرگاوانەکەت و ژەندرمەیەك وەك موویان هەڵکڕووزێنی گەیشتە سەرم. بە پاڵە پەستۆ کردمیانە دەرەوە منیش هەر هاوارم ئەکرد: ((هەی داد ! هەی لەڕێی خوادا بۆ کوێ بچم لە دەست ئەم جەورە؟))

رووم کردە هەمە هەسەن کە هۆی ئەم کارەساتەی دووایی بوو ووتم: ((گەوجی بێ عەقڵ ئەمەبوو چاکەکەیان. کوڕە چاکی چی. گشتیلە تووی کاڵەك ! بڕۆن با بڕۆینەوە خزمەت بەگی خۆمان. هەر ئەو لە خەڵکی چاترە.))

نزیکەی نیو لیرەی ترمان چوو ئنجا توانیم خۆم بگەیەنمە بەگ و شایەتی شایەتەکانمی پێ وەرگرم. دووای ئەمە ووتی: ((با شایەتەکانت بڕۆنەوە تۆ بمێنەرەوە ، ئەنووسین بۆ جەه هەر بەگ تا ئەو نەڵێ ئێمە ناتوانین گوێ درێژەکەت بدەینەوە. تۆش خۆت سبەینێ سەر بدەرەوە.))

بەیانی کە چوومەوە لەبەردەرگاکە وەستام تا خۆی هاتە دەرێ. کە چاوی پێم کەوت کردمیە ژوورەوە و دەرگاکەی داخست. پیێی ووتم:

((وا ئیشەکەت دیسان تەگەرەیەکی کەی تێکەوتووە جەوهەر بەگ کەوتووە بە قیندا دوولیرەم لەوەی خۆم داوەتێ داوای یەکێکی تر ئەکا ئەگەر نەی دەیتێ ریسەکەت ئەبێتەوە بە خوری و خۆشت ئەگیرێیتەوە. ئیتر بزانە مشورێکی بۆ بخۆ.))

من زۆرم ووت ئەو کەمی بیست. هەر چۆنێ‌بوو سێ‌چارەکە لیرەی لێ سەندم ئنجا ژەندرمەیەکی لەتەکا ناردم لە خان کەرە لۆتی وەرگرمەوە. بەڵام کاشکی ملم بشکایە نەچوومایە. کەرە لۆتی ئەزانی تەشریفی لە کوێ بوو بوو؟ یەژن لە شاران مسافر خانە و خانی خۆش خۆش هەیە پیاوی گەورەی تێ ئەچن شەوی بە مستێ پارەیە))

جەوهەریش بە زەردەخەنەیەکی تفتەوە ووتی: ((ئوتێل بڵێ ، ها ئوتێل لە شارەزور گرانە شەوی بە نیو لیرەیە)) مەنوچەر ووتی ((ئا ڕەحمەت لە باوکت دەسا بە خوا وادیار بوو کەرەلۆتی لە شوێنی گەلێ لەوەش گەورەتروخۆشتر بووە چونکە عەبەڕەشی خانچی پێی نایە ریسی ملم ئەی ووت خۆشت بێو ترشت بێ سێ لیرە هەقی خان و ئالیکی گوێ درێژەکەت لێ ئەسێنم. هەی داد هەی لە ڕێی خوادا گوێ درێژی بەلا لێ دریاو خۆی سێ لیرە ناکات ، چۆن سێ لیرە بدەم بە کرێ خان و ئالیکی پێنج شەش شەوی !؟ لێم ڕاپەڕی ووتی:

((پێنج شەش شەو !؟ ئەمە ١٥ ڕۆژی ڕەبەقە کەرەلۆتی ها لای من. ئنجا من سەری خۆم بۆ لەگەڵ تۆ ئەیەشێنم من بەگ ئەناسم چیمە بە سەر تۆوە. ئەوی کەری ناردۆتەلام ئەچم پارەی خۆم لەو ئەسێنم.))

ئەوەندەی پێ نەچوو گەڕایەوە ژەندرمەیە بە شوێنەوە ووتی ((فەرموو با بڕۆینە سەرا !)) بە پاڕانەوە و لالانەوە و ئەملاو ئەولا. هەر چۆنێ بوو قەبلانمان لیرەیەکی بدەمێ و نیولیرەش دووای مانگێکی تر. ئنجا بە ناخێرم کەرەلۆتیم دایە پێش خۆم و لۆش لۆش گەڕامەوە دێ. بە دەستمەوە بوو تا پێرێ دوو ژەندرمە لە ناکاو کردیان بە ئاواییدا و ڕاپێچیان کردم بۆ ((ه..)) هەرچەندم کرد و کۆشا تا چەند قڕوشێکیان لێ نەسەندم نەیان هێشت سواری گوێ‌درێژەکەی خۆم ببم. هەر گەیشتینە شار منیان خستە بەندیخانە کویتەوە کەرە لۆتی‌شیان پێش خۆیان دا.

بۆ بەیانی بردمیانە بەردەمی بەگی لە مەڕ خۆم. کە ڕوانیم وا کابرای دزەی یەکەلەچاویش (سەید ڕەشید) ڕاوەستاوە. ((بەگ)) بە مۆنی‌یەکەوە رووی تێ کردم ووتی:

((کابرا ! تۆ ئەبێ گوێ‌درێژەکە بدەیتەوە بە سەید ڕەشیدی خاوەنی زووی چونکە شایەتی هێناوە کەوا ئەم گوێ‌درێژە خانەزای خۆیەتی. ئنجا تۆش ئەگەر ئەتەوێ بچۆ لە مەحکەمە شکاتی لێ بکە !)) کە ئەمەم بیست حەپەسام دووای نەختێ ووتم:

چۆن ئەم هەموو ڕەنج و پارەیەم هەروا بە فیڕۆ بڕوا و گوێ‌درێژەکەشم لەکیس بچێ؟ دەك خوا ، هەڵی نەگری ! شکات بکەم !؟ تازە دووای ساڵێ هاتوچۆ و چەرمەسەری و پارە سەرف کردن بچم شکات بکەم ، ئەی بە ناخێری گیانم تا ئێستە چیم کردووە ! نەء نەء میرم بە سەری تۆ هیچم بە دەستەوە نەما. کەوتمە سواڵ.)) وام ووت وە هاتمە دەرێ دووای ئەوەی سێ بەردەی نایە دەستم کە هەتا ماووم ناوی نەبەم. ئنجا ماندوو مردوو بە ئاوات نەگەیشتوو سەر گەردان و ماڵ وێران رووم کردەوە ئاوایی وە لەسەر دەستی مەلا عەول سەمەددا ٣ بە ٣ تەڵاقم خوارد کە تاماووم بۆ هیچ فرمانێك بە ئارەزووی خۆم روونەکەمە قاپی میری توخوا سا ناهەقمە؟!))

جەوهەر کە بە درێژایی بەسەرهاتەکەی مەونچەر چاوی بڕی‌بووە ئەرزەکەو نقەی لە خۆی بڕی بوو بە ئەسپایی بە دەنگێکی داخاوی ووتی:

- هەقتە ، زۆر زۆریش هەقتە ، بەڵام تکات لێ ئەکەم خاڵۆ مەنوچەر لێم ببورە چونکە ، بێ ئەوەی بزانم یابمەوێت تووشی گەلێ دەردی سەریی وە زەرەرم کردووی ئێستەش ئەمەوێ هەقت بسێنم لەوانەی ئەم زۆرەیان لێ کردوویت هیوام هەیە یارمەتیم بدەیت.

- مەنوچەر هەناسەیەکی هەڵکێشا ووتی:

- میرم گەورەترین چاکەو پیاوەتی کە بتەوێ لەتەك ئەم بچووکی خۆتەدا بیکەیت ئەوەیە لێی گەڕێ یت و لەسەری نەڕۆیت.))

جەوهەر ووتی:

- نەء، ناتوانم واز لەم کافرانە بێنم کەوا تۆیان رووتاندۆتەوە. بەگی ئاشنات ئەناسم کێیە. زۆر باشی ئەناسم.))

مەنوچەر نەختێ وێستا ئنجا بە پاڕانەوە ووتی:

- میرم هەرچی‌یەك ئەکەی منی بەرەو ڕوو مەکەرەوە.

جەوهەر ووتی:

- نابێ ئەبێ تۆش لەوێ بیت ، هەر ئێستە بۆ ئەوەی

سوێندەکەت نەکەویٚ بە زۆر لەگەڵ خۆما ئەت بەم.
رووی کردە من ووتی:
- وا ڕۆژیش درەنگ بوو ناتوانین نەختیٚ دیمەنی خۆشی دێیەکە ببینین.
منیش ووتم:
- ئەوەندە باسی کوێرەوەری دانیشتوانی ئەم دیمەنە خۆشانەم بیست لەبەرچاووم کەوتن هەستە با بڕۆین.

(٧)

جەوهەر لە ڕیٚ هیچ قسەی نەکرد داستانی مەنوچەر زۆر کاری تیٚ کرد بوو. وای ئەزانی یەکەم جارە زۆری وا لە هەژار ئەکرێت ! کە گەیشتینەوە (هـ..) جەوهەر بەزۆر چەند قڕوشێکی بڕی بەسەر مەنوچەرا بۆ خەرجی ئەو شەوەی، لە پاشا بە منی ووت:
- ئەوە لەوساوە بیر ئەکەمەوە ئێستە هاتەوە بیرم. پیٚریٚ یا بەسر پیٚریٚ یەکیٚ لەو کاغەزانەی تەماشام کردن لە بابەت گویٚدرێژێکەوە بوو کە بدرێتەوە بە خاوەنەکەی. خەڵکی جیٚیەکی سەبر بوو. (پیریایی) ناو بوو.
منیش ووتم:
- کوا دیٚی وا لەم ناوە نی‌یە بەڵام لە گەرمیان ناوێکی وام بیستووە ، وا بزانم لە دەوریچەمچەماڵە بە پەرۆشەوە ووتی:
- ئوە. زۆر چاك بوو ئەم قسەیەت کرد. کەوابیٚ با بنێرین خانەکان بگەڕێین بەشکو نەڕۆیشتبێتەوە بیٚگومان ئەویش وا بە ئاسانی گویٚدرێژی مست نەکەوتۆتەوە.
ناردی هەموو خانەکانیان پشکنی. کابرای یەکە لەچاوی لە مەڕ مەنوچەریان هێنا. ئەو شەوە بەرەڵای کرد دووای ئەوەی پیاوێکی ناسراو دەستەبەر بوو کە بەیانی بیهێنیٚ بۆ سەرا.
بەیانی منیش لەگەڵ جەوهەر چووم بۆ سەرا بۆ ئەوەی ئەنجامی کارەساتی کەرەلۆتی مەنوچەر بزانم. جەوهەر هەر گورج هەردوو کابرای بانگ کرد. کە سەید ڕەشیدی دواند ئەویش بەسەرهاتێکی بۆ گێڕاینەوە لە هینەکەی.
مەنوچەر پڕ چەرمەسەری و کوێرەوەری تر. لە دووای هەموو شتێك ووتی:
- بڕوا بکە میرم من ئەوەندە بە تەنگ خۆمەوە نیم ، بەڵام ئەورەحیم ، ئەورەحیمی بەسەزمان پیرەمێردێکی شەست ، هەفتاساڵە بەزۆر لە گەرمیانەوە لەگەڵ شایەتەکانم بەکێشم کردبوو بۆ شایەتی. لە دارای دنیادا نیو لیرەی شك ئەبرد ، ئەویش من دابووم پیٚی بۆ خەرجی ڕیٚو کریٚ وولاخ. بەگ ئەویشی لیٚ سەند سیٚ بەردی نایە مشتی کە هەر ئەو ساتە لە (هـ) دا بەنگ نەبیٚ بڕواتەوە. ئەویش ناچار ملی ڕیٚی‌گرت. ئنجا خوا ئەزانیٚ بە لاتی و برسێتی لەو ڕیٚیە ، ئێستە گورگ خواردوویەتی ، گرە لیٚی داوە ، ڕیٚی هەڵە کردووە چی!
جەوهەر ئەوانی کردە دەرەوە و ناردی (نەژاد)ی زابتی ژەندرمەی بانگ کرد کە لاوێکە بە قسە بۆ نیشتمان سووتاو. کە هات ترس و پەشۆکاوی لیٚ ئەباری سلاوێکی عەسکەرانەی بۆ جەوهەر کرد و ووتی:
- فەرموو میرم خێرە؟ وا بەم بەیانی زووە ناردووتانە بە دووما؟ هەر خۆم بە دەستمەوە بوو بێمە خزمەتتان بەڵام هەندیٚ کاری پەلەی ڕەشو ڕووت و هەژارانم لابوو کەوا لە دوێنیٚوە ماونەوە حەزم ئەکرد ئیشەکانیان تەواو کەم و ئەوسا بێمە لاتان بەشکو ڕزگاریان ببێت بچنەوە سەر کار و کاسبی خۆیان. بەڵام (کاکی) هەر بە ڕاستی لێم بوو بە مباشر ماوەی نەدام ووتی جەوهەر بەگ بە پەلە ئەیەوێت ! جەوهەر بە تەوسێکەوە پیٚی وت کە سوپاسی ئەکات ئەوەندەبە پەرۆشە بۆ ڕاپەڕاندنی ئیشوکاری فەقیر و هەژار بەڵام وادیارە فەقیر و هەژار خۆیان سپڵەن ئەوەتە لە هەموو لایەکەوە لیٚی کەوتوونەتە شکات و پرتە و بۆڵە. ئنجا لەسەر خۆ هەموو خراپی‌یەکانی خۆی پیٚووت لە پێشەوە هیچ نەچووە ژێری وە هەر باسی پاکی خۆی بۆ ئەکرد و کردەوە باشەکانی خۆی ئەهێنایەوە بیری بەڵام جەوهەر ماوەی نەدا زمانە لووسەکەی بخاتەکار هەرزوو ڕیٚی لیٚ بەستەوە بە هەڕەشەو بە قسەی خۆش هێنایە بەر بار پیٚی لە هەندێکیا کە بەردەستەکانی کردوویانە و لە پاشا بەویان ووتووە.
جەوهەر پیٚی ووت:
- قسەو باس و سوێند و قورئانی پیٚناویٚ مەسەلەی کەرەلۆتی وەکوو خۆی ئەزەڕی وەکوو ژماردوومە ئەوەی لە مەنۆچەر سەید ڕەشیدی بەد بەخت سەنراوە ، جگە لە خەرجی خۆیان و شایەتیان بیستویەك لیرەیە کە گویٚدرێژەکەش خۆتان نرختان بە شەش لیرە بڕیوە هەر ئێستە ئەچی ئەم پارەیە ئەهێنیتەوە وە دووای ئەوەش لێت ئەنووسم کە جەزایەکی تەواویش بدرێیت خۆ ئەگەر توانیت بە بەرتیل چاری خۆت بکەیت ئەوا هەر لە ئێستەوە دڵنیابە کە تا من لەم شوێنە بم نایەڵم پارچەیەك کاغەز بە ئیمزای تۆوە بێتە سەرمێزەکەم ئیتر ئۆ باڵی خۆت بە ئەستۆی خۆت.))
(نەژاد) لیٚیدا چووە دەرەوە مشووری پارەکە بخوا ، بە قسەی خۆی ، جەوهەریش مەنوچەر و سەید ڕەشیدی بانگ کردەوە ژووریٚ و پیٚی ووتن کە هەر ئێستە نەژاد بیستویەك لیرەیان بۆ ئەهێنێت هەر کەسەیان بە پیٚی زەرەروو زیانی بەشی خۆی لیٚ هەڵگرێت بەڵام گویٚدرێژەکە هەر لای سەید ڕەشید ئەمێنێتەوە چونکە ئیسپاتی کردووە کە خانەزای خۆیەتی.
مەنوچەر هەناسەیەکی هەڵکێشاو نەختیٚ لە مێزەکەی جەوهەر هاتە پێشەوە ووتی:
- بەگم خوا بەر قەرارت کا لێم ناگریت قسەیەك هەیە لە خزمەتدا بیکەم.
جەوهەریش بە سەرسامی‌یەوە سەرێکی هەڵبڕی ووتی:
- فەرموو برا چی ئەڵێیت بڵیٚ.
مەنوچەر نەختیٚ گەرووی‌پاك کردەوە لە بەینی شەرم کردن و نەوێرانا بەدەنگێکی کزی لەسەرخۆ ووتی:
- بم وەساقەت رەنگە وا بزانیت خاسی‌یە فرە خاست لەتەکا کردووین؟ بەم فرمانە دوایی‌نەت؟ نە بە گیان باوکت نەت پێکیاوە هەر بە جارێك ماڵت وێران کردین قوڕت پێوەدا
جەوهەر بەو پەڕی حەپەساوی‌یەوە پرسی:
- بۆ خاڵۆ مەنوچەر؟ بۆچی؟ ناتەویٚ پارەکەت بدرێتەوە؟
مەنوچەر زۆر لەسەرخۆ ووتی:
- بەڵیٚ میرم ئەمەویٚ بەڵام بەمە کردتین بە دوژمنی توخمی ژەندرمە ئیتر ، من بەش بەحاڵی خۆم ، مەگەر بارکەم لەم وولاتە ئەگینا هەر ئەم بێژن.
ئەمەی ووت و لیٚیدا چووە دەرەوە بەدووی سەید ڕەشیدا کە وا دیار بوو بە دووری جێگای و دەسکەوتنەوەی گویٚدرێژەکەی لە مەنوچەر زیاتر دڵخۆش بوو.
منیش کە. تا ئەو دەمە بیٚ دەنگ دانیشتبووم رووم کردە جەوهەر ووتم:
- گوێت لیٚبوو لالۆی پیرە چی‌ووت. ئەوە هەر ئەو قسانەیە کە من بە جۆرێکی تر پێم ئەوتیت ئەم چەشنە ئیشە یەکتەنی‌یانە ئەوەندە بایەخیان نی‌یە ئاو لە سەرچاوەوە لێڵە ، خانو لە بنەڕەتەوە وێرانە تەقەڵای هەرەوەزی ڕێکوپێك و بیٚووچان و بازووی بە هێز و ژیرانی دڵسۆزی ئەوێت بۆ لە سەرچاوەوە ڕوون کردنەوە و لە بنەڕەتەوە بنیات نانەوەی.

سلێمانی
١٩٤٥

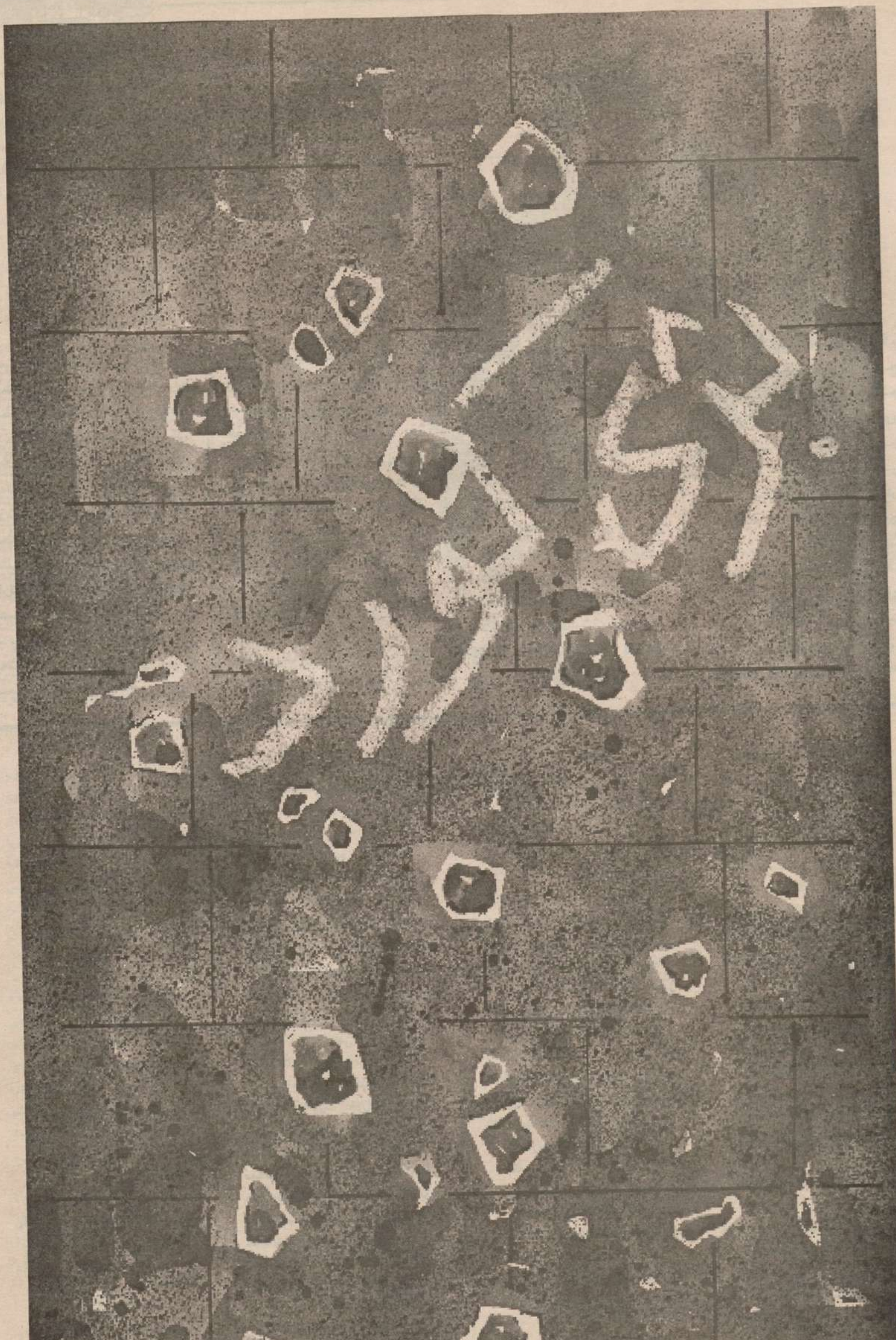

ژانی گەل

لەڕو لاواز و شڕۆڵە ، لە بەشی پێشەوەی پاسێکا ، لە نێوان لێخوڕ و ژەندرمەیەکی لۆزەندەرا دانیشێنرا بوو ، دەستی ڕاستی لەگەڵ دەستی چەپی ژەندرمەکە کەلەپچە کرابوو ، ئۆتمۆبێلەکەشیان هەڵتەك هەڵتەك ڕێگەی پڕ لە هەوراز و نشێوی شاری (چ) ی گرتبووە بەر، ئەویش بیری نەسرەوتی وەکوو وێڵ ئەسووڕایەوە ، بێ ئەوەی بەشتێکەوە بگیرسێتەوە یان یەکێك لەو دیمەنانەی وەکوو سینەما بەسەر پەردەی مێشك و بە بەردەمیا تێ ئەپەڕین سەرنجێکی ڕاکێشن ، گێرمە و کێشەی دیار و نادیاری دوا ڕۆژ و ڕووداوی ناخۆش و پڕ بیرەوەریی ئازاراویی ڕابوردوو لەسەریا وەك پووره هەنگ وروژابوون ، کاس و وڕیان کردبوو ، نە ئەیزانی چارەیە بۆ ئەویان بدۆزێتەوە ، نە ئەشی توانی خۆی لەدەس ئەمیان ڕزگار بکات .

تا بە ڕێکەوت لەهەڵتەکاندنێکی توندی ئۆتمۆبێلەکەدا ، لە ئاوێنەی بەردەمی لێخوڕەکەدا ، چارەیەکی بەدی کرد، گورج دوو چاوی کاڵی مەنگ سەرنجیان قۆستەوە کەلە هەموو ئەندامێکی کەی ، کەمتر سالآنی زیندان کاریان تێ کردبوو ، ئەو چاوانەی سەدان جار لە ئاوێنەی ڕیش تاشینەکەیا دیونی نە هیچ هەستێکی تایبەتی‌یان تیابزواندوە و نە ئەمیش بایەخێکی تایبەتیی داونێ . بەڵام ئەم جارە گەیشتە فریای لە گرنگترین شتا کە لەو کاتەدا پێویستی پێی هەبوو ، کە ئەویش خۆ دۆزینەوە بوو . بەڵام لێرەشا بیری ئاوارەی هیچ ماوەی لێکۆڵینەوەیەکی ڕێکو پێکی نەدا ، هەر وەکوو چاوەکانی ناونیشانە بووبن ڕێگەیەکی هەڵە کردووی پێ دۆزیبێتەوە، وەك مەلێکی زامدار لەپڕ کۆنە هێلانەیەکی بێتەوە بیر ، بەری هەموو ئەو خۆ دۆزینەوەیەی بەوە دەرچوو کە بە پەلە پڕووزێ خۆی بگەیەنێتەوە تەلاری بلوورینی یادگار ، یادگاری پێش گیران و زیندانی ، بەڵام لەوێشا ئەوەندە

دڕك و گوڵ

بەشی یەکەم

(١)

- ماڵ ئاوا ، دانیشن بە خێر ، پشت بە خوا و پێغەمبەر دوو ڕۆژی تیا نامێنێتەوە بەر ئەبێ . کوێراییم دایە بۆ ئەم جوانانە .
- دەك خوا هەڵی نەگرێ ئەم زوڵم و زۆرە ...
- خواتان لەگەڵ . دڵتان هیچ نەکات . ((هەر مەرگیان نەبینین ...)) گرتن چی‌یە ، هەر گوێشی مەدەنێ ... قەی چێ کا خۆ ئەو لەو هەموو خەڵکە زیاتر نی‌یە .
- دوژمنتان کوێر بێ . خواتان لەگەڵ . ((زۆر بەخێرهاتن . دەستی دایکت ماچ ئەکەم . خواتان لەگەڵ و...)).

بەم جۆرە گفتوگۆیە گوڵناز بەشی تا نیوەڕۆی ئەو ژنانەی بەڕێ کرد کە بە دەنگ گرتنی ((نەریمان)) ی کوڕیەوە هاتبوون . ((خورشە)) ی کارەکەر هەر گەیاندنیە ئەو دیو دەرگا گورج خڕ دای خستەوە ، وەك ترسی ئەوەی هەبێ کە لەپڕ دەستەیەکی تر بکەن بە ماڵا !

بەدەم ڕۆیینەوە یەکێك لە ژنەکان بەوانی کەی ووت : خۆزگەم بەو دڵ و دەروونە فراوانەی ، کچێ خۆ ئەڵێی مێشیشی میوان نەبووە ! بەوخوایە من سەعاتێ حەمەم بگیرێ ، شێت و هار ئەبم . یەکێکی کەیان ووتی : ئاخر بۆیە حاڵت باشە ، نابینی ئەڵێی پیرێژنی سەد ساڵەی ، ئەویش دوژمن بە سی ساڵە دانانێ ... سی ساڵی چی ؟ ئامە خوای لێ بێت ڕوومەتی ئێستەش سەری لەبەر دابێنە ، هەر مێردە داوێن پیسەکەی لووتی لێی خوارە ئەگینا ... نا ، سەهوی گیانە ، گوڵناز گوێی ناداتێ ، وەکو شتێ بەرەڵلای کردووە .

- کچەکە ئەوە بۆ وایان لێهات ، خۆ لای خۆیان حەزیان لەیەك کردبوو گوڵناز وازی لە ﴿ موعەلیمەیی ﴾ هێنا لەبەر ئەو .
- جەنابی ئەوەندە دڵپیس بوو ئەی ووت پێم ناخۆشە پیاوە کاربەدەستەکانی دایەرەی مەعاریف هاتوچۆی مەکتەبەکەی بکەن !
- ئیتر بڵێین چی دنیاکەی وایە ! خۆ خوا هەر چی شت هەیە نای دا بە یەکێك . هەر کەسە دەبێ لە شتێکی کەم بێت ، هەر خۆی تەواوە بە قوربانی بم ! خوایە بە گوناه لێم نەگری ، ئەرێ پورە فاتوڵ پێم ناڵێی ئەوانەی وەکو ئێمەومانانن خوا چی داونەتێ ؟
- نە کچم ! ناشوکر مەبە بە بەشی خوا ، شەش منالت هەیە ئەڵێی پەڕەی گوڵن ، هی واش هەیە هەناسە بۆ بێچوە پشیلەیەك هەڵئەکێشێ ... بەس نیە هەموو بە چاوو گوێن و ئوممەتی موحەمەدن ، ئەگەر کلك و شاخیان بوایە چیت ئەکرد؟ ژنەکەش سەرێکی بۆ ئاسمان هەڵبڕی و ووتی :
- خوایە لێم نەگری تۆبە شوکرم بە بەشت .

کوڕێکی بچکۆلەی کە لەلایەوە ئەڕۆیشت هەڵیدایەو ووتی :

- ئینجا ئەوسا ئەیان خستینە سینەماوە ،ئەوە نەبوو ئەوجارە لە

بەخۆشی ڕای نەبوارد ، چونکە شوێنێکی تایبەتی و کاتێکی دیار وەك کارەبا دڵیان بە کێش ئەکرد کە ئەوانەش هەمان شوێن و کاتی گۆڕین بوون کە بە درێژایی ژیانی بەندیخانەی تەقەلای لەبیر خۆ بردنەوەیانی ئەدا .
هەرچەندە نزیکەی دە ساڵ لەوە پێش بوو بوو ، لەگەڵ ئەوەشا زۆر بە ڕوونی و دیاری ئەهاتنە پێش چاوی مێشکی . نەك هەر وەکوو بەسەرهاتیٚ دوێنیٚ ڕووی دابێت ، نە بگرە وەکوو قەوماوێك کە لەو کاتەدا لەبەرچاوی بقەومیٚ :

دەمە دەمی ئێوارە بوو . با لە ئاسمانی ئاڵۆز و لێڵی پایزا پەڵە هەورە پرش و بڵاوەکانی داگرتبوو ، خەریکی گلێر کردنەوەیان بوو. لەسەر ئەرزیش گەڵای زەردی لەمان بێزاری گەڵا ڕێزانی لە دار و درەخت ئەکردەوە و بە گڤە گڤێکی پڕ تووڕە و تڕۆیی و فیزەوە ڕاپێچی ئەکردن و پێش خۆی ئەدان . ناو بە ناویش بیٚ دەنگییەکی پەژاراوی وەك لە گڤە گڤ بێزار بوو بێت، ئەیدا لە لووتی پیرە باو کپ و دەمکوتی ئەکرد .
لە خانوویەکی خنجیلانەدا لە گەڕەکی (س) لە شاری (چ) لە ژوورێکی سادە و پاك و دڵگیرا کە دوو پەنجەرەی گەورەی بەسەر باخچەیەکی بچکۆلەی هێشتا باش ڕێك نەخراو و بە گەڵا ڕێزانی پایز زەرد هەڵگەڕاوا ئەی ڕوانیو هەموو کەل و پەلی ژوورەکە بریتی بوو لە چارپایەکی دوو کەسی ی ئاسن لەگەڵ باڵا ئاوێنەیەکی پێچکەدار ، کەوا لە قوژبنێکی ژوورەکەدا دانرابوو لەگەڵ پێخەوێکیش کەوا لەسەر ئەرزەکە ڕاخرابوو ، ژنێکی منالٚ کاری خوێن شیرین کەوتبوو ، شاڵاوی ئازار ڕووی گەشی گرژ کردبوو ، مێردە لاوە

سینەما منالێکی دوو سەریان پیشان داین.

- کوڕە هەتیوو نەبی ووس بە خوا کوێرت ئەکات .
- بەو خوایە کە بەیانی بیستم نەریمان گیراوە کسپە کەوتە جەرگم وای کە کوڕێکی باش و خزم دۆستە ، یەکیٚ لەو منالانە ئەبینیٚ ئەوە ئیتر هێندە ئەیان لاوێنێتەوە منالی تایەن لە خۆی ئەگۆڕێت .
- خوا هەقە دایکەکەشی وایە ، خوا بە دڵی خۆیان لەگەڵ بکا ...
- ئەریٚ بەقوربانت بم پورە فاتۆڵ تۆ بڵێی خوا ئەم زوڵمە قبوڵ کات ؟

پوورە فاتۆڵ سەرێکی ڕاوەشاند و ووتی :

- نەءکچم ، کاسە کە پڕ بوو لێی ئەڕژیٚ ... سەگی هار چل شەوی عومرە ... ئەم قسانە بە خۆڕایی نەکراون !
- ئۆی هانام کردە دەمت ، ئاهوو نزولەی ئەم خەڵکە بیان کات بە کۆی زوخاڵ .
- باجی ئایشیٚ ! هەر بگرە و بیکەرە ژووریٚ ، هەر بگرە و بیکەرە ژووریٚ ئاخر هەتا کەی ؟ چییان کردووە ئەڵێن : نان نیە ، ئەڵێن خوێنی میللەت ئەمژن ، هاواریانە لە دەست زوڵم و زۆر ، جا ناهەقیانە ؟ ئۆ باڵ بە گەردنم کەمیشیان ووتوە فەقیر و هەژار مردن لەم گرانی و بیٚ ئیشییەدا . خۆ ڕاستت ئەویٚ شت ئەوەندە گران نییە بەڵام پارە نییە پیٚی بکرێت !
- زوڵمی وا لە دەوری فەیلەقوسیشدا نەکراوە . خوا هەڵ پێچیٚ ئەم دەزگا و دووکانە !
- خەمت نەبیٚ ، خوا خوای سوڵتان مەحمود و دارتاشەکەیە !

خورشەی کارەکەر هەردەرگای لە دوای میوانەکانەوە داخست ، هەناسەیەکی وای هەڵکێشا وەك یەکێك بارێکی قورسی لە کۆڵ بوو بێتەوە ، بە پەلە چوو بەلای گوڵناز خانەوە و لەبەر خۆیەوە و بە دەنگیٚ کە ئەویش گویٚی لیٚ بێت ووتی :

- بەوخوایە کەمە ئەم هاتوچۆکەرانە ناوکەڕێژیان کردین ... هەر بە ڕاستی بە مەرەیەکیان بردین کە دەردی خۆمانمان بیر چێتەوە ...

گوڵناز خان قسەکەی پیٚ بڕی ووتی :

- ئەوە بۆڵە بۆڵی چیتە کچیٚ ؟ گلەیی لەو کەسانە ئەکەیت کەبە تەنگ خەمی خەڵکەوە هەن و لە ناخۆشی و لیٚ قەومان و خوا نەکردە کۆست کەوتندا دەچن بە دەنگ هاوار و نرکە و نالەی یەکتریەوە و دڵخۆشییان ئەدەنەوە و هەوڵ ئەدەن خەمیان بڕەوێت ؟ جا گەوجە ئەگەر دڵ و دەروونی ئینسان ئەو هەست و هۆشی هاودەردی و هاو خەمی و بەزەییەی تیا نەبیٚ بەچی لەدار و بەرد جیا ئەکرێینەوە ؟ جگەلەوە ئەم چەشنە کۆبونەوانە لە تەنگانەدا یەکێتیمان پتەو ئەکات و زیاتر لە یەکتری نزیك ئەبینەوە کە ئەوەش بناغەی یەکگرتنی ڕاستەقینەیە ! خورشە کەوا لەم چەشنە قسانە نەئەگەیشت خەریك بوو قسەکەی پیٚبڕیٚ ئەویش لەسەرخۆ و بە زەردەخەنەیەکی دایکانەوە پیٚی ووت :

- گیانەکەمی با جاریٚ واز لەم قسانە بهێنین ، خواردنەکەمان ڕووی مەجلیسی نییە ، زووکە بڕۆ بیهێنە با تا خەڵکی تر نەهاتوون خۆمان لەویش و لە برسێتیش ڕزگار کەین ...

ئیتر ڕووی کردە ژووری دانیشتن ، ڕوانی سەماوەرەکە ساردبۆتەوە ، مقاشەکەی نەختیٚ لە دووکەڵکێشەکەیا گێڕاو هەڵی بڕی و یەك دوو فوی توندی پیا کردو چەند پشکۆیە ئاگری لە مەقەڵییەکەدا تێکرد، پیرە سەماوەر کەوتە گیزە گیز ، خۆشی لەبەریا دانیشت بیری لەوە ئەکردەوە کە چۆن ئەو خەڵکە وا زوو خەبەری گرتنی نەریمان یان زانیوە هەر ئەبیٚ یەکیٚ لە پۆلیسەکان باسی کردبیٚ و قسەش کەوتە زاریٚ کەوتە شاریٚ .،، لەسەر نان خواردن بە خورشەی ووت :

- ئەو ژنە دڵی خستمە مەراقەوە ، ئەی ووت شەویٚ ماڵی خاڵتیان پشکنیوە ، بچۆ بە فرکانیٚ بزانە چیبووە ، هەمیشە ماڵی خاڵم لەو شتانەیان لە ماڵا هەیە کە پۆلیس بۆی ئەگەڕیٚ ، زۆریش کەمتەرخەمن ، هەزار جار پێم ووتوە ، بەو کوڕە شێتۆکەیەی کە ئەوەندە کن لێکەوتوو نەبیٚ ، ڕۆژیٚ جەزرەبەی پیٚ ئەگەیێنن ، خوا ئەزانیٚ چەند کەسی کەش لەگەڵ خۆی تووش ئەکات ! هەستە دەی بڕۆ : بەڵام گیانەکەمی زوو وەرەوە .
- باشە با چاکەم بخۆمەوە ئەچم

گوڵناز هەناسەیەکی هەڵکێشاو تەماشایەکی سەعاتی دیوارەکەی کردو لەبەر خۆیەوە ووتی :

باریکەلەکەشی لە ژوور سەری دانیشتبوو ، بەزەیی لە چارەی ئەباری ، زۆر بە ئەسپایی و وریاتر لەوەی دەست بەرێ بۆ پشکۆی ئاگر دەستی بە پرچە رەشە خاوەکەیا ئەهێنا ، بێ تروکاندن چاوە کاڵە مەنگەکانی بڕی بووە برژانگە شاشە درێژە هەڵگەڕاوەکانی کەوا جار و بار هێرشی ژان ، بە گرژ کردنی ناو چەوانە نەختێ بەرزەکەی ، بە ئاستەم لەسەر چاوە جوانە رەشەکانی لای ئەبرد ، بە دەنگێکی وەك چرپە بە ژنەکەی ووت :

((هیچ نی‌یە گیانە ! نەختێ دان بە خۆتا بگرە ، دەمێکە نازێ رۆیشتووە ، ئەبێ مامانەکە بەندی کردبێ لای خۆی ، یان هەر لەوانەیە لە ماڵ نەبووبێ و چاوەڕێی بکا ، بێ گومان ئێستاکە بەڕێوەن)) ئەگەرچی ژنە هیچ نیشانەیەکی سەلماندن یا نەسەلماندن ، بگرە هی گوێ گرتنیشی لێ دەرنەکەوت ، بەڵام وا دیار بوو ئەم قسانە پەرۆش و چاوەڕوانی‌ی مێردەشیان کەم نەکردەوە ، چونکە هەر گورج دوای ئەمە وتی :

- باشتر ئەوەیە خۆم بچم بە دوویانا ، نەوەکا درەنگتریان پێ بچێ ! کە ژنە ئەم قسەیەی دوایی بیست بە دەنگێکی بەرزتر لەوەی لێی ڕەچاو بکرێت قیژانی وتی :

- نە گیانە ! مەکە ، بەجێم مەهێڵە ! تۆ برۆیت من لە ترسانا شێت ئەبم !

نەختێ بێ دەنگ بوون . ژنە هەناسەیەکی هەڵکێشا و بە زەردەخەنەیەکی بە ئازار و ژاکاوەوە ، کەوا لە چاوە رەشەکانیا پتر دیاری ئەدا تا لێوە وشکە شینە داگەڕاوەکانی ، وتی : .

- چەندم حەز ئەکرد کوڕێکمان بوایە !

ژان قسەکەی پێ بڕی ، دوای هەناسەیەکی قووڵ هەڵکێشان ووتی :

- خوایە بە ناشکوریم لێ نەگری ! زۆر ناخۆشە دوای ئەم هەموو ژان و ئازارە کچم ببێ !

مێردە وەکوو تازە لە قسەکەی گەیشتبێ ، بە توڕەیی‌یەکی کوتوپڕی ساردەوە وتی :

- کوڕ چی‌یەو کچ چی‌یە ؟ ئەم قسە زۆر لە ئەقڵ و ژیریی تۆ بە دوور ئەزانم ، لام وایە ئازار سەری لێ شێواندوویت ، ئەگینا کەی تۆ وا کۆنە پەرست بووی ؟!

ژنە دەمی کردەوە قسە بکا مێردەکەی بە ئەسپایی دەستی خستە سەر لێوە ووشکەکانی‌و ووتی:

- بەسە توخوا کاڵێ گیان بەم چەشنە خەیاڵانە دڵی خۆت ئازار مەدە ، بەلای منەوە هەر تۆ خۆش بیت و زوو ڕزگارت ببێ ئیتر کوڕو کچم لا وەکوو یەکە

ژنە سەرێکی بادا وەکوو بەقسەکەی باوەڕ نەکا . گورج مێردە ووتی :

- بە ڕاستی زۆریان پێ چوو ! بە تەواوی تامی تیا نەما . لە هەمووی باشتر ئەوەیە خۆم بچم بە شوێنیانا ، نەوەکا تووشی شتێ بووبن .

- ژان و ئازار پتر شاڵاویان بۆ ژنە هێنا ، دوا تroوسکەی خۆشی‌یان لە چارەیا نەهێشت ، دانی چەقانە لێوی کە ماوەی هاوار و قیژەی نەدا ، ئارەقە بەسەر چاو و لاملیا ئەهاتە خوارەوە زەنگۆڵ زەنگۆڵ ، مێردە دڵی‌گوشرا ، بێ ئارامی و شپرزەیی و دوو دڵی‌یەکی تەواو گەمارۆیان دا ، لە ژوورەکەدا دەستی کرد بە هات و چۆ بە جۆرێك کەزیاتر لە لۆقە کردن ئەچوو تاپیاسە کردن ! پەیتا پەیتاش تەماشای سەعاتەکەی مەچەکی ئەکرد ، ئەوندە شڵەژا بوو نەی ئەزانی سەعاتەکەی لە جێگەی خۆی وەستاوە یا ڕائەکات .

ئەی ویست شتێ بکا ، هەر شتێ بێ ، بەهەر نرخێ بکەوێتە

- سەعات دوو چارەکێ کەمە دوێنێ ئەم حەلە سەعات زیاتر بوو نەریمان هاتبوەوە لەسەر ئەو کورسیەی بەرامبەرم دانیشتبوو قسەی بۆ ئەکردین ئینجا بە دەنگی بەرز ووتی :

- بە تیرەوە بن ! نەیان هێشت دوو شەو لەناومانا بێ . (هەروەکو شتێکی بیر کەوتبێتەوە بە پەلە هاتە دەرێ لە ژوورەکە و چووە سەرێ بۆ ژووری نوستنیان) .

خورشە لەبەر پلیکانەکانەوە بانگی کرد :

- وا من ئەڕۆم هیچ ئیشی کەت نییە ؟

- نەءنەء ، خوات لەگەڵ بەڵام زوو بێیتەوە ، بە تەنیام ، ئێستا کونی میوان ئەکرێتەوە ، دەرگاکە لەگەڵ دەستی خۆت توند ڕاکێشە خراپ بووە داناخرێ ! گوڵناز دوو پڕیاسکەی بچووکی بە دەستەوە بوو خستنیەوە جی‌ی خۆیان و لەسەر چارپایەك کەسیەکەی خۆی درێژ بوو :

بەس نەبوو ئەم دوو پڕیاسکەیەی هەر لەبەر دەرگاوە دا بە من ، خوا نەکەردە بەمانەوە بیانگرتایە ! چیم ئەکرد !؟ ئەرێ ئەوە لە کوێیا شاردبوونیەوە ؟ کوا ئەوە خۆ کەس دیار نەبوو ئەم نامانە بیبات ، بەس نەبوو پی‌ی ووتم ئەگەر ئەو شتێکی لێهات و تا دوو رۆژ کەس نەهات چیان لێ بکەم ! وای کە ئەم باسی شت لێ‌هاتنەی کاری کردە دڵم ، وادیار بوو ئەیزانی ئەگیرێ ئەت ووت لە دڵمایە کە ووتی : بۆ مات ئەبی دایە بۆچی کەس بەوەسیەت مردووە ؟ بەڵام هەموو کارێك رێ و شوێنی خۆی بۆ دابنرێت باشە . قازانجی نەبێ زەرەری نییە بێ چاوێنی بێت وەکوو پیاو قسە ئەکات

منیش ئەگەر تا سبەینێ کەس دیار نەبوو بیبات ، بە ئاسکۆڵی مامەدا ئەیان نێرم بۆ (داری واوەیلا) ئاسکۆڵ ئەتوانێ لوولیان بدات و هەریەکەیان بخاتە کونە لوتێکیەوە

((بە ڕاستی سەیرە نەریمان گیراوە کەچی ئەم پێ‌ئەکەنێ)) ئەبێ دوعا بۆ ئەم پڕیاسکە بچوکانە بکەم ، هەر چەندەئەکەوێتەوە بیرم کەوا ئەمانەی پێ نییە کە گیراوە لام وایە بردویانە بۆ سەیران ! چی لێ ئەکەن ؟ هیچی نەکردووە ، چی لەو هەموو خەڵکە ئەکەن ؟ دە پانزە رۆژێ ئەیانگرن و بەناچاری بەریان ئەدەن . وای کە سەیرە خۆ ئەو خەڵکە ئەتوانێ حکومەتی خراپ هەر بە گاڵتە لاببات ! ئێستە پۆلیسخانە و ئیدارە چی‌یان بەسەر دێ کە ببینن هەر خەڵکەو ملی ڕێی بەندیخانە ئەگرێ و ئەڵێ منیش لەگەڵ ئەوانەم کە گرتوتانن ، یان هەر ڕاست دوو ، سێ بروخێ و بژیشی بخاتە پاڵ .

حکومەت چی ئەکات ؟! هۆ خەیاڵ پڵاو کەی تۆش کاتێ خەڵك ئەگاتە ئەو هەست و هۆشە . حکومەتی خراپ لەناویانا چی ئەکات ؟))

﴿٢﴾

هێشتا گوڵناز چاوی نەچوو بووە خەو سێ ئافرەت بەلای ماڵەکەیانا تێپەڕین پیرێژنە بەرماڵ لە کۆڵە ، تێکسمڕاوە ، گەنم رەنگە بەرۆك داچەکاوەکەیان بەدووانە عەبا بەسەرە بێ پەچەکەی هاوڕێی ووت :

- ئا ڕاوەستن توخوا ، با بەسەر پێوە سەرێك لە گوڵناز خانە داماوەکە بدەین کوڕەکەی گیراوە خوا ئەزانێ ئێستا لە چ حاڵێکدایە ؟

بێ ئەوەی چاوەڕوانی رەزا بوونی هاوڕێکانی بکا دەستێکی نا بە دەرگاکەی ماڵی گوڵنازەوە کە خورشە باش لەگەڵ دەستی خۆی ڕای نەکێشابوو کە داخرێ ، هەر لەدالأنەکەوە قیژانی :

- ئەوە لە کوێ‌ی گوڵناز خانە کلۆڵەکە ؟

گوڵناز خان کە بە دەنگ قیژەکەوە هاتەدەرێ پێویستی بەوە نەبوو بپرسێ کێ‌یە ، چونکە قیژەی باجی ئامینە ، یا راستتر ((ئامە ڕەشەبا)) کەس نەبوو لە سلێمانییا نەی ناسێتەوە گوڵناز لە دڵی خۆیا ووتی خوا چاکی کا هەر کەسێ وا نەیەت تا ئەڕوات ئیتر هەرچی بڵێ قەی ناکا رەزام بە رەزای خوا ، با ئامە رەشەباش نەختێکمان پێ بکات ، هەرچەند شێتۆکەیە و شێتیش قسەی لێ ناگیرێت لەگەڵ ئەمەشا قسەکانی لەبەر چاوی بێگانە ناخۆشن ، بەڵام ، تۆ بڵێیت دوور لە مەرگی نەریمان لەم کۆست کەوتنەشدا ئەو وەك جاران گەنمکردی دام گرێت !؟

- ئامە خان گیان ، ئەوە تۆی ؟ یاخوا بەخێربێیت سەرچاوی خوشکی خۆت هاتی واشمان لێ پرسیتەوە باشە ! ئامە ((خان)) ئاوڕێکی دایەوە سەر هاوڕێکانی کەهێشتا لەبەر دەرگا مشت و مڕیان بوو نەیان ئەزانی دوای کەون یان بە جی‌ی بێڵن ، خواو ڕاستان بانگ کردنەکەی لە دوو دڵی ڕزگاری کردن ، سەلام و عەلەیك کردیان بە ماڵا لە کاتێکا

سەری قەی ناکا بەمەرجێ کاڵێ لەم ژان و ئازارەی ڕزگار کات بەڵام هیچی لە ووزەدا نەبوو ، هەتا ئەهات زیاتر هەستی بە هەڵەی خۆی ئەکرد ، کە چۆن نازێی نارد بە دووی مامانەکەدا و خۆی نەچوو بە فڕکانێ سواری عەرەبانەیەکی بکا و بیهێنێت ئێستەش نەچووە بچێ .

چۆن ئێستا بچێ ؟! ئەی کاڵێ بە دیار کێوە بەجێ بهێڵێ بە دەم ئازارەوە گەوز بدات بە تەنیا ، کەسێ نەبێ قومی ئاوی بکا بە دەمەوە ڕەنگە چی ؟ خوا نەکردە ڕەنگە بەڵێ ڕەنگە بمرێ ! هەی هاوار خوایە شتی وای لەگەڵ نەکەی وای سەری تەقی لە پڕ لە داخانا لە بێ دەسەڵاتی‌ی خۆی نەڕانی :

- بە ڕاستی ئەم ژانە شتێکی بێجێ و ناڕەوایە ! ئۆف خوایە ئەم ئازاردانە مانایەکی تیایە ؟

ژنە ئەوەندەی لە توانایا بوو ترش و تاڵی‌ی چارەی پڕ ئازاری خاو کردەوەو بە دەنگێکی وەك سرپە وتی :

نە توخوا جوامێر گیان قسەی وا مەکە چۆن دڵت دێ وا ئەڵێیت گوایە بوونی ئینسانێك ئەمەندە ئازار ناهێنێ ؟! نا گیانە بەزەیی بە هەڵەت نەبات ، هاتنە دنیای ئینسانێك گەلێ لەمەش زیاتر ژان هەڵ ئەگرێ !

مێردە بە تەوسێکەوە ووتی :

- ماڵی بابت کلۆڵ بێ ،ئێستەش لە قسە نەستەقەکانت ناکەوی ، باشە دەبیخۆ ، بۆ خۆت گینگڵە بدە بە دەم ژانەوە !

مێردە بێ ئارامی‌ی گەیشتە ئەوپەڕی ، ئیتر خۆی پێ ڕاگیر نەکرا ، بڕیاری دا کە خۆی بچێ بەدووی مامانەکەدا هەرچی ئەقەومێ بقەومێ بە دەنگێکی بەرز ووتی :

- بی گومان شتێکیان بە سەر هاتووە ! ئەگینا تا ئێستا هەر ئەهاتنەوە . ماڵەکەیان لێرەوە هەر چارەکێ بیست دەقیقە ئەبێ ! خۆم ئەڕۆم هەر ئێستا بە عەرەبانە ئەیان هێنم و ئەگەڕێمەوە بە هیچ جۆرێ نیوسەعاتم پێ ناچێ سەهووم کرد ئەبوو زووتر بچم ، ئێستا لە مێژ بوو گەڕابوومەوە (دەنگێکی نزم کردەوە وەکوو لە بەرخۆیەوە قسە بکا) : وای کە پیاو بە لێقەومان کزە ! ئەوە بۆچی وا سەرم لێ شێوا ؟! خۆهەر بە تەواوی کوێر و کەڕ بووم . وام ئەزانی بە تاقی تەنیا خۆم و کاڵێ هەین لە دنیادا یا لەناو دەریایەکی بێ پایاندا بە جووتە لێمان قەوماوە ، هیچ ئەو دراوسێ باشانەم بیر نەبوو ، کە بەهەر کەسێکیانم بگوتایە ئامادە بوون بە خۆیان و ژن و کچیانەوە بێن بە دیار کاڵێوە دانیشن یا بچن مامانی لە بنی دنیاوە بۆ بهێنن . (دەنگی نەختێ بەرز کردەوە و ووتی) :

- هەر ئێستا ئەچم بۆ ماڵی مامە ڕەشەی دراوسێمان کچەکەیانت بۆ ئەنێرم بۆ هاودەنگی ، یا باشتر ئەوەیە دایکی بێت ، ڕەنگە دەستی مامانیشی هەبێ ، هەر چۆنێ بێ ئەو لە کچەکەی شارەزاترە لەم کارانەدا ، خۆشم ئەچم بە دووی باجی پیرۆزی مامانا ئەگەر ئەویش نەبوو یەکێکی تر ، نیو سەعاتم پێ ناچێ

ژنە ویستی قسە بکات ، بەڵام مێردە گوێ‌ی نەدایە ووتی :

- خوات لەگەڵ هەر ئێستە ئەگەڕێمەوە

﴿٢﴾

جوامێر بە پەلە لە ماڵ هاتە دەرێ ، خۆی کرد بەماڵی مامە ڕشەدا کە هەروا دیوارێکیان بەین بوو، نە پیاو نەکچەکەی لە ماڵ نەبوون . بە تەنیا ژنی خاوەن ماڵ لەوێ بوو ، تکای لێکرد کە بچێتە لای کاڵێ‌ی ژنی کەوا ژان ئەی گرێ تاکوو مامانی بۆ دێنێ چاوی لێوەی بێ، ژنە بە ڕوویەکی خۆشەوە دڵنیای کرد لە چوون و ئاگاداری‌ی کاڵێ کردنی :

کە گوڵناز خان ((ئامە ڕەشەبا)) ی ئەبردە ژووری دیوەخانەکەوە ئەویش بە بێ ئەوەی گوێ بداتە ئەوفەرشە نایابەی ڕاخراوە لە ژوورەکەدا بە پێڵاوە قوڕاوییەکانیەوە وەکو گوڵی مەجلیس لنگی لێنایە سەر لنگ و جگەرە پاکەتەکەی تووڕدا تا دەستی هەڵئەگرێت بەیەکدوو جنێوی مزرەوە بۆ داك و بابی ئەوەی جگەرەی پاکەتی هێنا بە وڵاتدا ! ئینجا دەستی کرد بە گیرفانی بەر باخەڵی کەوا کۆنە سورمە ڕەشە بەلادا کراوەکەیا ، قوتویەکی سپی ئەوەندەی لەپە دەستێکی دەرهێنا و بەدەم جگەرە پێچانەوەوە رووی کردە هاوڕێکانی کە هێشتا بە پێوە وەستابوون و ووتی :

- ئەوە بۆ دانانیشن بە قوربانی دایکە هەڵگیراوەکانتان نەبم ! یان کرمەکەتان کەوتۆتە جووڵە جووڵ ئارەزوی ناو پیاوان ئەکەن هێشتا ڕۆژ زۆری ماوە بە وەشدا ئەگەن مەترسن !

کەڵەگەتەکەیان سپی کەلەیەك بوو دەم و چاو درێژ کۆلەی ژاکاوی چاو کاڵ بە زەردەخەنەیەکی شەرماوییەوە ووتی :

ئاخرپوورە ئامینە شەرتەکەمان چی بوو کە لەگەڵت هاتین ؟ نەمان ووت لەسەر جنێودانمان نەکردبێ ؟ کەچی تۆ وا خەریکی لە ئێستاوە دەست پێ ئەکەی !

پوورە ئامینە بەسەر بادانێکەوە ووتی :

- ئەرێ بە خوا کچۆڵەی نەرم و نیان ! حەیاو ناموستان لێ ئەتکێ ، ئەگەر ئەم دیبایە دایکتان ئەمردم لە عەزرەت باوکتان ! کچێ دەدانیشن با ئەم جگەرەیە بکێشم و دوو قسە لەگەڵ ژنەکە بکەین . (ئینجا دوای کردە گوڵناز کە لەو کاتەدا بەپێوە بوو خەریك بوو ئەچووە دەرێ) ووتی :

- دەك لەبەرتۆش مرم ئەوەژوورەکەمان بۆ چۆڵ ئەکەی ؟ دایکم خۆ گوڵناز گورج قسەکەی پێ بری : ووتی :

- ئەی نەچم چایەکتان بۆ لێبنێم ؟ خورشە بە ناخێری لە بەیانی‌یەوە چووە بۆ ماڵی خاڵم ، هەواڵێکیان بزانێ ، ئەڵێن شەوێ ماڵی ئەوانیشیان پشکنیوە کەچی وا هەر نەهاتەوە

- ئەو چەتیوانە هەروا سەرە ڕۆ و کۆڵان کوتن ! تۆ وەرە جارێ کەسمان چا ناخۆین . ئێستە زۆر

ئـەویش بـە لۆقـە كۆڵانـە تەنگەبەرەكەی خۆیانی بڕی ، لە دڵیا پـەژارە و خۆشـی پێكـەوە قوڵپیان ئەدا ئەویان بۆ ژان و ئازاری كاڵێ ئەمیشیان بـۆ ئـەو منداڵەی كەئەیان بێ ، بێ گومان مەسرەفێكی باشیشم ئـەبێ بـە توو ەوە ! بە تایبەتی خۆ ئەگەر كـوڕی بـێ ئـەبێ ئاهـەنگی بـۆ بكا وای كە خۆ ڕزگار كردن لە دەست بیروباوەڕی كۆن گرانـە ! هەر ئێستا ئەم گاڵتەی بە ئەقڵی كـاڵێ ئـەكرد كـە كـوڕی پـێ خۆشترە لە كچ ، كەچی واخۆشی بیر لەوە ئەكاتەوە كەئەگەر كوڕی بێ ئاهەنگی بۆ ئەكا ! ڕەنگە ژن ئەوەندە گلەیی لێ نەكرێ كە حەز بە كوڕ زیاتر بكا لە كچ ، چونكە خـۆی چێشـتوویەتی ، ئـەزانێ ئافرەت ، بە تایبەتی لای ئێمە ، چەند بەشخوراو و زۆرلێكراو و چەوسێنراوەن . بۆیـە هەستێكی ئاساییە كە پـێی خۆش نەبێ كـزەی جەرگەكـەی لەبەشـە زۆر لێكـراوە چەوسـێنراوەكەی مرۆڤایـەتی بـێ . بـەڵام ئـەمی

پیاوی خوێندەواری تێگەیشتوو ، بۆچـی؟ سـەرێكی باداو لەبـەر خۆیەوە ووتی :

- كەرانەی ئەم ڕەئی‌یە بێ جێیەم شەرت بێ ئەگەر كچم ببێ ئاهەنگێكی لەهی كوڕان خۆشتری بـۆ بكـەم ! لـە پـڕ هەناسـەیەكی هەڵكێشـاو چاوێكی ، بۆ یەكەم جار ، بە دەورو بـەری خۆیـا گـێڕا. سـەری سـوڕما لـە چۆڵـی شـەقامەكە ، ئـەو شـەقامەی ئێوارانی تر خەڵك ڕێچكەیان تیـا ئەبەسـت ، سـەیرتر لـە هـەمووش ئـەوەبوو كـە ئـەو خەڵكەی تـاك و تـەراش تـێ ئەپـەڕین ، لـە بـاتی ئـەوەی بەرەو ماڵ ببنـەوە هـەموو بە گورگە لۆقە ڕووەو بەردەركی سەرا ئەڕۆیشتن ، بەچەشنێ كـە ئـەم لەگـەڵ خێرا ڕۆیـین وپەلـە كردنیشـیا پێیـان نەئەگەیشـت ، یـەكێك دەركەوت بەرەو ژوور ئەكشا ، هـەر لـە دوورەوە بەسـەرە ڕووتـاوەو كورتـە بنـەیی و

قەڵەوی‌یەكـەیا ناسـی‌یەوە . خـوا چـاكی كـات تۆفیقـە خڕەی جاسووس بەم تەنگی بانگی شێوانە بۆ كوێ ئەی كوتـێ ؟ ئاخۆ وەكوو سەگی ڕاو دووی چ نێچیرێكیـان خستووە ؟ بـەڵام كـەس دیار نی‌یە تا نێچیر بێ ، بێ گومان ئەچێ بـۆ ئـەوەی بە دیار ماڵێكەوە ڕاوەستێ تـا نیوەی شـەو ژەندرمە ئـەدەن بە سـەریانا. دەی چی‌یـەتی بەسـەریەوە !! سـەری بـە گۆڕی بابی خۆی و ئاغاشی . ئـەوە چی‌یـەتی ڕێگاكـەی هەر لە بەرناچێ .

- ئێـوارەت بـاش كـاك جوامێر ، زووكە ڕەنگـە پیا نەگەی !

- بە چی‌یا نەگەم ؟

تۆفیقە خڕە بە زەردەخەنەیـەكی ناشرین دانە خوار و خێچ و بە جگـەرە زەرد هەڵگـەڕاوەكانی پیشـان داو بـە دەنگێكـی بـەرز ووتی :

- بـە پـڵاو خواردنـا گیانەكەم !

زۆر پـێی گـران بـوو ئـەم ئێسـك قورسە پیسەی هاتە ڕێ ،وەكوو شتێ بە نیشانەیەكی باشـی لێك نەدایەوە . بە دبینی‌یەكی سـەیر دای گرت !

دەنگە دەنگ و گرمە گرم ئەهات لـەلای سـەراوە ، نـەختێكی تـر پـێی هـەڵگرت ، گرمـەی بـژی و بڕوخـێی هـەزاران دەنگـی ، وەك هەرەسی كێوان ئەهاتە گوێ ، بە ڕاسـتی ئـەم ژان گرتنـەی كـاڵێ دەبـەنگی كـردووە ! چۆن بـیری نەمابوو كەوا ئەم ئێوارەیە لەبەر دەركـی سـەرا یـەكێ لـەو كۆبوونەوەو خۆپیشاندانانە هەیە كە لـە ژێـر سـەركردەی (پـارتی ڕزگـاری) دا لـە چـەند مـانگی دوایـی‌دا ڕێـك ئـەخران ؟! بـۆ گەیشـتنە مـاڵی مامانەكـە نزیـك تریـن ڕێگـا شـەقامی بـوو كـە بەبەردەركی سەرادا تێ‌ئەپەڕی . بـەڵام تـا نزیكتر ئـەبووەوە لـەو شـەقامە ، پـەنگاوی خـەڵك لەسەری كۆڵانـەكانا باشتر تـێی ئەگەیاند كە لە وزەی كەسا نی‌یە بتوانـێ دڕ بـەو عەشـامە بـدات

نیه چامـان خواردۆتـەوە ، دانیشـە دوو قسـەم بـۆ بكـە بـزانم چـۆن نـەریمانیان گـرت ، بەسـەرەكەی نەریمان بە گۆڕی ئەو جوانەمەرگە ناویـان لەیـەك دووربـێ بـە قـەی دنیایـەكم پێناخۆش بـوو ، كـە بیسـتم گـیراوە . هـەروا سەریشـم سوڕما چی گەیاندیـەوە ئـێرە لەم ئاخوران و بخورانـەدا ، ئەگـەر بەختە ڕەشی دایكی نەبێ !

هـاوڕێ كەڵەگەتەكـەی ((ئامـە خـان)) سـەری لێ ئەباتـە پێشـێ كە قسـەیە بـە گوێیـا بچرپێنـێ . ئـەویش بـە پـاڵێ دووری ئەخاتەوە و ئەڵێ : چرپـە چرپـی بۆچی‌یە كچـێ قسـەكەت چی‌یـە بیكـە . ئەویش بە تەریقی ووتی :

- بە قسـەی خـەڵك كـاك نـەریمان لـە بـەغداوە ناردراوەتـەوە بـۆ ئـەوەی خۆنواندنەكـەی ئـەم ئێوارەیـە ڕێكخات ، بۆیە گیراوە !

ئامە هەڵی دایە وتی :

- ئەمە هەموو بەنگو باوی جاسوسە خوانەناسـەكانە كچەكـە بـەو خوایـە هیـچ غـیرەت نـەماوە . بەراسـتە داو بـە چەپـەدا منـاڵی خـەڵكی بـەگرتن ئـەدەن و مـاڵی خەڵك وێران ئەكەن ، كەچی یـەكێ

نییـە بڵـێ بـەری چاوتـان كلـی پێوەیە ! دەك خوا هەڵی نەگرێ !

گوڵناز خان ڕووی كردە كچەكەو ووتی :

- بـەلای منیشـەوە قسـەی ئامینـە خانە . تۆ بڵێی ئەم شارە یەكێكی تیا نەبێ خۆ نواندنێك ڕێك بخات ؟ پێویستیان بەوەبێت كەلە بەغداوە نـەریمانی بـۆ بنـێرن ، نـەكچم هەمووی بڕوبیانووە ، دوێنێ پاش نیوەڕۆ بە بۆنەی ووچانی نیـوەی ساڵەوە هاتۆتەوە . نـەختێ چووە دەرەوە و هـەر ئێـوارە زوو هاتـەوە ووتـی (لـە ڕێگـە مـاندوو بـووم خەوم دێت) نزیكی نیوە شەو بوو هاتن گرتیان و بردیان . ئیتر لـەوە زیاتری لێ نازانم . لەگەڵ ئەوەشـدا ، خـۆ سـەری نـەریمان لای شـاوە نـەهاتووە ئـەویش وەكـو منداڵـی ئەو هـەموو خەڵكـەی كـەبێ تـاوان خراونەتـە بەندیخانـەوە ، سـەرێ لەناو سەرانا نەبێ بۆ بڕین چاكە . توخوا وانیە پوورە ئامە خان ؟

پوورە ئامینەش ووتی :

ئـەم تـڕە كەڵەكنیـە سـەر نـاگرێ وا نـەریمان و هـەزاری وەكـو نـەریمانیان گرت ، خۆ ئیشـەڵڵا قـڕ ناخـەنـە عالـەم ؟ هـەر چی كونی لە گەروودایە ئەڵێ ئـەم

دەزگا و دووكانە بپێچیتەوە ، دەخوا بە قسـەی دەی نـەكرد بـە قسـەی سـەدی نەكرد بە قسەی هەزاری نەكرد ئاخری ئـەوەندە زۆر ئـەبن هـەر بـە قسـەیان ئەكات !

كچە كەڵەگەتەكە ووتی :

- پوورە ئامینـە ئـاخر ئیش هـەر بە دوعـا ناچێتـە سـەر : پێشـینان ووتویانـە ئەگـەر بـە دوعـا ئـەبوو پشقل بە خورما ئەبوو

پـوورە ئامینـە خـۆی باداو ڕووی كـردە كچەكە و ووتی :

ئا بەقوربانی ئایشـێ سیلاوی دایكـت نەبم تۆشم بۆ بچۆرە سەر دینی كابرا : بە دوعا هیچ نابێ ، بـەنزا هیـچ ناكرێ ئەستەخفیرەڵڵا خـوا كێیـەو پێغەمبـەر كێیە ؟ باشـە ئـەی بڕوخـێ و بژی دوعـا نییە چییە ؟كوا چ تفەنگ و تۆپێكی لە دواوەیە ؟

كچەكە ووتی :

پـوورێ گیـان لەسـەر تـووڕە بوونمـان نەكردبێ ! من دشكەم ئیتر قڕو قـەپ ! گوڵنـاز كـە ئەیویسـت ژوورەكـەیان بـۆ چۆڵ كات ووتی :

- چـۆن ئـەو كچـە دەستەوەسـتانی كـردم ، ئامـە خـان گیـان جگـەرە كێشـێكم پـێ نـاچێ هـەر ئێسـتە

پیاڵەیـە چاییتـان بـۆ لێ ئـەنێم و دێمەوە لاتان .

- باشـە بـەڵام درەنگـت پـێ نـەچێت نـابینی كچـەكانم كێـچ چۆتـە كەوڵیان بۆ موزاهەرە

گوڵنـاز چـووە دەرێ ، ئامـە ڕەشـەبا ڕووی كردە هەڤاڵـەكانی و بـە ئەسپایی پێی ووتن :

- كچی باش بن گەرم لێ لادەن ، خۆم لە خۆمدا پڕم با داخەكەم بە ئێوە نەڕێژم ، سەرم لێ مەشێوێنن . دانیشن بۆ خۆتان بێدەنگ گوێ بگـرن ، ئێسـتە گرتنـی كوڕەكـەی لـە بـیر گوڵنـاز ئەبەمـەوە كـارێكی وەهـای پێئەكـەم ، بـە ژنـی زۆرابە دزە . هەر دانیشت و دانەنیشت داوای كۆڵوانـە جەفتەكـەی لێ ئەكـەم ئەویش نایدا چونكە هەمووی مانگێكە كەوایەكم لێسـەندووە ... ئینجا منیش خۆمی لێ شێت ئەكەم هەرچی نەشیایە و نەبیایـە پـێی ئەكـەم ئەوسـا كۆڵوانەكەشی پـێ لـەكۆڵ ئەكەمـەوە و ئەشی دەم بە تـۆ قاژوە ڕەشـكە ، كچـە ڕەشكەڵەكەشیان كە ناوی (سلمە) بوو ووتی :

- نـە پـوورێ گیـان مـن نامـەوێ گونـاحت ئـەگات ژنەكـە كۆسـتی كەوتووە وەختی ئەوە نییە .

وبەزوویی و ئاسانی بگاتە ئەو شوێنەی ئەم بۆی ئەچێت ، ئیستێکی کرد وچاوێکی بە شەپۆلی خەڵکەکەی بەردەمیا گێڕا ، دیی لەومەیدانە زلەدا خەڵکی وەك ئەمام چەقیون ، هەر ئەوەندەش ئەجوڵێنەوە کە ئەمام بە بای شەماڵ ئەشنێتەوە ، بە هارە هاڕی چەپڵە لێدانی خەڵکەکەدا بۆی دەرکەوت کەوا یەکێك قسەیان بۆ ئەکات بێ ئەوەی بزانێ چی ئەڵێت ، لەگەڵ ئەوەشا ئەوەندە بە تەنگەوە نەبوو کە گوێی بۆ هەڵخات ، زۆری پەلە بوو .

هەتا ئەهات پاڵە پەستۆی خەڵکی لە دەوری پتر ئەبوو ، نەختێکی‌کەی پێ ناچێ ئەویش ئەبێ بەنەمامێ وەکوو ئەوانی تر بەڵام نەء . نابێ ئەو وای لێ بێ ! کاڵێ بە دەم ژانەوە ئەتلێتەوە چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئەمە ، ئای چەند سەیر ئەبێ تا ئەمان ئەگەڕێنەوە کوڕێکی جوانکەلەی بووبێ ! چی‌یە ؟ هیچ سەیر نیە ! زۆر ژنی کۆچەر هەر بەرێوە مناڵیان ئەبێ ! هەرچی چۆنێ بێ ئەبێ ئەم بچێ بە دووی مامانەکەدا و بە زوویی بگەڕێتەوە ماڵێ .

پاشەو پاش گەڕایەوە هەرچی چۆنێ بوو بە هەزار حاڵ توانی‌ی سەد هەنگاوێك بێتە دواوە و خۆی بگەیەنێتە تەنکاو . شادی و هیوا و بێ ئارامی وەك پەلکەزێڕینە لەئاسمانی دڵیا دیاریان ئەدا ، بەڵام چاوترووکانێك زیاتر پێوەی نەمایەوە بەر لەوەی چەند هەنگاوێ بە سەربەستی هەڵبنێ شریخ و هووڕی شەستیر هەموو گیانی هێنایە لەرزین ، نەك هەر لەترسا ، زۆرتری لە شپرزەیی و ناچاریدا . جەستەی کاڵێی هاتەوە بەر چاو چۆن لە ژوورەکەدا گەوز ئەدات گرنگی فەرمانەکەی و تاریکی‌ی ئەنجامی دواکەوتنی ، سەدان ئەوەندە لەلا زلتر و ئاشکرا تر بوو ، بە هەموو هێزی خۆی کەوتە ڕاکردن بەرەو سەری ئەو کۆڵانەی کە ئەی توانی بە چەند دەقیقەیەك لێوەی پێچ بکاتەوە بۆ هاتنەوە سەر ئەو شەقامەی ئەچێ بۆ ماڵی مامانەکە لەوانەیە ئەوێش جمەی بێ ! باشە بۆ نەچێ بە دووی مامانێکی تر بەڵام کێ ئەناسێ ؟ کەی ئێستا کاتی بە شوێن خەڵکا گەڕانە، ئەگەر ناچاری نەبێ ؟ دوور نیە بەم ئاخۆران و بخۆرانەوە باجی پیرۆزیش لەگەڵی نەیەت ، کەوا ناسیاوی چەند ساڵەی بنەماڵەی خەزوورانی بووە ، بەر لەوەی ڕۆژگار دەربەدەریان کا ، بێ گومان هیچ مامانێکی نەناسیاو هەر دەرگاشی بۆ ناقلیشێنێتەوە لەم ڕۆژەدا. دەستڕێژی تازەی شەستیر و تفەنگ زنجیرەی بیر کردنەوەیان پساند ، ئەوەندەی نەخایاند هەستی بە ترپەی پێ‌یەکی زۆرکرد لە دوایەوە دێ ، کە ئاوڕی دایەوە دیی بەشێ لە جەماوەری بڵاوەپێکراوی کۆبوونەوەکە بە دوویا ڕائەکەن ، چەند هەنگاوێکیان ئەماوە بیگەنێ و لیشی تێپەڕ بن و ئەم تاقە ڕێگایەشی لی بگیرێ ، چاوی بڕییە ئەرزەکە و هەموو گوڕو هێزی لاوێتی دایە لاقی ، بەڵام هەستی ئەکرد خەڵکەکە هەر لێی نزیك ئەبوونەوە ، ئەوەندە ترسی لێ نیشتبوو بە چەشنێ ڕێی ئەکرد ئەتوت خەڵکەکە بۆ گرتن یا بۆ کوشتنی ئەو دووی کەوتوون .بەڵام هەر بێ هوودە بوو ، بە تیلایی چاو سەیری ئەکرد ، دیی وا هەندێك گەیشتنە سەری و خەریکن لێشی تێ‌پەڕبن ، لە پڕ شریخەی شەستیرێکی نزیك سڵەماندی‌یەوە پیاوێکیش دەم بە هاوارەوە لە تەنیشتیەوە کەوتە زەوی، نەخێر زامار لەیەك ودوو تێ‌پەڕی کرد ، سەری بەرز کردەوە بۆئەو شوێنە بگەڕێ کە شەستیرەکەی لێ دامەزرێنرا بوو ، ڕوانی لە پەنجەرەیەکی ژێر خانی کتێبخانەی گشتی‌دا ، کەوا بە چەقی کۆڵانەکەدا ئەی ڕوانی سەری ژەندرمەیەك دیارە ، بێ‌ترس لوولەی شەستیرەکەی بەردەمی بە خەڵکا ئەگێڕێ جاروبار گوللە پڕژێنێکی شەقامەکە ئەکا ، ساکێ بەرکەوت

- کچێ وس ! تۆ گوناح پیشانی من مەدە بچۆ ها قسەم پێ‌مەکە لێم گەڕێن ، ئێوە هەقتان نەبێ ! بەسەر یەکمانەوە هەیە ، ڕێوی کونێکین . ئەوە وا مەیبینن کە ئەو لەناز و نیعمەتا بووە عومری پێوە دیار نییە ، بەلای کەمەوە شەش ، حەوت ساڵ لەمن گەورەترە ، هەر شەوە قەبرێ بناسیت کاکلی بایز ، ئەو پارە و دەوڵەتی باوکمی لە بن نەهێنایە سامانی ئەولا خان لە بن ئەهات ؟ بە ناخێری گیانم حەزم لێکرد باوکم و دایکم تیاما کول و کافر بزون ، شووی پێ نەکەم ، چەند پیاوی گەورە گەورە ؛ چەند کوڕی قۆز قۆز هاتنە خوازبێنیم دەستم شکێ هەر چڵمیشم پیا نەدان ، ووتم خوا یەکەو یاریش یەکە .

لێرەدا کچە کەڵەگەتەکەیان خەریك بوو پێ بنێ لەجەرگی خۆی و لێی پرسێت ((توخوا پووره ئامە خان گیان ئەوساش هەر تەنیا یەکێك لە چاوە جوانەکانت ئەدرەوشانەوە ؟)) ئەیزانی هەزار و یەك جنێویشی پێ ئەدات بەڵام هیچ نەبێ جارێك جنێوەکانی لەسەر هەق بێ . هاتنە ژوورەوەی گوڵناز بەسەماوەری لە کوڵەوە هەردوکیانی لە خەیاڵدا ، لەگەڵ ئەوەشا کە هاوڕێکانی ((ئامە ڕەشەبا)) لەناوی خۆی زیاتریان نەئەزانی بەڵام بە زۆر فڕینی پێشووی و بێدەنگی دوای هاتنە ژوورەوەی گوڵناز خانا بۆیان دەرکەوت کە قسەکانی درۆن ، بۆیە ویستیان پێی تەواو کەن . سەلمەیان بە دەنگێکی ناسکی خۆش ووتی :

- ئێ پووره ئامە خان گیان باسەکەت گەیشتە ئەوەی کە چەند لاوی قۆز قۆز هاتنە خواز بێنیت هەر چڵمەکەشت پیانەدان ئێ‌ی ؟ دەی توخوا باسەکەمان بۆ تەواوکە زۆر خۆشە !

پووره ئامینە زانی کە سەلمە خەریکە چاڵی بۆ هەڵئەکەنێ پەنجەی دۆشاو مژەی چەپی خستە لای لوتی و چەناگەی خستە سەر پەنجەکانی‌کەی دەستی چەپی و بەلاتریسکە ڕوانییە کچە و قیڕانی :

- ئەرێ ئەوە قاژوە ڕەشە تۆ بۆوا هار بووی ؟ وادیارە لە دیوەخانەکەی فاتە دەرگاو دوو تڕی دایکتا زۆر حەکایەت خوێنی وەکو منتان بووە ؟ لە پڕ دەنگی گۆڕاو بە کەساسی‌یەوە وەك لاواندنەوە ووتی : تا خوا ڕۆژی بەم ڕۆژە نەگەیاندبووم خانمی ماڵی خۆم بووم ، بەڵام بڵێم چی لەگەڵ کاری خوا ... گوڵناز بە هەڵی زانی بگاتە فریای بەشکو بە چاکە لاڵی کات نەی پەرژێتە سەر ئەو ، بۆیە بەپەرۆشەوە ووتی : ئەوە چی‌یە ئامە خان گیان ؟ بۆچی دڵت سەغڵەت بوو ؟ کێ ناماقوڵی کردووە لە خزمەتتا ؟! هەردوو کچەکە بەیەك دەنگ ووتیان :

- بەخوا دایکم کەسمان ، کەس ڕایەی ناکەوێ قسە بەو بڵێ (تەماشایەکی یەکتریان کرد) تۆبە لەمەش تۆبەش . هەستە کچێ با بڕۆین . بەزیای خێرم نەکرد خۆ سەرەڕای ئەو هەموو جنێوو توانجانەش هێشتا ئەو خۆی عاجز ئەکات .

- ئەوە چی ئەڵێن ، ڕۆینی چی ؟ بەسەری ئەو نەریمانە چایەکە نەخۆنەوە و پێکەوە بە ئاشتی و دۆستی چۆن هاتوون وا نەڕۆنە دەرێ هەتا ماوم ئاتان ناسم ((ئای لەم فیشاڵە ..! ناسینی چی کەی ئەیان ناسم ! جگەلە ئامە ڕەشەبا کە بە زۆر و بۆ سەرانە سەندن ناسیاوی خۆی بەسەر هەموو شارەکەدا بریوە ، لەگەڵ ئەو دوو کچە هەرباوکیشمان لە مزگەوتێکا نوێژیان نەکردووە . بەڵام ئەوە هیچ نییە گرنگ ئەوەیە کە هەر سێکیان پێکەوە بڕۆن . ئەگینا بڕۆن و ئامە ڕەشەبا بە تەنیا بە جێ بهێڵن بە مەرەیەکی ئەبات داخی گیرانی نەریمانی لە بیر بباتەوە

- فەرموون دانیشن ، بەو خوایە کەمە ناڕۆن ، ئامە خان گیان ! دە تۆ پێیان بڵێ ... زۆر شوورەییە چۆن ئەبێ بە زویری ماڵەکە بەجێ‌بهێڵن !؟

ئامە خان کەدی گوڵناز ڕووی خۆشە و حەز ئەکات نەڕۆن ، ئەویش بۆ دەسکەوتی خۆی ، وای بە باشتر زانی کە بیانهێڵێتەوە ، بۆیە ڕووی تێکردن و ووتی :

- ئەوە چی‌یە کچێ ؟ بە ڕاستتانە ؟ بە گۆڕی جوانەمەرگەکە بەجێم بهێڵن لێشتان عاجز ئەبم و ئەشتان کەم بە پەنگی حەو مەملەکەت . دانیشنەوە دەی ! باشە لەبەر دڵی ئێوە باسی خوازبێنی کردنەکەی خۆشمتان بۆ ئەگێڕمەوە ئەزانم کچ لەو باسانە تێر نابێ حەزی لێ ئەکات ! باباسی ئامە کوێریش بێت ! کچم

خۆی و بەختی ! ژنێك لەولای ئەمەوە پەلی منالێکی ڕائەکێشا زریکانی و کەوتە زەوی ، شەستیرەکە کپ بوو ، کابرای ژەندرمە سەریشی بەسەریا شۆڕ کردبۆوە کەچی نەیئەتەقاند ! تۆبڵێی کوشتنی ژنە بێ تاوانەکەو هاواری منالەکە شڵەژاندبێتی ؟ یا مشتومڕ لە نێوان ویژدان و پەنجەیا دەستی پێکردبوو ، وا دوو دڵ دەرئەکەوت ! وای کە نزیکە لێوەی ئێستە دەمانچەیەکی پێبوایە کاسەی سەری هەڵئەگرت . نەی زانی ئەم دوژمنایەتی‌یە توند و ڕقە زۆر کوتوپڕەی لەبەر ئەو زۆرداری‌یە بێ ئەندازە و ئاشکرایە بوو کە ئەی دی ، یا بۆ خۆڕزگار کردن بوو لەو مەترسی‌یەی کە هەڕەشەی لە ژیانی خۆی و ئەنجامی فەرمانەکەی ئەکرد !
هەر چۆن بێ کاتی لێکۆڵینەوە نەبوو ، هەڵی دەست لە تەقە ڕاگرتنی ژەندرمەکەی قۆستەوە بەدوو قەڵەمبازی کار ئاسکانە خۆی گەیاندە پاڵ ئەو دیوارەی شەستیری کابرا نەی‌ئەگرتەوە ، بەڵام هێشتا ئەم نەی پەرژابووە سەر ئەوەش کەتەنانەت بە خۆشی‌ی ڕزگار بوون شاد ببێ ، دیی ژەندرمەیەکی تر لە پەنا کۆمەڵێ گونیە لمدا کە لە سەربانی مزگەوتی بەرامبەر بە کتێبخانەکە ڕیز کرابوو ملە قوتی‌ی بۆ ئەکات ، هەروا نزیکەی بیست هەنگاوێ بە بەریەوەیە ، حەپەسا نەی زانی چی بکا ، ئەچووەوە ئەوبەری شەقامەکە ئەکەوتە بەر نیشانی ژەندرمەی پەنجەرەی کتێبخانەکە ، پاشە و پاش ئەگەڕایەوە لێشاوی خەڵکەکە وا پەنگی خواردبۆوە ماوەی گەڕانەوەی نەمابوو بە ترسەوە سەرێکی هەڵبڕی بۆ سەربانەکەی بەرامبەری ، دیی کابرای ژەندرمە لوولەی تفەنگی ئاڕاستەی ئەم کردووە ! هەمووڵەشی بوو بە چاو و ئەویشی بڕیە تفەنگەکەی کابرا کەمەرگ لەکونی لوولەکەیەوە سەرە تاتکێی لێ ئەکرد نەی ئەزانی چی بکا ، دانیشێ ؟ ڕابکا ؟ نەء ماوەی هیچ نەما هەر هیچ
هەر ئەوەندەی پێ کرا دەستێکی بەرەو لوولەی تفەنگەکە بەرز کردەوە وەکوو ئەوەی بیەوێ لە خۆی لابدا . یا ترس ئەوەندەی لێ نزیك کردبۆوە لای وابێ دەستی ئەیگاتێ ، یا هەر لە شڵەژان و شپرزەیی‌دا بێ هۆش وای کرد . تەقەیە هاتە گوێی کپ بووێ ، هەستی گەرمایی‌یەکی کرد لەئەشکنجیا ، لاقی قورس بوو قورس بوو ئەوەندە قورس بوو هەرچی گوڕ هەیە دایە خۆی بۆی نەجوولا . دنیای دەورو پشتی دیار و نادیار ، لەناو تەمومژێکا وەك لوولەی تفەنگێکی یەکجار گەورە هاتە پێش چاوی ، کە هەتا ئەهات ، بە خێرایی بروسکە بچوك ئەبۆوە ، کە ئەو نەما ئەمیش بە تەواوی لە هۆش خۆی چوو ، تەنیا شتێ کە بە مێشکیا تێپەڕی ، شێوەی کاڵێ و تاقە داخی کە لە دڵی دەرنەچوو تاسەی پێگەیشتنەوەی بوو .

﴿ ٣ ﴾

جوامێر لە بیر کردنەوەدا گەیشتە ئێرە موچڕکەیەکی ئاودامانی وای پیا هات کە بە یەکجاری زنجیرەی بیرەوەری‌ی لێکترازاند ، ئیتر مات و خەمبار چاوی بڕیە ڕێگاکە و تا گەیشتە شاری(چ) نەلە دیمەنی بەلادا تێپەڕیوی ڕێ و بانا شتێکی تایبەتی سەرنجیان خەریك کرد ، نە جەمسەری بیرەوەریشی بۆ دۆزرایەوە کە وەکوو گوڵۆڵەی ئاڵۆزاوی لێ هاتبوو . !
لە بەردەمی دایەرەی ئاسایشا دابەزین ، بردیانە ژوورێ پاش چەند سەعاتێ ڕاگرتنی ناخۆشی پڕ بێزاری ، پەنجە مۆر و چەند وێنەیەکیان وەرگرت ، ناونیشان و کارو ناوی چەند ناسیاوو خزمێکی نزیکیان لێ پرسی و نووسی‌و دەستە بەریان کرد کە نابێ بە هیچ جۆرێ شوێنی

! خۆشەویستی هەر بە سووراو و سپیاوو چاو پڕ لە کل کردن و دەم و چاو هەڵگرتن ڕاناگیرێت ، ئافرەت وەکو مانگی چواردە وابێ کە ڕەوشت و خۆی جوان نەبوو تێی هەڵدە ... ها گوڵناز خان توخوا وانییە ؟
گوڵناز خان بەدەم چا دانانەوە ووتی :
- بەڵێ بەڵێ ، ئەی چۆن ؟ خۆ پێشینان بە خۆڕایی نەیان ووتوە جوانی بەد خوو وەکو گوڵی بۆن ناخۆش وایە ؟؟!
ئامە ڕەشەبا قسەکەی قۆستەوە ووتی :
- ئەی سەد ڕەحمەت لە باوکت ، ئا لەمەم بۆ بڵێ ، قسە هەزارە و دوانی بە کارە ! (نەختێ گەروی پاك کردەوە و لە قسەکانی گوڵناز زاتی وەرگرت ووتی :
- لەگەڵ گوڵناز خان دەستە خوشکین ، ئای کوێرابیم دایە بۆ ئەو زەمانە ! چەند جار ئەوڵاخانی باوکم گرتۆیتە باوەش و گیرفانە بچکۆلەکانی پڕکردووە لە نوقڵی‌ترش و شیرین . هەروەها مارف ئاغای بە هەشتی باوکی ئەویش من و گوڵنازی بە یەك چاو تەماشا ئەکرد ... بیرتە گوڵناز ؟ ئەو ساڵەپێشەنگی کاروانەکەمان جووتەیەکی بۆ داوەشانیتەوە ئەگەر باوکم وەك بروسکە نەهاتایە دەست بە حەوتیرەکەی هەردوو پاشووی تێکشکێنێ ئێستە ئێسقانیشت نەمابوو ! جا کچینە لەهەمووی سەیرتر ئەوە بوو گوڵناز چونکە ئاگای لەو جووتە کوشندەیە نەبوو بوو ، لە تەقەکە زیاتر تۆقی بوو ، هەر بۆیان ژێر نە ئەکرایەوە ... ئای کە بیری منالی تیژە ... لە گوڵنازی هەژاریشی پرسی کە دەمی بوو بوو بە تەڵەی تەقیوو ((ها گوڵناز لە بیرتە ؟)) .
ئەویش وەك لە خەوا قسە بکا ووتی :
- بەڵێ ، بەڵێ زۆر چاك لە بیرمە ، وا ئەزانم دوێنێ‌یە !... باڵۆرە بایەکی بەسە ، ئامە خان کردی بە بازاڕی خۆی کەوتە گێڕانەوەی بەسەرهاتەکەی خوازبێنی و ژن و مێردی خۆی و کاکلی بایز و چارە ڕەشی خۆی بەدەست ئەو دڕندە قومارکەرە دەست بڕەوە کە دوای ئەوەی هەرچی هەبوو لە دەستی دەرهێناو بە قومار و داوێن پیسی دای لە دەست ، ئینجا کوڕەکەشیان کە تەنیا شتی خۆشەویستی ناو کۆیی بوو کەدڵیان لە دەوری کۆبێتەوە ، خوا ئەویشی لێ سەندەوە کابراش سێ بەردی نایە دەستی ئەم و ، خوا نەناس نەیهێشت چلەی ئەو جوانەمەرگەیان بەسەر بچێ بە ڕووی سوورەوە کردیە کۆڵانان لە شاری بێگانەدا ،، لەگەڵ قسەکان فرمێسك زەنگۆڵ بە زەنگۆڵ بە چاویا ئەهاتە خوارەوە و گوڵنازیش یەك لەسەر یەك دەستی شایەتی بۆ ئەدا بە ملا ... دوو کچە داماوەکەش ئەت ووت سەیری فلیمێکی سینەما ئەکەن ، واقیان وڕمابوو ، دڵیان پڕ بوو بوو لە گریان و نقەیان لێوە نەئەهات ...
نەختێك بێدەنگ بوون لە پڕ ئامە خان بەرزە پێ ڕاست بوووەوە ... هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشاو بە ئەسپایی وەکو ژنێکی کارامەی ڕێك و پێك ووتی :
- هەستن کچینە با بڕۆین دڵی ژنەکەشم خەفەتبار کرد ... بە ناشوکری نالێم هەمیشە ئەناڵێنێ بە دەست مێردی بێوەفاوە ، وا دوێنێ خوا ئەم کۆستەشی خست ((هەر سەرخۆش بێ گوڵناز گیان خەفەت نەخۆیت)) دەستە خرپنەکەی کردە ملی و ئەم لاو ئەولای ماچ کرد و ڕووی کردە کچەکان و ووتی : خوا ئاگادارە ئێستەش لە خوشکی خۆم زیاتر خۆشم ئەوێت و حەز ئەکەم هەر لە خۆشیدا بێت ((هەناسەیەکی هەڵکێشا)) دەی درەنگە با بڕۆین ... ماڵ ئاوا گوڵناز گیان ...
کە گەیشتە سەری کۆڵانەکە کچە کەڵەگەتەکەیان ووتی :
- ئەڕێ پوورێ گیان ئێمە بۆچی چووین و چیمان کرد .؟
پوورە ئامینە سەرێکی باداو ووتی :
- دەی گوێ مەدەرێ ، ئەی بۆچی خەڵك پێم ئەڵێن ... ئامە ڕەشەبا یا ئامە شێت ...؟
کچەکە ووتی : باشە بەڵام تۆ ووتت چەفتەیەکی کۆڵی لێ ئەسێنم ... وەی کە جوان بوو ...
پوورە ئامینە بەدەم هەنسکەوە ووتی :
- سەلمە ووتی ئامەوێت ، بۆ منیش ڕوویەکی ئەویست شتی وابگرمە کۆڵم ... بەرماڵە کۆنەکەی خۆم بۆمن . لەسەد کۆڵوانەی چەفتە چاترە! لێی گەڕێ پیرۆز بەخاوەنی خۆی بێت ، هەر لەخۆی یەت!

دانیشتنی خۆی بگۆڕێ بەبێ ئەوەی پێشەکی ئاگاداری ئەوان بکا ، ئەوسا بەرەڵلایان کرد .

کە پێی خستە ئەو دیوی دایەرەکە ، باوڵە تەنەکە کۆنە بچکۆلەکەی دەستی دانا لەسەر ئەرزەکە ، چاوێکی گێڕا بە دوورو پشتی خۆیا ، یەکەم جار ، دوای دە ساڵ خۆی دی‌یەوە بە تەنیا بەسەربەستی ئەڕوا بێ ئەوەی کەلەبچەی لە دەستا بی‌و یاساولێ بە سونگی‌یەوە لە پشتی‌یەوە بێ ! پڕ بە سی‌یەکانی هەوای پاکی هەڵمژی ، زەردەخەنەیەکی تەنک ، بۆ چاو تررووکانێ ، چارەی ترش و تاڵی ڕووناک کردەوە ، ئیتر پەرۆش و بێ ئارامی‌ی گەیشتنە هیوای کوڕی و کاڵێ‌ی ژنی هەموو شتێکی‌کەیان لەگیان و مێشکیا شاردەوە ، بەبێ ئەوەی ، تەنانەت ئەو گۆڕینە زۆرەی لەشەقامەکەو خانوو و دوکانەکانی ئەملاو ئەولاشیا رووی داوە ئەوەندەی تۆزێ سەرنجی ڕاکێشن یا گوێ بداتە دیمەنی کەژە ڕەنگاو ڕەنگەکەی بەرامبەری ، کە جاران دڵگیرترین دیمەن بوو لەلای ، کەوا ئاوابوونی خۆر تارایەکی ئەرخەوانی‌ی جوانیشی بەسەرا کێشا بوو، سەری داخست و چاوی بڕیە چەقی ڕێگاکە بەبێ ئەوەی هیچ شتێکی تایبەتی‌ی تیا بەدی بکا ، بە گوڕژم و گوڕێکەوە کە هیچ لەلەشی لاوازی چاوەڕوان نەئەکرا خۆی ئەکوتا بەرەو ماڵ ! بیری لەو سەرسامی و خۆشی و گەشکەیە ئەکردەوە کەوا بەماڵا کردنی لەناکاوی ئەیخاتە دڵی ژن و کوڕەکەیەوە ، بەڵام نەء بێ‌گومان هیوا نای ناسێ لێی دوور ئەکەوێتەوە ، بە خێسەوە ئەڕوانێتە ئەم بۆرە زەلامەی وا خەریکە خۆی ماچ ئەکا و دەست ئەکاتە ملی دایکی ! بە بەرچاوی ،ێشکیا تێ‌ئەپەڕێ کە کاڵێ بەدەنگێکی کپی بە فرمێسک ئاودراوەوە بانگی ئەکا ((وەرە هیوا گیان ئەوە بابەیە ! دەی دەستێ بکەرە ملی بابە ، ماچێکی بەرێ دەی !)) ئەو بە دوو دڵی و نیوە ڕەزاوە و ئەمیش بە جۆش و پەرۆشێکی زۆرەوە لێك نزیك ئەبنەوە ، هیوا دەستە خەپە تۆڵەکانی ئەهاوێتە سەر شانی ئەمیش دەم ئەنێ بەلا ملێوە ، لە پێش ئەوەدا بکەوێتە هەڵمژینی ، تێر تێر بۆنی پێوە ئەکات ! نەء خۆ هیوا منالۆچکە نیە ، تەمەنی دە ساڵە ، لە هەموو شتێ تێ ئەگا ، بێ‌گومان دایکیشی ئەوەندە باسی ئەمی بۆ کردووە هەر کە چاوی پێ کەوت پەلاماری دەستی ئەدا ماچی ئەکا ، بەڵام نەء ئەم ئەوەندە گۆڕاوە لەوانەیە کاڵێ‌ی بەسەزمان خۆشی نەی ناسێتەوە نەخوازەڵا منالێکی وەکوو هیوا ! لێرەدا گەیشتە سەر ئەو کۆڵانەی کە ئەبوو پێچ بکاتەوە بۆ ماڵی خۆیان لە پڕ ڕەق ڕاوەستا و لە جێ‌ی خۆی ووشك بوو ، ماڵی چی و حاڵی چی ؟ ماڵ لە کوێ ماوە ؟ هاتەوەبیری کەوا زۆر لە مێژە لاوەی ئامۆزای بۆی نووسیوە ، ژن و کوڕەکەی بردۆتە ماڵی خۆیان ژێر خانێکی داونێ و خانوەکەی خۆشی بۆ داون بە کرێ ، لە کرێکەی مانگی دوودیناری بۆ ئەم ئەنارد ئەوی‌کەشی لە خۆیان سەرف ئەکرد .

هەر وەکوو ئەم بیرکەوتنەوە ناکاوە لە خەیاڵی دابێ و لووتی شکاندبێ هێز و گوڕ لە لەشیا نەما ، گەڕایەوە دواوە قاچی بە کێش ئەکرد ، کەواتە بەیەك گەیشتنەوەکەیان هیچ ئەو تام و خۆشی‌یەی نابێت کەبە درێژایی شەش مانگی دوای زیندانیەکەی ئەم خۆی بۆ ئامادە ئەکات و خەیاڵی پێوە لێ ئەدا ، لەبەرچاوی لاوەو ژن و منالەکانی لە کوێ ڕووی دێ ئەو شتانە بکا و ئەو قسانەیان پێ بلێ کەلە دڵیا گینگڵە ئەدەن ؟ هیچ .

- شتێکی ئاشکرایە کە تەنانەت ناتوانێ ماچێکی کاڵێ‌ش بکا ! دەی قەی چێکا ! خۆ دنیا هەر ئەو چەند دەقیقەیە نی‌یە کە تیایا بۆ یەکەمجار ، دوای لەپڕ سەلمە کە لەپشتەوە ئەڕۆیشت بەڕاکردن گەڕایەوە ووتی :

- بەخوا قەوما ، هەر خەڵکەو بەرەو بەردەرکی سەرا ڕائەکات.... ئافرەتی چاك بن بابگەڕێینەوە ماڵی .... گوڵناز خان ، باتوشی گاشەیەك نەبین .

کچەکەی‌تر پاڵێکی پێوە ناو ووتی :

- دەك داوەشێیت بۆ خۆت و ترسنۆکیت ، ئەی گوایە ئێمە کەلە ماڵ هاتینە دەرێ بەچ نیازێك هاتین ... ها پوورە ئامە خان توخوا وانیە ؟ پوورە ئامە کەوا دیاربوو هێشتا باش نەهاتبووەوە سەرخۆی بێ ئەوەی بزانێ کچەکە چی ووت ، ووتی :

- بەڵێ بەڵێ ، ڕاست ئەکات .

وای ووت و خێرا ..... وون بوون لەناو خەڵکەکەدا .

-٣-

گوڵناز بەتەنیا لەژووری دیوە خان دانیشتبوو، دەست و پەنجە باریکە سپی‌یەکانی بەسەر ژێلی مقەڵییەکەدا گرتبوو ، گیرانی نەریمان ، قسەکانی ئامە ڕەشەبا ، تەنیایی خۆیی و کشوماتی ژوورەکە و مەراقی نەهاتنەوەی خورشە تارایەکی ماتەمینی‌یان بەسەروچاویا دابوو ...

- ئەرێ ئەو ژنە شێت بوو بوو چی ؟ مارفاغای باوکمی چی، ژنی تایەن ناوی باوکم نازانێ‌کەچی ئەیکات بەهاوڕێ‌ی باوکی و خۆشم ئەکات بەدەستە خوشکی خۆی ، خۆشیی ئەوە بوو کچەکان منیان بناسیایە و بیان و تایە ناوی باوکی هەباسی عەلیاغایە مارفاغا نی‌یە بێگومان دەستی ئەنایە بینیان و هاواری ئەهێنا بۆ من ، جاوەرە گوڵنازی داماو تۆش قسەی کچەکان سەرخەو ئەو بە درۆ بخەرەوە ، لەوانە بوو بلێ بیسمیلا خۆ ئەو ژنە ناوی باوکی خۆشی لێ تێك چووە و هەموومانی ئەدایە بەر کلکان و شرت و شۆی لێ ئەبڕین هەر چۆنێ بێ خوا ڕەحمی کرد وای کە ژنێکی بێ چاوو ڕووە ، هەر نێرە حەیتەیەکە بۆ خۆی ، ئەم شارەی بە پیاوو ژنەوە کردۆتە کونەوە ، فەرەیدوون ئەیوت ئەو جارە چۆتە لای باوکی نەریمان کراس و ئاوەڵ کراس و دەسماڵ و سەر پۆشی هەڵگرتووە و کە هاتۆتە سەر پارە دان پێی ووتوە وا بزانە یەکێ لە پیاو ڕفێنە بەیتەشەکان دەستیان بڕیت ، ئەڵێ‌ی چی ؟ باوکی نەریمانیش چی بلێ ؛ بۆ کەس ئەوێرێ لەشەکر تاڵتری پێ بلێ . لە پاش ملەش هەریەکە زمانی درێژ ئەکەن شەش گەز ئەو ئەڵێ ئامە کوێر ، ئەم ئەڵێ ئامە شێت ئەویتر ئامە ڕەشەبا و ئامە تەڕە ماش و ئامە تەڕە ساز ، ئەگەر غیرەتتان هەیە لە عاستی خۆی قسە بکەن ، لەپاش میران سەران ئەبڕن . بە ڕاستی ژنێکی سەیرە ، ئیمڕۆ خەیاڵی دابوە باوکی من و باوکی خۆی ئەو هەموو درۆیەی پێکەوەنا ، ئەوڵا خانی باوکی ؟ تۆ بلێ‌ی باسی جوانەمەرگەکەشی هەر درۆبێ ؟ ئەی چۆن ئەو فرمێسکانە زەنگۆڵ زەنگۆڵ بە چاویا ئەهاتنە خوارەوە ! تۆ بلێ‌ی بینینی من لە لاو دیوەخانی خۆما داخی دەروونی نەووروژاندبێ ؟ کە وا ئەوڵا کەچەڵی مەیتەری ماڵی میرزا شابانی بۆ کردمە ئەوڵا خانی خاوەن کۆشك و تەلار و کاروان و قەتار پیرێژنە فیشاڵکەرە خۆ هەڵکێشە ! دەستم شکێ چۆن ئەو هەموو شایەتی‌یە ناهەقەم بۆ دا ، لە خوا نەترسام و لەو کچانەش شەرمم نەکرد !! ئا گوڵناز ئەوە چییە ؟ ئەڵێ‌ی هەندێ جار دەماری کۆنە ئاغایەتیەکەت ئەتگرێ.؟ تۆ زۆر جار خۆت ئەڵێ‌ی کەوا لەوانەیە لەبن ئەو گێژەڵووکەیەی ئامە ڕەشەبادا دڵێکی وەك ئاسمانی ساماڵ پاك و خاوێن شار درابێتەوە زۆر زۆر چاکت کرد کە دڵیت ئازار نەدا ، تۆ چیت لە کیس چوو ؟ نەء کێ لەم ڕووی زەمینەدا ئەوەندەی گردێ زیانی پێ گەیی لە ڕووی ئەو درۆیانەی ئامە و شایەتیەکەی تۆوە ؟ بەراستی ؟ وەی هەژ بەسەر ڕاستیی بۆچی ڕاستی خۆشی دەست و قاچمان ماچ ناکات ئەگەر هەر زیانی وای پێ بگەیەنێن کە بەتەنیا خۆی بئەنگێوێ‌و تەنانەت پریشکیش بەر کەس نەکەوێ ؟ وە دڵی بە نیادەمیش خۆش کات ، دیت چۆن بەڵێ بەڵێ کانت کەفو کوڵی دامرانەوە ؟ چۆن ئەو ڕووە ترش و تاڵە ڕق و توورەیی لێ بارێوە گەشایەوە ؟ چۆن دەم و دووی گۆڕا ، بێ قسە، بێ‌دەنگ ، بێ جنێو ، بێ سەرانە هەستا ، دەستی کردە ملت و ماچی کردی ((وای چ بۆ درنێکی لێ ئەهات)) قەیناکە بەڵام خۆت گوێت لێ بوو بە چ دەنگێ پێی ووتی : ماڵ ئاوا گوڵناز گیان! نە دەنگی ، نە ڕەنگی فڕیان نەمابوو بەسەرئامە ڕەشەباوە ، خۆ لە بیریشتە کە هەمووی مانگێ لەمەوبەر کەوایەکی ووشك سورمەی لەبەر داکەندی کە هێشتا سەر قوڵەکانی نەڕووشابوون ، کەچی هەتا گەیشتیشە سەری کۆڵانەکە قسەی وای پێ گووتی و ناوو ناتۆرەی وای لێ نای بینێیتە سەر نان سەگ بۆنی پێوە ناکات .

دەساڵ ، چاویان بەیەك ئەكەوێتەوە ژیانێكی دوورو درێژیان لە پێشە ، هەر ئەوەندەی هەیە كە خوا لە چورتم و تاوێری ڕۆژگار بیان پارێزێ ، بەلاّم زۆر سەیرە چۆن بیری چوو بۆوە ، كە لەوماڵەدا نەماون . بەدرێژایی چەند ساڵ لاوە لە نامەكانیا باسی ئەوە ئەكا كە هیواو دایكی لە ماڵی ئەوانن پێكەوە ئەژین . ڕاست ملی ڕێگای گرت تا گەیشتە بەر ماڵی لاوە پاش نەختێ سێو دوو بە دەستێكی لەرزۆك لە دەرگاكەی دا . دوای ئیستێكی باش كوڕێكی هەشت نۆ ساڵە دەرگای لێ كردەوە . كە چاوی پێی كەوت دڵی داخوڕپا ، تۆ بڵێی ئەمە هیوا بێ ! بە ڕاستی زۆر ڕێی تێئەچێ ئەوبێ .

گەلێ شێوەی لەو وێنەیەی هیوا ئەچێ كە بە منالّی گیراوە . ئەو وێنە نازدارەی ، دوای گەلێ تكاو پاڕانەوە لاوەی ئامۆزای بە دزی‌ی دەسەلاّتدارانی زیندانەوە گەیاندبوویە ئەم، ئەو وێنەیەی بە درێژایی چەند ساڵ هەر كەشەوی لێئەهات لە توێ لێفەكەی دەری ئەهێنا و تا خەو بەلادا ئەی بردنەوە پێی ڕائەبواردو بەو تیشكە گەشە هێمنە پاكژی لە چاوە ڕەشە پێكەنیناوی‌یەكانی هەڵ ئەقولاّ تاریكی‌ی زیندانی ڕۆشن ئەكردەوە، و هێشتا دنیا تاریك و لێڵ بوو كە لە خەو ڕائەپەڕی و دیسانەوە لە توێی لێفەكەیا بەباشی ئەی شاردەوە ، بۆ ئەوەی وەك وێنەكەی كالێ وەردیانە جانەوەرە دڕەقەكانی زیندانەكە ، لە پشكنینێكی ناكاوانەی دۆزنەوە و بە بەرچاوی خۆیەوە وەك دڕندە پارچە پارچەی نەكەن

وای چ ڕێكەوتێكی خۆش ئەبێ هیوا گیان یەكەم چارەی ناسیاو بێ كە لەشاری (چ) چاوی پێی بكەوێ . منالّەكە لە بێدەنگی و سەرنجان و واق وڕمانی (كابرا) بە ئەندازەیەك پەشۆكا خەریك بوو دەرگاكە داخاتەوە جوامێریش لەبەرخۆیەوە ئەی وت : هیوا ! هیوا ! منالّەكە زیاتر شڵەژا و هەتا ئەهات دەموچاوی زیاتر نیشانەی ترسی لێ ئەنیشت بە تایبەتی كەدی‌ی كابرای لە دەرگا دەردەستی گرت. ەوە بەتای دەرگاكەوە نایەلێ پێوەی بداتەوە بە دەنگێكی پڕ ترسی نزیكتر لە هاوارەوە وتی :

-بۆ قسە ناكەیت مامە بڵێ چیت ئەوێ !

ئەم پرسیارە جوامێری لە چنگ شپرزەیی و بیركردنەوە ڕزگار كرد بە ئەسپایی بەبێ ئەوەی چاولە كوڕەكەی بتروكێنێ پرسیی :

- كاكە لاوە لە ماڵە ؟
- با بچم بزانم .

توند بە هەموو هێزی خۆی تای دەرگاكەی پێوەداو جوامێری بەحەپەساوی و شەرمەزاری لەدەرێ هێشتەوەو خۆیشی بەڕاكردن گەڕایەوە ماڵێ. جوامێر دوای ئەوەی گرمەی دەرگای پێوەدانی منالّەكەی لە گوێچكەڕەوییەوە ، پشتی كردە دەرگاو مات و بێدەنگ ڕاوەستا . حەزی لە دەرگای داخراو نەئەكرد تەنانەت ئەگەر ئەم لە دیوی دەرەوەشی بێ . وادیار بوو دەساڵی بەندیخانەی ، دەساڵ ژیانی ناو زیندانی دەرگا خڕ داخراو كارێكی خراپی كردبوە سەر مێشكی ، چەند دەقیقەیەك وەها مایەوە بەلای جوامێرەوە لەچەند سەعاتێك درەنگتر تێپەڕی ، ترپەی ڕەوتێكی نەختێ گرانی لێ نزیك بۆوە و دەرگا كرایەوە لاوەی ئامۆزای ، وەكوو دەساڵ لەمەوبەر چۆنی بەجێ هێشتبوو هەروا سوور و سپی وخڕنە و ڕووگەش . لە بۆشایی دەرگاكەدا وەستا، تەنیا گۆڕانێك كە جوامێر لەسەر و چاویا بەدیی كرد چەند موویەكی سپی هەڵگەڕاو بوون، بەلاجانگیەوە ، كەوا لەناو مووە خورمایی‌یەكانی

لەگەڵ ئەمەشا گوڵناز سەری سووڕما بوو لەم گۆڕینە كتوپڕەی ژنە و هێشتا هەر گومانی هەبوو لەوەی كە شایەتی‌یەكەی ئەم تاقە هۆی گۆڕینی ئامە بوو بێ نەیتوانی نرخی ڕاستەقینەی قسەكانی خۆی بە كێشی ئەو هەڵبسەنگێنێ و بزانێ كە لای ئامە چەند لە هەموو ئەو شتانە بە نرختر و باشتر و پێویست تر و نایابترە كە ئەم خۆی ، یا خەڵكی تر تا ئێستا داویانەتێ و شتێكی وایە كە بە هەموو ڕوو هەڵماڵراوی و بەخۆدا ڕاپەرموونیەوە هەتا ئێستە زاتی نەكردووە لە كەسێ داوا بكات و ئەمرۆش داوای نەئەكرد و پێی لەجەرگی خۆی نەئەنا ئەگەر سەركردنە سەری كچەكەی هەڤاڵی لێی نەكردایە بە كوردە ناموسی و تۆش ئەوەندەی خۆت بۆ شل نەكردایە ، بۆیە هیچ پەشیمان مەبە .

لە پڕ تەق و تۆقێكی زۆر گوڵنازی داچڵەكاند ، بە پەلە جووتێ سۆڵكرد بەسەر پێوەو ڕای كرد بۆ لای دەرگای حەوشەكەیان بزانێ داخراوە ((بە تەنیایە با تووشی گاشە نەبێ ئەو خورشە ئاگر تێبەر بووە بۆ نەهاتەوە ؟ چەتیوێكی هەڵەشەیە . خوا بكا شتێكی بەسەر نەهاتبێ)) پێش ئەوەی بگاتە لای دەرگاكە گوێی لە دەسترێژێكی نزیك و چەند تەقەیەكی تاكو تەرا بوو ، ترپە ترپ و ڕمە ڕمی ڕاكردنیش لە دەرگاكەیان نزیك ئەبووەوە لەگەڵ قاووقیژێكی زۆرا .. یەكێ قیڕانی : كوڕە وەرن بچینە ئەو ماڵە ، لێرەوە بەسەر بانا ناوقەد بڕ خۆمان ئەگەیەنینە كۆلاّنی قەزازەكان و بۆی دەرئەچین!

یەكێك لەولاوە ووتی : وەرن باوكم وەرن ئەوە ماڵی ((زۆراب)) بەگە لەوانەیە تەلەفۆن بكات بۆ پۆلیسخانە بێن بتانگرن خاوەن دەنگی‌یەكەم دەستێكی ماڵی بە دەرگاكەدا ووتی :

- ئێستە زۆراب كوا لە ماڵە ، گوڵناز خانی ژنی لێمان ئەكاتەوە خۆیشی ،كوڕەكەی گیراوە و ئافرەتێكی چاكیشە!. ئیتر قسەكەی بوو بە ژێر دەنگە دەنگ و قاوو قریشكی زۆرترەوە ، بەلاّم گوڵناز خان ئەمەندەی بەس بوو كە دەرگاكەیان بۆ بخاتە سەر گازی پشت و بڵێ : فەرموون باوك و براكانم ، وەرنە ژوورەوە لێرەوە خۆتان دەربازكەن گوڵناز ئەگەر خۆی لانەدایە ئەبوو بە ژێر دەست و پێی ئەو ژن و پیاوو منالاّنەوە كە وەكو لێشاو تا ئیمانی دەرگاكە ئەیگرێ بەو هەموو گوڕەوە كە ترس و غەریزەی ژیان پاراستن دابووینێ كردیان بە ژوورا ، ملەما لە دالاّنەكە بڕا ، زریك و زاك دەستی پێكرد . هەندێ ڕونگانەوە بۆ ناو ژووری دیوەخانەكە و هەندێكیش لەتاو گیان و لەبەر پاڵەپەستۆی خۆیان كاتێكیان زانی چەند شوشەیەكی جامخانەی بەینی دالاّن و حەوشە هاڕەی كرد

هەندێك بە ئەها ئەها ئاگاتان لە خۆتان بێ زەرەر نەدەن! دڵسۆزی خۆیان دەربڕی ، گوڵناز خانیش لە قوژبنی لای دەرگاكەوە ڕەنگ هەڵبزركاو بە دەمێكی ووشك خەریك بوو بڵێ دەی قەی ناكات خۆتان خۆش! بە قوربانی ئێوە بێ ، كەچی یەكێك ووتی :

- گوێی مەدەنێ هەمووی ماڵی خۆمانە ، گشتی پارەی دزیەتی‌یە ، گوڵناز وەكو شتێ قسەكەی لە بین گیرا ، تەماشایەكی كابرای قسەكەری كرد ، دیی كوڕێكی شەرواڵ و مراخانی‌یەكی ڕەش لەبەری باریكەلەی چاو بزی سمێڵ قەیتانییە ، جێگای خەڵكەكە یەكجار تەنگ بوو یەكێك قیڕانی: كوڕە نامەردتان نەكەن ئەوە دەرگای جامخانەكە بۆ ناكەنەوە ئەم منالاّنە لە ژێر دەست و پێدا مردن با بچینە حەوشە ئا ئەوەتا براكەمی ئەو ئاسنەی خوارەوە ڕاكێشە ئا ئەوە كرایەوە

- بەر دەرگاكە چۆڵكەن با پێوەی دەین، وا هاتن! یەكێ لەسەری كۆلاّنەكەوە ، لە پێش كۆمەڵێكەوە هاواری كرد بیهێننە ئێرە ئەم ماڵە دەرگایان كراوەتەوە دایمەخن باوكم ، با ئەو زامارە بێننە ژوورێ ، زووكەن زوو ، دڕێ بە خۆتان بدەن تا پۆلیس نەگەیشتۆتە سەرمان بەدەم ئەو شەپۆلە تازەیەوە ولەگەڵ كرانەوەی دەرگای دالاّنەكەدا كۆمەڵێكی زۆر ڕژانە حەوشەكەوە یەكێكیان كە وادیار بوو پێشڕەویان بوو هاواری كردنێ :

- خوشكینە ، براینە خێراكەن! و خۆی كەم وورە بوو ئەگینا گوللەكە نەرمەی ڕانی گرتبوو ، هەر هاتنە ژوورێ زوو هاوڕێكانی بە مشكی یەكەی برینەكەیان توند پێچاو یەكێكیان چووە ژێربالّی ئەوانی تریش لە دوایەوە ، گوڵناز ڕێگەی سەربانی

کەدا سەرەتاتکێیەکی شەرمنانەیان ئەکرد! لاوە ڕوویەکی کەمێ گرژی تێ کردو بە دەنگێکی گڕەوە، لێی پرسی :

- ها برا چیت ئەوێ ؟ ئەمرێ ، خزمەتێ ؟!

جوامێر سەری سوڕما ، بە زەردەخەنەیەکی کاڵەوە کە هەر بۆ ئەوەی بوو تەریقیی خۆی بشارێتەوە ، ووتی :

- کاکە لاوە ! چۆن ؟ نامناسیتەوە من جوامێرم. قسەکەی تەواو نەکرد بوو کە چارەی لاوە بەتەوژمی شەپۆلێکی شادمانی گەشایەوە ، بە دەنگێکی پڕ تاسەوە و ئارەزووی بە خۆشی و گریانی ناودراو ووتی :

- وەی جوامێر گیان ! لێم ببورە بە ڕاستی نەمناسیتەوە دەستیان کردە ملی یەك و ئەملاو ئەولای یەکتریان ماچ کرد ، لاوە دەستی گرت و بردیە ژووری میوان ، بە دەم گلەییەوە پێی وت :

- ئاخر کاکی خۆم ، نە ئەبوو لە هاتنەوەت ئاگادارمان بکەی ، بۆ وا لەناکاو ئەکەی بەمالا ئەمە ئیشە ؟

جوامێر وتی :

- خۆت ئەزانی کە مانگی جارێك لە بەندیخانە ماوەیان ئەداین نامە بنێرین بۆ کەس و کارمان . منیش لە نووسراوی سەری مانگما بۆم نووسی بوویت کەوا لەم مانگەدا ڕزگارم ئەبێ ، ئیتر بە تەواویش نەم ئەزانی بۆ کوێ و کەی ئەمنێرن تا ئاگادارتان بکەم باش بوو خواو ڕاستان کردیان ،لەمەدا بەختم هەستابۆوە ـەرلە خۆیانەوە بێتکاو بێ پاکانە ناردیانمەوە ئێرە ، لەپاشا لەوانە بوو بشمزانیایە ئاگادارم نەکردنایە ، بۆ ئەوەی تووشی ئەزێتی بە پیرەوە هاتنتان نەکەم. لاوە قسەکەی لەدەم قۆستەوە و بە زەردەخەنەیەکی تاڵەوە وتی :

- نە بابە ، بە پیرەوە هاتنی چی ؟ وادیارە تۆ ئاگات لە دنیا نی‌یە بۆچی لەترسی ژەندرمە کەس ئەوێرێ دەرکەوێ ، ڕەنگە لەدە کەس یەکێ لەوانەی ئەتناسین لە شارا نەمابن ، یان گیراون وبراون بۆ زیندانەکان ، یان هەڵاتوون و چوونە شاخ ، لەسەر ئەمری فەرمانداری گشتی نابێ لە سێ کەس زیاتر پێکەوە بگەڕێن شەوانیش لە سەعات هەشتی ئێوارەوە تا شەشی بەیانی چوونە دەرەوە قەدەغەیە ، لەگەڵ ئەوەشا ئەم هەموو فەرمانە ناڕەوایانە کاری نەکردۆتە سەر چالاکیی لەشکری ئازد کردنی نیشتمانی کە ((ل . ا . ن)) پێ ئەڵێن ، کەم شەو هەیە نەدات بەسەر شارا ڕۆژیش نی‌یە لە کۆڵان و کووچەکانا چەند تەقەمەنی و نارنجۆکێ نەهاوێژن و زیانێکی زۆری گیانی و ماڵی لە دوژمن نەدەن. لاوە ئەم قسانەی وەك یەکێکی بۆ سکاڵا کردن زۆرتینوو ، هەڵڕشت بۆ جوامێر ، بەڵام ئەم بێزارانە وتی :

- تۆ جارێ واز لەم قسانە بێنە ، ئەوەندەم لەم جۆرە قسەیە بیستووە گوێچکەم پڕ بووە ! کوا هیوا و دایکیم بۆ بانگ کە ، ئەوە چی‌یە ئەڵێی میوانی ژنتان هەیە وا منتان هێنایە ئێرە ؟

لاوە وەك لە ناکاو زۆر دڵڕەقانە برینێکی کولێنرابێتەوە ڕەنگی هەڵبزرکا و گرژی و مۆنی‌یەکی ئازاراوی شالاویان بۆ چارەی هێنا ، بەڵام کە سەری هەڵبڕی دیی چاوی جوامێر چ پاڕانەوە و تاسە و ئارەزوویەکی لێ هەڵئەقولێ ، هەرچی هێز و گوڕ هەبوو لە گیانیا دایە خۆی ، بۆ ئەوەی بەشکو بتوانێ

پیشان دان . ئەوەندەی پێنەچوو ماڵ تاقی تیا نەما هەموو لە پشت سەربانەکەوە بۆی دەرچوون . (ماڵی زۆراب کەوتبووە شوێنێکی سەیرەوە ، تەنیا ماڵ بوو لە کۆڵانێکی تایبەتیدا ، پشت خانوەکەیان کەلاوەی خانێکی گەورەی کۆن بوو لەبەر فرە بەشی و نەبوونیی هەندێ لە خاوەنەکانی هەروا مابوە وەو ماڵان و دوکاندارەکانی دەورووپشتی کردبویان بەسەرە نوێڵك ، خۆڵ و بەرد و شتی بێ کەڵکی واتیاکەڵەکە بوو بوو گەیشتبووە نزیکی کوێسوانەکەی ماڵی زۆراب بۆیە هەر بگەیتایە سەربانەکەیان ، ئیتر بە بازێك پەنجا هەنگاوێکی قەد بڕ لای کەمی نزیکەی دەدەقیقە ڕۆیشتن لە کۆڵ ئەکەوت ئەت توانی خۆت بگەینیتە گەڕەکی دەرگەزێن و سەرکارێز جگە لەوەی کە نەك هەر ڕزگار ئەبووی لە تێپەڕبوون بە بەردەمی نوختەیەکی پۆلیس و ڕۆیشتن بە یەکێ لە چڕترین شەقامەکانی شارا ، کە لە ڕۆژی وادا بە پۆلیس ئەتەنرا ، ڕاست ئەشچویتەوە بەردەمی دوو کۆڵانی باریکی تەسکی پێچاو پێچ کە هەریەکی دووان سیانێکی کەیان لێ ئەبێتەوە کە پۆلیس لە ڕۆژی وا ئاخوران و بخوران دا خۆیان لە قەرەی نەئەدا ، بەینێ بوو تەق و تۆق نەما بوو کەگوڵناز گەسکێکی گرت بە دەستەوە ووردە شووشەکانی ماڵیی و کردنیە تەنەکەی خۆڵەکەوە و پارچە زلەکانیشی لە قوژبنێکا هەڵیەسارد تا لە پاشا فڕێی ئەدەن . ئەوجا نەختێ قوڕیشی لە تەختەکانی داڵانەکە سڕی و پالی لێ دایەوە و شایەتمانێکی هێناو کەوتە بیر کردنەوە : ئەگەر ئەمیش ژنی زۆراب نەبوایە ئێستا یەکێ ئەبوو لەو ژنانەی کەوا خەریکن بە سنگی رووت سونگی دوژمن بشکێنن

بێگومان لە ناویاندا ئەبوو! ڕەنگە لە پێشی پێشیشەوە بوایە ، گوایە بۆ نەئەبوو ؟ کە ئەم کوردایەتیی ئەکرد زۆری ئەمانەی ئێستا هێشتا هەر لە دایکیش نەبوو بوون ، جگە لەمە وەکو ئەو خەڵکە ئەمیش کوڕی بە ناهەقی نا گوناه گیراوە . باشە ئەی بۆچی نەچوو لەگەڵیان داوای بەرەڵلا کردنی حەپسەکان بکا؟ ئەگەر بچوایە چی ئەبوو؟ زۆراب سێ بەردی ئەنایە دەستی ، قیروسیا ، خەڵك لەم ڕێیەدا خۆی ئەدا بە کوشت! بەڵام ئەی خەڵکەکە چۆن تەماشایان ئەکرد ؟ تۆ بڵێی دڵیان لێ پیس نەکردایە و لێی نەکەوتنایە بەنگوباو ؟ هیچ بە دووری مەزانە ، ئەی بە گوێی خۆی نەی بیست چی‌یان پێ ووت ئەو ماڵ کاولە ((دوور لە سەری نەریمان)) ئەوەندە نەنگە ویست و ڕەزا گرانە لای خەڵك ، لەوانەیە بە ((هو هاو ها بڕی)) شوێن ئەمیش بکەوتنایە ئەگەر بیان ناسیایەوە نا بە پێچەوانە لەوانە بوو پێشی بخەن ئەوە نی‌یە نەریمان ، خۆ کوڕی زۆرابیشە بۆچی لە گەڵیانە

بێگومان گەلێ باوەڕیشی پی نەکەن ئەگینا لەم کاتەدا نەیان ئەناردەوە (بە قسەی خەڵك) بۆ ئەوەی ئەم خۆ دەرخستنانە ڕێکخات ئای ئای ئەوە بۆچی خۆم لە بیر چوەوە ئەوە ئەبوو هەر ئێستە کوڕەکە ووتی : گوڵناز خان ژنی چاکە دەرگامان لێ ئەکاتەوە بێ گومان ئەزانن کە من هاوبیری زۆراب نیم

بە ڕاست ئەم کابرایە بۆ خۆی کردوە بە شەیتان! پارە ئەمە ئەهێنێ ؟ کوا خۆ هەر ئەش کڕوزێتەوە . نازانم ئەبێ خراپی‌یەکەی چی‌بێ وا خەڵك ڕقیان لێیەتی بڕواناکەم جاسووس بێت ، جاسووسی چی ئەکات ؟ ئەو لەبەر خواردنەوە و مێ بازی و پارە ئاگای لە چی هەیە تا بە حکومەتی بگەێنێ ؟ لام وایە هەر قسەی ترنە لە شوێنان . گاڵتەیان پێ ئەکات و قسەیان پێ ئەڵێ ناویان ئەبا ئەوانیش کە ئەیبیستنەوە ئاگر ئەگرن هەقیشیانە! زۆراب لە ڕیزی دوژمنا وەستاوە! کە جاسووسی ناکات لەبەر ئەوەیە کە لێی ناوەشێتەوە و پێی ناکرێ ، ئەگینا با بزانێ سبەینێ خۆنواندنەکەی لە کوێوە دەست پێ ئەکات ، یان ڕۆنییۆتاییێك لە فلان ماڵە ئەوسا قسە ناکات بەو خوایە بیست کەسی بەسەرەوە دانێن ئینجا ئەی گەێنێتە موتەسەریف . لەبەر هیچ نەبێ بۆ ئەوەی ئاگاداریی و دڵسۆزی خۆی پیشان بدات ، سەرەڕای ئەوەی کە حەزیشیان لێ ناکات ، خۆ قسەکانی لەگەڵ ((نووری بەگ)) ئەوجارە کە لە بەغدا بووین ئەوان لە دیوەخانەکە دانیشتبوون بە جووتە، منیش لە ژوورەکەی ((مونا خانم)) خۆم ڕێك ئەخست ، وای چی‌یان بەو خەڵکە هەژارە ئەووت ، بە خوا دوژمنی خوێنەخوێی بزوتنەوە ، ئیمپریالیزم خۆی هەر ئەوە ئەڵێ! بەڕاستی پیاوێکی سەیرە بە درێژایی شەڕ ئەوەندە لەسەر ئەڵمانی ئەکردەوە نازی‌یەکان خۆیان ئەیان ووت شکاین ئەم ئەیووت بە فێڵ وا ئەڵێن نزیکەی چوار ساڵ ئەو پیاوە لەگەڵ دۆستەکانی قڕە قڕو هەرایان بوو لەسەر ئەڵمان و سۆڤێت ، دوای شکانی ئەڵمان و ناهومێد بوون لەسەر هەڵدانەوەی هەتلەر ، ئینگلیز و ئەمریکای کرد بە

تروووسـكەیەكی ڕۆشـنایی و خۆشـی بخاتـەوە ڕووی خـۆی ، بـەڵام هـەر زوو تێ‌گەیشـت كـە تەقەلاكـەی بـێ سـوودە بۆیـە زیرەكانە گورج دەستی گرت بـە چمكـی قسـەكەی دوایـی جوامێرەوە ، ڕاست بۆوەو پشتی تێ‌كـرد و بـە دەنگێكـی گـڕی لەرزۆك پێ‌ی ووت :

- مـاڵێكی دراوسـێمان میوانـە بـابچم بەشـكو دەستێكیان پێوە بنێم. لاوە كـە لای جوامـێر هاتـە دەرێ ئیستێكی باشی بۆ كـرد لـە دالانەكەدا تا نەختێ ڕەنگ و ڕووی هاتـەوە سـەر خـۆی ئەوسـا چـووە ژووری دانیشـتنی مناڵـەكانی ، خەبەری هاتنەوەی جوامێری دانـێ وپـێ ووتـن كـە چایـەكیان بـۆ لێ بنێـن و نـانیش بـۆ هـەردووكیان هەڵگرن ، حەمامەكەش گەرم كـەن بـۆ جوامـێر ، نـەختێ چاویشی بە ژوورەكەو سەرو چـاوی مناڵـەكانا گـێڕا ،

مێشكی ئەوەندە خەریك بوو هیچیانی باش بەدی نەئەكرد ، نـەی ئـەزانی چـەند وا ئەمێنێتـەوە ئەگـەر ژنەكـەی نەی وتایە :

- كەواتـە بـا بچـم بەخێرهاتنێكی بكەم وبانگی كەمـە ئـێرە ، بۆچـی لـە دیوەخـان بـێ ، هـەر ئـەبوو لەڕێوە بهاتایە ئێرە خۆ ئەو بێگانە نی‌یـە ، كێمـان هەیـە شەرمی لێ بكا ؟

لاوە وەكـوو لـە خـەو ڕاسـت كرابێتەوە بە ژنەكەی وت :

- نەء مەچۆ تـۆ مـەچۆ وەرە جـارێ قسـەیەكت پـێ بڵێم ئەوسـا خـۆم ئـەچم ئەی هێنمە ئەم دیو. ژنەكەی بـردە لایەكـەوە چـەند قسـەیەكی بـە گوێچكـەیا چرپـاند و گەڕایـەوە بـەرەو ژووری میوان .

كە جوامێر بە تەنیا لە ژوورەكەدا مایـەوە ، لەگـەڵ ئـەو هـەموو پـەرۆش و بیرەوەرییـە ورووژاوەشـیا نـەی توانـی سـەرنجی خـۆی لابـدا لـە گیرسانەوە بە ناو ماڵی جوان و ڕێك و گرانی دەورو پشتیەوە. لە دڵـی خۆیـا ووتـی بـێ گومـان ئێستە لاوە حاڵی زۆر باشە ، ئەم نـاو ماڵـە بـە نـرخ و چاكـە بـە خۆڕایی نی‌یە ، منیـش تووشـی ئـەم گاشـەیە نەبوومایـە ئێسـتا مـاڵ و حـاڵێكی باشـم ئـەبوو ، بەڵام دیارە وەكوو لاوە نەئەبووم ئەو زیرەك بوو هەر زوو خۆی لە بەندو باوی مامۆستایەتی ڕزگار كرد، ئاخۆ ئێستا خـەریكی چی بـێ ، ئەژدیهایەكـە بۆخـۆی لـە هوویە موویە ئەكاتـەوە ! منیش نەگیرامایـە و لـە كـاتی خۆشـیا پێـش بخرامایـە ئێسـتە مانگانەیەكی باشم ئەبوو وای سەیرە خۆ من وام زانیوە دێمەوە سەرسـەروەت و سامانی بـابم تـا ئێسـتە هیـچ بـیرێكم لـەوە نەكردۆتـەوە بـە چی ئـەژیم ! خـۆ فەرمانبـەری ئـەوە هیـچ ، بشمەوێ بە پولێك ڕام ناگرنـەوە

پەرۆشـی چاو پێكەوتنـەوەی هیواو كاڵێ هەموو شتێكی لەبیر بردوومـەوە. بـەم خەیاڵـە دیسـانەوە هاتـەوە سەرباسـی هیـواو كـاڵێ و دیسـان هـەموو شـتێكی كـەی لـە بـیر چـۆوە و ئارامی لەبەر بڕایەوە !

كـە لاوە هاتـەوە ژووری میـوان دیی جوامێر دەستی لە پشتەوە تێـك ئـالاندووە و وەك ڕابكـات بەناو ژوورەكەدا دێت و دەچێ . لای جوامێر وابوو كە لاوە چووە یا دەست بە میوانەكانیانەوە بنێ و ئەم بەرێتە ئەو دیو ، یان كوڕو ژنەكەی بۆ بهێنێ بۆ ئەم دیـو . كە دیی بە تـەنیا گەڕایەوە و بێ دەنـگ لـە شـوێنی خـۆی دانیشـتەوە ، وەختـەبوو لێـك بێتـەوە ، ڕووی كـردە لاوەو بـە دەنگێكـی بـەرز كـە خۆشـی ناساز و بێ جێ هاتە گـوێی شیرانی :

- كـوا ئـەوە تـۆ بۆچـی چوویتـە ئـەو دیـو ؟ ئـەی مناڵـەكانت بـۆ نـەهێنا ، مـن خـۆم پـێ ناگـیرێ تـا میوانەكانتان ئەڕۆن.

شێری خۆی و ئەیكردن بە گژ سۆڤێتدا و ڕێژێمـی سۆشیالیسـتی پـێ تـەفر و تونـا ئـەكردن ! لـە گەرمـەی ئـەم سـەرمایە داریەتی‌یـەیدا كـە خۆشـی بـە هـەموو هـێز و توانایـەوەو لـە هـەموو ڕێیەكـەوە خـەریكی زیـاد كردنـی ئـەو سـەرمایەیە بـوو كەلـە شـەڕا پـەیدای كردبوو ، ئا لـەم كاتـەدا كـە كوردایـەتی گـەرم بـوو زۆراب بـووە یـاریدەرێكی چالاكی ((حـیزبی تەحـەرور)) ئـەبوو هـەر بـەوەیا بمناسـی‌یایە كـە پیـاوێكی هـەڵباز و خۆپەرسـتە و هـەر لـە دەسكەوتی خۆی ئەگـەڕێ ، لە كاتێكدا كـە بـە دڵ لەسـەر ((تـەحرور)) ی ئـەكردەوە كـە چـی دژی كۆمەڵـە و حكومەتی ((مەهاباد)) بوو كەوا خۆی ئـەیووت یارمـەتی و مـاوەدانی سـۆڤێت دەستێكی درێژی هەبووە لە پێك هاتنیا

گوڵناز بە درێژایی كات چاوی بڕی بـووە دەرگـای كـراوەی دیوەخانەكـە بـە بێ ئەوەی هیچ شتێكی تایبەتی ببینێ ، لە پڕ ڕاپەڕی و لەبەر خۆیەوە ووتی :

- ئەی گیان بە خوا شتێكی باشـە ، ئێسـتە زۆراب بگەڕێتـەوە و ئـەم پەڵە خوێنانە ببینێت ، بە ڕاسـتی بـەزممان خـۆش ئـەبێ ، ئـەڵێی كوێـر بـووم چـۆن نەهاتـەوە بـەر چـاوم ؟ هەسـتاو بـە پەڵـە ئـەو پەڵانـەی سـڕی و چاوێكیشـی بـە كون و قوژبنی دالانەكەدا گێڕا یەك دوو پەڵـەی كەشی دۆزیـەوە ، هـەر چـەندە هێشتا ڕۆشـنایی ئـەوەندە مـابوو كـە بـە بـێ چـرا بتوانـێ دالانەكە بپشكنێ بەڵام بۆ دڵنیایی چراكـەی هـەڵكرد و دیسـانەوە بـە خـاولی و ئـاوو سـابوون كەوتـەوە سڕینی پەڵە خوێناویەكان و گەڕان بـۆ هـی تـر ((هـەی ناوجـەرگی گـەورەكانتان بـە هـەناری داتـەكاو بێـت! دوو ژن داوا بكـات كوڕەكانیـان بـەردرێن ئـەم كوشـتارەی پـێ ئـەوێ ؟ هـەر ئێسـتەبڵاوی ئەكەنـەوە كـەوا خەڵكەكە لە پێشا ئەوانیان داوەتە بەر بەرد جا گریمـان وابوو ، ئـەبێ چونكـە دوو ئـافرەت و چـەند منـاڵێك بـەردی تێ‌گرتـوون ئـەوان ئـەم خەڵكـە بدەنـە بـەر شەسـتیر ؟ گـەر خۆشەویسـتیی و نیشـتمانپەروەریی و گیـانی مرۆڤایـەتی پێگـەیاندن وانـەبێ چۆن ئەبێ ؟ دەك هـەڵی پێچی ئـەم دەزگـا و دوكانـە بـەڵام وەكـو هەڤاڵەكەی پـوورە ئامینـە ووتـی : دیارە هـەر بـە قسـە هـەڵنا پێچرێ ، نـەء تـۆش یـەكجار خەسـتی مەكەرەوە ، دڵت پڕە ئەگینا ئێستە هەر بە قسە نییە ، وەكو سەردەمی كوردایەتی‌یەكەی تۆ كە بریتی بوو لـە: كـوردی پـەتی قسـەكردن و چـەند پەڕتۆكەیـەكی بـە كـوردی لـەچاپ ئـەدران نـا ئەوسـاش هەروا نـەبوو ئـەوە كوردایـەتی ئێمەمانان بوو ئەگینا لەیەك كـاتدا زەنگی‌دەرگاكـە و لێدەرەكەشی خرانە كار

- ئـێ ئـێ ، ئـەوە كێیـە ڕاوەستە واهاتم

﴾٤﴿

گوڵناز لە لێدەری دەرگـا پەلـەتری بـوو كـە بیكاتـەوە ، بـەڵام هـەروا پیـا ڕانەگەیشت، چونكە نەئەبوو تـا پـەڕۆ خوێناوییەكەی نەشواو ئاوی سـەتڵەكە نەڕێژێتـە كونـی ئـاوە ڕۆكـەوە دەرگاكـە بكاتەوە

كـە ڕوانـی خورشـەیە دواكەوتنەكەشـی كەوتـەوە بـیر هـەتا توانـی هـەردوو دەسـتی بـەرز كـردەوە بیدا بەسەریا بەڵام زریكەی تاسـاو و ((وای باوكـە مـردم)) و خـۆ هاویشـتنە ژوورەوەی لەگـەڵ تـەوژمی ئـەو تـرس و ئازارەی بە باوەش لە چاوە ڕەشـەكانی هەڵئـەقوڵا گوڵنازیـان لای لاشـیپانی دەرگاكەوە كرد بە جلی هەڵواسرا و خورشـە خـۆی‌دا بەسـەر تـەختی دالانەكـەدا ووتـی : دەرگاكـە داخـە بـە قوربـانت بم ، ئـەوە لاشـەیەكە لەبـەر دەرگاكـەمان ، دایخە بە قوربانت بم هەر ئێستە پۆلیس یەت ئێمەش قوڕ ئەكرێ بـە سـەرمانا ((لاشـەیەك وا لـە بـەر دەرگاكـەمان)) ئـەم قسـەیە هـۆش و هەستی گیانی هێنایەوە بەر گوڵناز ، لە بـاتی دەرگـا داخسـتن ، گـورج چـرای دڵانەكەی كوژانەوە و سەرێكی كێشـایە دەرێ ، كە دی هیچ كـەس دیار نی‌یـە ((گەڕایـەوە سـەر خورشـە بـە شـپرزەیی پرسـی : چـۆن لاشـەیەك ، زینـدوو ؟ مردوو ؟ كوا ؟ لە كوێیە ؟ هیچ دیار نی‌یە ، ئەوەتە لە قوژبنەكەدا ، ئۆی خۆ شـوكر زینـدووە گوێـت لێ نیـە ئـەناڵێنێ ، دایكـی مـرێ بـە عاسـتەم نووزەی دێ وای كوێراییم دایێ ، ئنجـا چی بكەین

- چی ئەكـەین ؟ خـوا سـەبەب كـاری بـە گوللـەی وێڵـەوە كـات ،. ئێمـە ئەتوانین چی بۆ بكەین ئێستە پۆلیس دێن ئەیبەن

- ئەیبەن بۆ كوێ ، تەواوی ئەكەن و بەجێ‌ی دێڵن

- گوڵنـاز بیكـە لـە ڕێ‌ی خـوادا زوو دەرگاكـە داخـەرەوە پۆلیس وەكـو

لاوەش زۆر لەسەرخۆ بەڕەنگێکی زەرد هەڵگەڕاوو دەنگێکی گڕی لەرزۆك وتی :

- جاریّ تۆ دانیشە کاکی خۆم ، پشوویەك بدە ، نان ئەخۆین و خۆت بشۆو بنوو ئینجا

جوامێر بە تووڕەیی سەری قسەکەی لەدەم سەند و وتی :

- پشووی چیو نان خواردنی چی و نووستنی چی ؟ من بۆ ئەم شتانە نەهاتوومە ئێرە ، من هیوام ئەویّ هیوای کوڕم ، ئەمەویّ بیبینم ، ئەمەویّ بیگرمە باوەش تێر تێر ماچی کەم. لە پڕ دەنگ کپ بوو ، گریان گەرووی گرت ، وەکوو بپاڕێتەوە وتی : گیانەکەم کاکە لاوە ! مەی کە بە گاڵتە دڵم ئەوەندەی تاڵە دەزوویەکی قرچۆکی پێوە ماوە بەرگەی ئەم چەشنە گاڵتانە ناگرم وا دیارە دنیاش وێران ببیّ تۆ هەر لەسەر گاڵتەو گەپی خۆتی ! کوان مناڵەکانم ، بانگیان کە لە خەو لە خواردن ، لە هەموو شتێکی کەی دنیا تاسەی ئەوان،

بیری ئەوان و حەز بە دیتنی ئەوان ئەکەم. لاوە هەرچەندە ئەم هێرشە ناکاوەی جوامێر دڵی گووشی بەلاّم خۆی گرت و لەسەرخۆ پیّی وت :

- گیانەکەم وا دیارە باش لە قسەکەم نەگەیشتی ، یان ڕاستی‌یەکەی من باشم تیّنەگەیاندی ، مەسەلەی گاڵتەو گەپ نی‌یە هیواو دایکی ئێستا لێرە نین بۆیەم نەم هێنانە لات .

- ئەی لە کوێن ؟ چوون بۆ ماڵی کیّ ؟ بنێرە بە دوویانا

- لە مانگ زیاترە چوونەتە دیّی گولاّن بۆ ماڵی پوورت .

جوامێر قیژانی ووتی :

- ئەی ئێستە چار چی‌یە ؟ کەواتە نایانبینم ؟

- چار هەر ئەوەیە ئێستە وەکو پێم وتی وابکەیت ، نانیّ بخۆین و بچی خۆت بشۆیت و بنوویت و بەیانیش یەکیّ ئەنێرین بە دوویانا .

- ئەبوو پیّ یان بڵیّی کە ئەوەندە بەنگ نەبن بە

تایبەتی کە ئەتزانی من ئەم مانگە زیندانیەکەم ئەبڕێتەوە ! هەرچی چۆنیّ بیّ ئێستە چار نی‌یە ئەبیّ ڕاوەستم تا بەیانی ، بەلاّم بەیانی خۆم ئەچم بە دوویانا .

لاوە وەکوو شتیّ ماتەمینی‌یەك دای گرت ، دوای ئێستێکی باش وتی :

- من هیچ بە باشی نازانم کە تۆ خۆت بچی بە دوویانا ، دنیاکەی ئاخوران و بخورانە ، تۆش هەمووی دوو ڕۆژە لە بەندیخانە ڕزگارت بووە ، خوا نەکردە تووشی چورتمیّ ببی لەوانەیە ئەمجارە بەسەرەوە تیا بچیت !

جوامێر تۆزیّ بیّ دەنگ بوو ئینجا سەرێکی ڕاوەشان وتی :

- ڕاست ئەکەی خۆ من ناشبیّ بە بیّ ئاگادار کردنی دایەرەی ئاسایش لە شوێنی خۆم بجوڵێم ، جا خوا ئەزانیّ ئەوان ئیزنم ئەدەن یان نە ! .. باشە خێری پێوە بیّ ، چار نی‌یە ، تۆ یەکێك بنێرە بەلاّم بەزوویی بزانە ناکرێت هەر لە ئێستەوە بکەویتە مشوور

خواردنی ، بەشکو شەوەکی بکەوێتە ڕیّ .

- ئەی گیانەکەم پێم نەووتی بەشەو چوونە دەرەوە قەدەغەیە !

گازینۆو چایخانە نی‌یە و کەسم پیّ نادۆزرێتەوە . جگە لەوەی بەیانیش بەر لە سەعات شەش کەس ناتوانیّ بێتە دەریّ .

- ڕاست ئەکەی کاکە لاوە قسەی تۆیە ، لێم ببورە بە ڕاستی تاسە و بیری هیوا وا سەری لیّ تێکداوم ئاگام لە هیچ شتیّ نەماوە . بەلاّم گیانەکەمی بەیانی زوو یەکێکی باشیان بنێرە بە دوودا . بابە ، چەند پارەی ویست تۆ دوو ئەوەندەی بدەریّ من ئەتدەمەوە هەر ئەو پیاوەتی‌یەمان لەگەڵ بکا زوو بچیّ و زوو بیان هێنێتەوە ، پیّیان بڵیّ لە ڕێگا هیچ بەنگ نەبن

- پارەی چی کاکە ؟ شەرم ناکەی ناوی پارە ئەبەیت ! جاریّ ئەم ئیشە هەموو یەکدوو دیناری تیّ ئەچیّ کە هیچ کەماڵێکی نی‌یە، جگە لەوە ئێمە مانان ئەگەر هەزار دینارتان بۆ سەرف بکەین لە

واشە ئەسوڕێنەوە ،، تۆقینەکەی خورشە نەختیّ سڵەمانیەوە ((چۆن لەبەر ماڵەکەیان نیشتمانییەکی بریندار گیانی دەرئەچیّ و ئەم نەچیّ قومیّ ئاوی بکات بە دەمەوە ئەی گوایە زۆراب و ئەم جیاوازی‌یان لە چی دایە پۆلیس دیّ بەسەرا ئەیگرن چونکە ئاوی کردووە بە دەمی بریندارێکەوە ، یان زامەکەی بۆپێچاوە ؟ کەواتە حکومەت ئەیەویّ ڕێگەی بەزەیی و هەستی مرۆڤایەتیش لەم خەڵکە بگریّ و ئەبیّ ئیتر هەموو کەس بچێتە پێستی گورگ و بەرازەوە ، دەك داوەشیّ ئەوەی ئەمە قبولّ ئەکات

- وەرە کچیّ وەرەبا چارەیەکی بکەین ، خۆ ئیشەڵلاّ هەروا بە دیاریەوە ڕاناوەستین شیوەنی بۆ بکەین ،تۆ زوو بچۆ پەرداخیّ ئاو بێنە ، دەی چیتە ئەوە کچیّ بۆناجوڵێیتەوە ؟ زووکە،زوو با ئەیەم بە تیتك ڕاتکێشم هەستە دەی درەنگە .

هەروا چوار پێنج هەنگاویّ لەولای دەرگاکەیانەوە لە قوژبنێکدا زامارەکە وەك ژیشك خۆی هێنابووەوە یەك ، کە

گوڵناز دەستی برد سەری بەرز کاتەوە توند دەستی گرت ووتی ئەوەکیّیە ؟

بەرلەوەی گوڵناز بێتە قسە ، دەستی وەرامی دابووەوە، بۆیە گورج بەرەڵلاّی کردو ووتی : دەستم داوێنتان بم بەنە پەنایەکەوە با لەویّ گیانم دەرچیّ ، لێرە بمدۆزنەوە لەژێر پۆستڵدا ئەم کوژن حەز ئەکەم هەر بەم گولانە بمرم! کە دی هیچ ورتەیان نەبوو ، بە دەنگێکی گڕی لەرزۆکی پڕ ئازاری گلەییاویی ووتی :

- درەنگە زووکەن ئەتوانن بم بەنە شوێنێك بم بەن ، ناتوانن خێرا کەن بڕۆن با ئێوەش تووش نەبن ، بتان بینن بە هاوڕیّی منتان ئەزانن ئەتان گرن ، گوڵناز بڕیاری خۆی دابوو ، ئەگەرچی‌لەرەی دەنگ و گیانی دڵسۆزیی و مەردایەتی قسەکانی هەرچی هەستی بەرز و ئینسانی هەیە لە دڵیا هێنابوویە جۆش لیّی تێکچوو بوو ئەو زامارەی بەردەمی نەریمانی کوڕیەتی یا یەکێکی تر ، لەکاتێکا کە ئاوی ئەکرد بە دەمیەوە ، بە دەنگێکی نمدارەوە ووتی :

- بە قوربانی برینەکەت ئەبم چۆن لێرە بە جێت یەڵم ، ئادەی خورشە

نامەردت نەکەن بۆ وا حەپەساوی ؟ دەستی بەریّ لە گەڵم ،، هەر چۆنیّ بوو بریندارەکەیان هێنایە ماڵەوە ، هەر بە ڕێگاوە تەگبیری ئەوەیان

کرد کە یەکسەر بیبەنە ژێر خانەکەی خورشە چونکە چەپەکەو ڕێگەی کەسی بەسەرەوە نی‌یە ویستیان لەسەر دۆشەکێك پاڵیخەن رازی نەبوو ، پشتی‌یەکیان خستە پاڵی . قومیّ ئاویان دایی . ویستیان تەماشای زامەکانی بکەن خەریك بوو شەرم بکاو نەهێڵیّ ، گوڵناز ووتی :

- کوڕی خۆم ئێمە دایك و خوشکی تۆین شەرمی چیمان لیّئەکەی ؟ لێم گەڕیّ با جاریّ تەماشای زامەکانت بکەم دوو گوللەی پێوە بوو ، یەکێکیان سەر شانی گرتبوو بەر ئێسقانی نەکەوتبوو ، بەلاّم ئەویکەیان دابووی لە قاچی ، گوڵناز لای وابوو کە بەر ئێسقانی کەوتووە جگەلەوەی‌خوێنێکی زۆری لیّ ڕۆیی بوو وادیار بوو زیاتری ئەوە پەکی خستبوو ، گوڵناز کەوتە تیمارکردنێکی سەرەتایی برینەکانی وەکوو لە کتێبا خوێندبوویەوە یان بیستبووی ، بە خورشەشی ووت

کە هەستیّ زوو سەتڵێك ئاوو پارچە پەڕۆو بنیسکیّ سابون بەریّ و هەموو چراکانیش داگیرسێنیّ و لە دەرگای حەوشەوە بە ووردی پیا بێت ، هەر دڵۆپە خوێنێکی دی بیسڕیّ و شوێنەکەی پاکاتەوە ، خۆشی هەر کە لەفرمانە بە ئەرکەکەی بووەوە، چوو بەلای خورشەوە نەوەك باش بۆ پەڵەکان نەگەڕیّ کە گەڕانەوە ژوورەکە ڕوانیان وا کوڕە لەسەر دۆشەکەکە پاڵی لیّ داوەتەوە و چاوی لێکناوە جاروبار ناوچەوانی گرژ ئەکات و لێوی ئەکرۆژیّ ، گوڵنازیش بە بیّ دەنگی پەلی خورشەی گرت کە خەریك بوو دەست بکا بە گریان ، هێنایە دەرەوە و بە ئەسپایی دەرگاکەی لەسەر کوڕە پێوە دایەوە کە هاتە ژووری دانیشتنی خۆیان بە خورشەی ووت :

- وەرە دانیشە بەرامبەرم

خورشە وای زانی ئەیەویّ لە هۆی دواکەوتنەکەی بتۆژێتەوە ، خەریك بوو بکەوێتە قسە ، گوڵناز پیّی ووت :

- تۆ جاریّ ڕاوەستە بزانە من چی ئەڵێم ئنجا گەروتم بۆ پاك بکەرەوە ،

چاکەتان دەرناچین، ئێوە لە ڕێگای نیشتمانا دەستان لە ژیان هەڵگرتووە ، زینداننتان دیوە ، ساڵەهای ساڵە لە ماڵ و منـــاڵی خۆتـــان دوورخراونەتەوە ، لە خۆشی و ئازادی بێبەش کراون ، ئێـــوە ســـەری ئێمـــەتان بەرزکردۆتەوە . جگە لەمە تۆ ئامۆزامی ، بڕ بڕەمی من پارەم بۆکێیە بۆ تۆ نەبێ .
جوامێر بە تەریقی یەکەوە وتی :
- باشـــە بابـــە تـــۆ خـــۆت چۆنی بە باش ئەزانی وا بکە سوپاس !
لاوە بەزەردەخەنەیـــەکی پـــڕ بەزەیی یەوە وتی :
- کەواتـــە بـــا جـــارێ بچـــم بزانم شیوەکەیان بۆ ئامادە کردووین ؟ من زۆرم برسی یە بێ گومان تۆش .
ئـــەوەندەی پـــێ نـــەچوو لاوە گەرایـــەوە لای جوامـــێر ، بـــە نەختێ تەریقی یەوە پێی وت :
- داخم ناچێ شیوەکەمان ڕووی مەجلیســی نی یـــە ، هـــەروا نـــەختێ چێشـــتی نیوەڕۆمان ماوە ، بۆیـــە پێـم ووتـن هێلکـەو ڕۆنێکیشـمان بـۆ بکـەن و لـە ژوورەکـەی خۆشیان بۆمان دانێن لەوێ ئـەی خۆیـن. منالـەکانیش لەوێن ، حەز ئەکەن چاویان پێـــت بکـــەوێ. ووشـــەی منالەکان جوامێری وەك کەو چـــووان بۆیـــە پـــاش بـــێ دەنگی یەکی زۆر ئینجا بیری کەوتەوە کەئەبێ قسەیە بکا ئەوسا ووتی :
- هێلکـــەو ڕۆنـــی پـــێ نەئەویســـت ئـــەوی هـــەبوو بەس بوو ، خۆت ئەزانی من لـە خۆمـا ئـەوەندە چلێـس نـــەبووم ، لـــە زیندانیشـــا ئەوەندە ماشە سپی و پیاز و چێشـتی شـێلم وماشـێنیان داوینـێ هـەموو خواردنێکـی کەم لەلا فڕنی فالۆزەیە !
کە چوون بـۆ شـیو کـردن ، دوو ئافرەت و چوار منال لـە ژوورەوە بـوون ژنـەکان کـەوا دیـار بـوو خۆیان بۆ بـەخێرهاتنی جوامـێر ئامادە کردبوو ، بەرزەپێ لەبەری هەسـتان ، خێزانەکـەی لاوە بـە دەنگێکـــی دڵـــێر و دەمێکـــی پاراوەوە و ئافرەتەکەی کەشیان بـــە دەنگێکـــی شـــەرماوی بەخێرهاتنی ((کاکـە جوامـێر)) یـان کـرد. چـوار منالەکـەش ، یەکێکیان شیرە خۆرە بوو لە ناو بێشکەدا پاڵ خرا بوو گڕوگاڵی ئەکرد لەگـەڵ دوو کچـی هەشـت نـۆ سـالان ، منـاڵی چوارەمیـش ئەوکوڕە بـوو ، کـە جوامـێر لـە کاتی دەرگا کردنەوەدا بە هیوای کوڕی تێگەیی بوو . ئەویش بە دوو دڵی و تەریقی یەوە لە مامە جوامێر چووە پێشەوە پڕی کرد بـە دەستیا مـاچی کـرد و خـێرا گەڕایەوە لای دایکی و پـووری ، کەوا بێ دەنگ دوور لەو مێزەی لاوەو جوامێر لەبەریـ ـنشتن بۆ نـــان خـــواردن، لـــە دەوری ســـەماوەرە زەردەکـــەیان دانیشتبوون ، یەکێکیان فووی لە ســـەماوەرەکە ئـــەکرد و ئەویکەشـــیان پیاڵـــەی لەســـەر سینی ڕیز ئەکرد.
لاوە یەکەیەکە نـاوی منالـەکانی خۆی بە جوامێر ووت ، ئینجا بە گاڵتەوە پێی ووت :
- خـــۆ پێویســـت ناکـــا نازداری خێزانیشم و بەهێی ژن خوشکمت پـێ بناسـێنم ؟!
جوامێر کە ناوی بەهێی بیست وەکـو شـتێ تـاس بردی یـەوە ، چۆن ئەو ژنە چاو کوتـو کوێـرە ڕەقەڵـە پێسـت بـە ئێسـکەوە نووسـاوە ئـەو بـەهێ شـۆخ و شەنگە ڕوومـەت پـەڕەی گوڵەیـە کە پاش دە سـاڵ شـووکردنیش لە جوانەکانی شار ئەژمێردرا !
جوامـــێر خـــۆی پـــێ نـــەگیرا بەئەسپایی لەلاوەی پرسی :
- ئـەرێ بـە ڕاسـت ئـەوە بەهێ بۆچی وای لێهاتووە ؟
لاوە بەسەر بادانێکەوە ووتی :
- ئەگـەر بێعـار نەبووایـە ئەوەشی نەئـەما ! جارێ با نانەکـەمان بخۆیـن ئەوسـا باسـەکەیت بـۆ ئەگێڕمـەوە ، نامـەوێ لـە ئیسـتەوە دڵـت بگـــرم ، کـــە چوویتـــە ژوورەکـەی خـۆت لـەوێ بەسـەر پێـوە باسـی بـەهێ شـت بـۆ ئەگێڕمـەوە چونکـە وادیـارە مـاندوویت خـەوت دێ ، جگـە لـەوەش ئـەڵێی پێش نووستن خۆم ئەشۆم .

ماویەتی

ئێستە کـاتی باسـی لـە بەیانیـەوە هەڵگیرانی تۆ نییە ، با بیرێك لە حـاڵی خۆمـــان بکەینـــەوە و مشـــوورێکی ئەمشەوی ئەم برینداره بخۆین گیانمان بەوەیە باوکی نەریمان ئێوارە نایەتـەوە ماڵێ بۆ نان خواردن خورشە هەڵی دایی‌و ووتی :
- جا ئەو نادی بۆ خۆش بێ کەی ماڵی هاتووە بە بیرا وای لەم پیاوە چۆن دڵو دەرونێکی هەیـە وەرە ڕۆژێکـی وا کە خوێن ئەبارێ تۆ سەرێك نەکێشیتە ماڵەکەت بزانی ماوین ، مردووین ، بەو خوایە گوڵنـاز خـان ئـەبێ تـۆ حـەوت پەراسووت لە ئۆمەتی موحەمـەد زیـاتر بێ کەوا ئەم هەموو ساڵە لەگەڵ ئەم بێ باکەی کەمتەرخەمە هەڵتکردووە ؟
گوڵناز بە زەردەخەنەیەکی تفتەوە ووتی :
- -تـۆ جـارێ لـەوەش گـەڕێ و ئەوەندەش سپڵە مەبـە ، ئەوەتـەی هەیە ئیمڕۆ نەهاتنەوەکەی چاکیی تیـا بـووە کـەچی تـۆش گلـەیی لێ ئەکـەیت ؟ هەسـتەو چاویشـت نـەفرێ بەوخوایـە کەمـە ئیمـ ـەو زوو یەتـەوە چونکە هاو پیاڵـەکانی خـەریکی پـاك کردنـەوەی دەسـتە خوێناویـەکانی خۆیـانن مـەعلوم ئەمشـەویش کۆمـەڵێ خـەڵکی بـێ تاوانی تر ئەگرن بـە نـاوی ئـاژاوە نانەوەوە ، ئێستە ئێمە چی بکەین چاکە ؟ خوورشە ووتی :
- دایکی بمـرێ گوللەکـە قـاچی هەڵتەکاندووە جەرگ و دڵی ئەوانە هەڵتـەکێ کە وایـان لێکـرد تـۆ بڵـێی نـەمرێ؟ گوڵنـاز بـەدەم بیرکردنەوەوە ووتی :
- نەء بڕواناکەم بمـرێ بەلام چی لێبکـەین کێشـکاوییەکەی بگرێتـەوە ؟ چۆن برینەکـەی تیمـار کـرێ ؟ ئـەو بڕژاندنـەوە و پێچانـەی ئێمـە تـەنیا بـە کـەڵکی ئەمشـەو بێـت زۆر چاکـە ، خـۆ خوانـەکردە ئەگـەر خوێنـی بـەر بێتەوە ئەوە جارێکی تـر چاو بـە دنیـادا نـاگێڕێ ، دایکـەی کوێـر بێ هەر لـە تەمـەنی نـەریمان دایـە
- وای کەبە غیرەتە بەو هـەموو زام و ئـازارەوە هـاواری نـەکرد بەسـەزمانە هـە ڕلێـوی خـۆی ئەکرۆشـت ، بـۆ بەدبـەختی ناشـزانین کـوڕی کێیـە خەبـەر بـە کەسو کاری بدەین ؟
گوڵناز بە ئارامی یەوە ووتی:
- وای لـەو عەقڵە ، کچم ئـەوەی تـۆ باسی ئەکەی کاری سبەینێمانە ، تـۆ جـارێ، پێـم بڵـێ چـاری ئەمشـەومان چییـە ؟ ئـەوە ئاغـا دڵپاکە نیشتمان پەروەرەکەت زانی ؟ خـۆ لـە پێـش منـا سـەری تـۆ ئەتاشی‌و سواری کەرت ئەکات هـەر ئەمشـەومان بـێ موقـەدەر لێ بڕۆیشتایە ئیتر بەیانی خوا یار بێ ئەیگەێنمە ناو کەس و کاری خۆی ئەگەر ئاگر باریووە .
خورشـە هەرچـەند سـەری ئـەهێناو سـەری‌ئەبرد نـەی ئـەزانی چارە بۆچـی بدۆزێتـەوە برینـدارە وا نووسـتووە ، ئاغـاش دێتـەوە سـەرخۆش لا لا مـو ئەکات ئەگەر ئەم دەرگایەی بۆ بکاتـەوە دەستێ درێژ ئەکا بۆ سنگ و مـەمکی و ئەم وەکـو کـار ئاسـك بـۆی دەرئـەچێ و ئەویش ملی ڕێگـە ئـەگرێ و ئەچێتـەوە لای گوڵـزار خـان ئیـتر ئەمـە چـارەی بۆچی‌یە ، بـەلام خـۆ ئەگـەر خوانـەکردە برینداره‌کـە ئـازاری زۆری بـۆ هێنـا هاواری کرد ئیتر ئەوە چارەی بە ئێمـە نـاکرێ ئـەبێ خۆمـان و ئـەو و هـەموو کارەکە بدەینە دەست خوا خـۆی چیمان لێ ئـەکات بیکـات ، هـەمووی بە دەسـت خۆیەتی ئەگەر بیەوێ هەروەکو تووشی کردوین چارەشمان ئەکات!
گوڵـزار نەیهێشـت خورشـە لەسـەر خەیاڵی خۆی بڕوات ووتی:
- چیتە ئەوە ؟ئێسکت خواتەوە ، بە ناخێرت من تۆم هێنا تەگبیرت پێ بکەم کەچی وەکوو بـت بەرامبـەرم دانیشـتووی ، ئـەوە بـۆ گۆرانـی و چەپڵە لێدان بوایە خێرا بوویت ((ئاووس یاڵلا خـێر)) خوایـە بمـان پارێزی ، کچێ هەستە تـۆ بچۆرە ژوورەکـەی خـۆت دەرگاکـەی خـڕو چراکە بکوژێنـەوە و خـۆت بکـە بـە ژێـر جێگاکەتـەوە ئەگـەر هـەواڵی پرسیت ئـەڵێم نەخۆشـە ، ترسـاوە هەر لە ئێوارەوە نووستوە ، هەستە دەی وا منیش ئـەچم دەرگاکـەی لێ ئەکەمەوە کچێ ئاگات لە خۆت بێ بەئەسـپایی بجوڵـێرەوە هـا کوڕەکە هەڵنەستێنی!!.

ماویەتی

خانووه کۆنەکەی (ئیبراهیم ئەحمەد) لەگەڕەکی دەرگەزێن، کە ئێستا هۆڵی (زاموا)یە

ئیبراهیم ئەحمەدو گەلاوێژخانی هاوسەری - ١٩٥٦/٤/٣

چۆن زمانەکەمان بنووسین[1]

لە نووسینی ئەم وتارەدا وەکوو ئەبینن هیچ جۆرە ئیشارەتێکم بەکار نەهێناوە کەوا لەم یەک دووساڵەی دوایی‌یەدا جاروبار لە نووسینی کوردیدا بەکار دەهێنرێن . نیازیشم لەمەش دوو شتە : یەکەم نامەوێ پێشەکی دەری ببڕم کە لەم جۆرە نوسینانە کامیان پەسەند ئەکەم . دووەم : لام وایە زۆربەی خوێندەواری ئێستە ئەم نووسینە ساکارە باش ئەخوێننەوە .

سەرەتا : لام وایە تێکڕا لەو ڕۆژەوە کە زمانی کوردی خراوەتە سەر کاغەز بە تایبەتی لە پەنجا ساڵی ڕابوردودا هیچ خوێندەوار وە نووسەرێکی کورد نیە ئەم پرسیارە جێگایەکی لە مێشکی وەبە شێکی لە ژیانی داگیر نەکردبێ ، لەگەڵ ئەمەشدا ساڵ بە دوای ساڵدا ڕا ئەکات وە ژیانی بێ وەرام مانەوەی ئەم پرسیارە پەرە ئەسێنێ بە بێ ئەوەی زاناو تێگەیشتوان گەلە کۆمەکیەك بکەن بۆ نەهێشتنی وە بۆ دۆزینەوە و دانانی ڕێگەیەکی باو وەباش وە بەجێ بۆ نووسینی زمانەکەمان تاکو لەم پاشاگەردانی نووسینە ڕزگارمان ببێ کەوا سەری لە هەمووان شێواندووە وە ڕێگەی پێشکەوتن و یەکگرتنی لە زمانەکەمان بردۆتە بەست .

ئەڵێم گەلە کۆمەکی چونکە ئەو تەقەلایە کتەنیانەی تا ئێستە دراون ، ئەگەر چی کەس ناتوانێ بڵێ هەر بە تەواوی بێ سوود بوون بەڵام لەگەڵ ئەو سوودەشدا کە بوبێتیان تا ئەندازەیەك مایەی سەر لێ شێواندنەکەیان زیاتر وە ماوەی یەك نەگرتنەکەیان فراوانتر کردووە چونکە خاوەنی ئەم تەقەلایە یەکتەنیانە هەر وەکو نەیان توانیوە لە ڕێگەی گفتو گۆ کردن وە نووسینەوە بیرەکەی خۆیان بەخەڵك بسەلمێنن ، دەسەڵاتی ئەوەشیان نەبووە کە بە زۆر بەسەریاندا بسەپێنن . بۆیە هەر کەسە بە ئارەزووی خۆی چۆنی ویستووە نووسینی خۆی وانووسیووە تاوای لێ هاتووە ئەتوانرێ بگوترێ هیچ دوو کەس نی‌یە کە وەکوو یەك بنووسن . جا لە گێژی ئەم پاشا گەردانیەدا خوێنەرەوەی داماویش سەری لێ تێکچووە نازانێ کام جۆرەیان ڕاستن وە کامیان چەوت ، وە کێیان پەیڕەوی باشە. بۆ ئەوەی ڕەخنەگرتنەکەم لەزاناو تێگەیشتوانی کورد لە ڕاستی لادانی تیا نەبێ پێویستە دان بەوەدا بنێم کە بەستنی کۆبوونەوە (کونفراس) ێك کە تاقە ڕێگایە بۆ پیکهێنانی ئەم گەلە کۆمەکیە زۆر کۆسپی لە ڕێدا بووە و هەیە . بەڵام ئەم پێ‌لێ‌نانەم گوناهەکەیان کەمیش کاتەوە بە یەکجاری لای نابات چونکە باوەڕ ناکەم کەس هەبێ بتوانی بڵێ ئۆباڵی ڕاستەوخۆی نەهێنانە پێشەوە و لێ نەدوانی ئەم مەسەلەیە وە تەقەلا نەدان بۆ لابردنی ئەو کۆسپانە وە بۆ بەستنی ئەم کۆبوونەوەیە ناچێتە ئەستۆی زاناو تێگەیشتوان بە تایبەتی وە هی هەموو خوێندەوارانی کورد بە گشتی . لەگەڵ ئەمەشدا ئێستەش نەچووە بچێ تەنیا ئەوەندە هەیە کە ئەبێ دواکەوتنمان لە پێك هێنانی‌ئەم فرمانەدا هەتا ئێستا پتر هانمان بدات بۆ ئەوەی تەقەلا بدەین کە زۆرتر و باشتر جێ‌بەجێ‌ی بکەین .[1] بەڵام ڕەنگە لەبەرئەوەی بەستنی ئەم کۆنفراسە وا بە زوویی لە وزەدا نەبێ پێویستە هەتاکو پێکدەهێنریت وە لە ڕێگای تێکۆشیندا بۆ پێك هێنانی دەستە پارچە نەوەستین بەرامبەر بەم پاشا گەردانی نووسینە چونکە وەك دەردی گران وایە تاڵی‌ی ڕاوەستین زیاتر لێمانی پیس ئەکا . بۆیە پێویستە هەر چۆنێك بووە کارێکی وا بکەین کە بەری بگرێ . چاکترین کار کە پێویستە بکرێ لەم ماوەیەدا بەلای منەوە ئەوەیە کە ئەو چەند گۆڤار و ڕۆژنامە کەمەی کوردی کە هەن هەریەکە بەشێك لە لاپەرەکانیان تەرخان بکەن بۆ لێکۆڵینەوەی ئەم ناگزوریە وە خوێندەواران و زانا تێ گەیشتوان زمان ناسانیش بە کوڵ بە دڵ و گیانێکی پاکی عالمانەوە هاوکاری بکەن لە لێکۆڵینەوە و دەرخستنی دیوی دەروونی ناگزووریەکەدا تاوەکو لە ئەنجامدا دوای شەن و کەوکردن و بەراورد و بژارکردن وە وردبوونەوەی مەسەلەکە بتوانرێ بیرێکی پوخت لە بارەیەوە بە گەڵاڵە کراوی بخرێتە بەردەم ئەندامانی ئەو کۆنفراسەی ئەبەسترێ خۆئەگەر هاتوو، خوا نەکردە! نەش بەسترا ئەوا دیسان ئەو بیرە پوختە گەڵاڵە کراوەی کە زۆربەی زاناو تێ‌گەیشتوان و خوێندەواران ڕەئیان تیایابووە وە پەسەندیان کردووە . وە بەشی هەرە زۆری چاکی هەموو ئەو دەستووری نووسینانەی تیا ئەبێ کە تا ئێستە هەن وە بەشی هەرە زۆری خراپیەکانیانی لێ دوور ئەخرێتەوە ئەتوانرێ ئەمە بکرێ بە دەستووری نووسین بۆ زمانەکەمان وە بەم چەشنە بە هاوکاری هەمووان با دووربە دووریش بێ ئەتوانین دەستوورێکی یەك جۆری نووسین بدۆزینەوە کە تا ئەندازەیەکی زۆر زمانەکەمانی بە ئاسانی پێ بنووسرێ وە بە ڕەوانی پێ بخوێنرێتەوە . جا لەم کایەیەشدا گۆڤاری هیوا بە سایەی لە بارابوونی پترو توانای زیاتریەوە پێ‌ی ئەکرێ گەورەترین و باشترین مەیدان پێشکەش خوێندەواران و[2] زانایان بکات وە ئەشتوانێ ڕەئی کوردی ناسانی بێگانەش وەرگرێ بۆ چارەکردنی ئەم ناگزوریەی گشت هاوارمانە لە دەستی . بەڵام چەپڵە بە دەستێ لێ نادرێ و ئیش تەنیا بەمەیدان پێشکەش کردن و لاپەڕە تەرخان کردنی گۆڤارەکان پێك نایەت وەکو لە پێشەوە وتم هاوکاری بە کوڵ و بەدڵ و تێکۆشینی دڵسۆزانەی هەموو خۆێندەوار و زانا و تێگەیشتوانی کوردی گەرەکە ئەگەر بیانەوێ زمانەکەمان لەم قۆرتە ڕێگا ڕزگار بکەین . ئەگینا ئەم هەلەش کە داوا ئەکەم گۆڤاری هیوا بۆمانی هەڵخات وەکو ئەو هەلەی لێ دێ کە (گەلاوێژ) هەلی خستبوو کاتێ لە پێشکەش کردنی ژمارەیەکیا نووسیبووی یەکێ لەو قۆرتە گەورانەی دێنە ڕێ‌ی نوسیاری چەشنی نووسینی املا یەوە ئەمە بە ڕاستی شایانی سەر شۆڕی و تەریق بوونەوەیە کە هێشتا چەشنێك نووسینی تایبەتی یە کە زمانی کوردی پێ بنووسرێ . لەم ژمارەیەی گەلاوێژدا ئەوەندە گوێم نەدایە ئەم قۆرتە ، هەر نووسەرە خۆی چۆنی نوسیبێ هەروا لە چاپ درا .

ئەمە مانای ئەوە نی‌یە کە گەلاوێژ ئەیەوێ ئەم حاڵە بەم پشێویە بمێنێتەوە . بە پێچەوانە یەکێ لە نیازەکانی گەلاێژ ئەوەیە کە ماوەی تێگەیشتوان و پێگەیشتووە زاناکانی کوردبدات کە لەم بابەتەوە بیری خۆیان بنووسن بەشکو لەم پاشا گەردانی نووسینە ڕزگارمان ببێ کانونی یەکەمی ١٩٣٩ کەچی بە درێژایی ژیانی گەلاوێژ نەمان دی ئەو پێگەیشتووە تێگەیشتوانەی هاواری بۆ بردوون هاوکاریەمی بکەن و دەستێکی بگرن لە چارەکردنی ئەم قۆرتەدا کە ماوەی بۆ تەرخان کردبوون لە لاپەڕەکانیا . جا لێرەدا ئاواتم ئەوەیە کە (هیوا) لە (گەلاوێژ) بەختیار تربێ هەرکەسە بە کوڵ و بە دڵ تر بەپێ‌ی توانا لە یاریە دانی درێغی نەکات تا بتوانێ بە فەرمانی خۆی هەستێ وە بە پشتیوانی هەموان نیازەکانی خۆی بە جێ بهێنێت و ئاواتە کانی (گەلاوێژ) یش بهێنێتە دی .

چاکترین ئەلف و بێ

لەگەڵ ئەوەشدا کە ڕەنگە کەم گەل هەبێ لە دنیادا لە دەستووری نووسینی زمانەکەی خۆی بێ گلەیی بێ کەچی لە توانای هیچ کامێکیاندا نی‌یە کە ئەو گلەییانە نەهێڵێت بۆیە مێشکی خۆیان بەوەوە خەریك ناکەن

که چاکترین چەشنە ئەلف و بێ بۆ نووسینی زمانەکەیان بدۆزنەوە.[٣]
بەڵام گەلی کورد لە ڕووی دواکەوتوویی و نەبوونی سەروەت و سامانێکی ئەوتۆی نووسراوی ئەدەبی و عیلمیەوە نەك هەر ئەتوانێ بەوپەڕی سەربەستیەوە بیر لەم مەسەلەیە بکاتەوە . بگرە زۆر پێویستە لەسەر زاناو تێگەیشتوانی کورد بەم نیازو ئامانجەشەوە خەریکی چارەکردنی مەسەلەکە ببێ . بە بێ ئەوەی خۆیان ببەستن بە هیچ جۆرە ئەلف و بێ و چەشن و شێوەیەکی تایبەتی نووسینەوە . بە گیانێکی عالمانەوە سەربەست بگەڕێن بۆ چاکترین چەشن و ئەلفو بێ ، کە ئەڵێم چاکترین ئەلفو بێیەکی تایبەتی نییە مراز هەر ئەلفو بێ یەکە کەوا چەند پێ ناسەرەوەیەکی تایبەتی هەبێ کە ئەمانەی لای خواروو هەندێکیانن .
هەموو ئەو دەنگانەی لە دەمی قسە پێ کەرانی زمانەکە دێتە دەرێ بە ئاسانی پێی بخرێتە سەر کاغەز (شتێکی ئاشکرایە کە ئەمە هەموو شێوەکانی زمانەکە خۆی وە گشت ئەو ووشە بێگانانەش ئەگرێتەوە کە لە زمانەکەدا بەکار ئەهێنرێن .
٢- هەموو ئەو دەنگانەی پێی ئەنوسرێ بە ڕەوانی وەکو لە دەمی قسە پێ کەرانی زمانەکە دێتە دەرێ وەها پێی بخوێنرێتەوە (بەبێ ئەوەی هیچ پێویست بەوە بکات کە خوێنەرەوە پێشەکی ئەو ووشانە بزانێ کە ئەیان خوێنێتەوە) .
٣- پێ نووسینی کەمترین وەختی بوێ ئەمەش بەوە پێك دێ کەوا
ا شکڵی پیتەکان سادە بن وە کێشەکانیان لەسەر کاغەز سووك بێ .
ب نووسینەکەی پچڕ پچڕ نەبێ دەست لەسەر کاغەز هەڵگرتنی کەم بێ واتە پیتی منفصل وە نوختە و ئیشارەتی نەبێ وەئەگەر بووشی کەم وە سووك وە سادە بن[٤]
٤- نووسینەکەی جووان و ڕێك و پێك بێ نارێك و ناقۆڵا نەبێ وەکو (شەڕە پشیلە) .
٥- هەر دەنگە پیتی تایبەتی و دیاری خۆی هەبێ کە بە ئاسانی بناسرێتەوە بۆ ئەوەی منال و تازە فێربووسەریان لێ تێك نەچێ خۆ ئەگەر پیتەکان ئەو پیتانە بوون کە لە نووسینی ئەو زمانانەدا بەکار ئەهێنرێن کەوا قسە پێ کەرانی زمانەکە ئاشنایەتیان لە گەڵیاندا هەیە ئەوا پێویستە تا ئەتوانرێ هەوڵ بدرێ ئەو دەنگانەی پێیان ئەنووسرێ وەکو ئەودەنگانە بن کە لەو زمانانەدا پیشانی ئەدەین ، ئینجا لەبەر تیشکی ئەوانەی لای ژووروو سەرنجێ بدەین لە نووسینی زمانەکەمان بە هەردوو جۆری نووسینی واتە نووسینی بە پیتی لاتینی وە نووسینی بە پیتی عەرەبی با ئەویش بمێنێتەوە بۆ جارێکی کە .

زمانەکەمان چۆن بنووسین ؟[٥]
بە پیتی عەرەبی یا لاتینی ؟

ڕەنگە هەندێ خوێندەوار بڵێن مەسەلەکە هیچ پێویست بە پرسیار و پرسیار کاری ناکات وەکو مانگ ئاشکرایە کە زمانی کوردی ئەبێ بەپیتی لاتینی بنووسرێ وە پیتی کەم و کورتی عەرەبی بۆنووسینی کوردی دەست نادا وە کوردی پێ نانوسرێ وا ئەزانم ئەو کەسانەی لایان وایە مەسەلەکە هیچ پێویست بە لێکۆڵینەوە ناکات هێشتا بە تەواوی گرانی فرمانەکەیان هەڵنەسەنگاندووە نازانن کاری و[٦] هەر بە سەلماندن و تێ گەیشتنی چەند خوێندەوارێ پێك نایەت ــ گینا ئەیان زانی کە بۆ جێبەجێ کردنی کارێکی گرنگی وەکو پیتی نووسین و ئەلف و بێ گۆڕین چەند کۆسپی گەورە گەورەیان دێتە ڕێ بە تایبەتی لەناو گەلێکی وەکو کوردا کە هیچ دامەزراوێکی دەسەڵاتداری نیە فرمانەکە بگرێتە ئەستۆ . وە تاقە کوتەکی دەست بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم فرمانەوە هەموو فەرمانێکی کەی گرنگ . گلێر کردنەوە و یەکخستنی زۆرترین ژمارە لە دەووری .
لە ڕێگەی تێ گەیاندن و پێ سەلماندنەوە کە ئەمەش پێکنایەت بە بێ لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ و باسکردنێکی فراوانی مەسەلەکە . جگە لەمە ئەو هۆیانەی لایەنگرانی بە پیتی لاتینی نووسین پیشانیان داوە هەتا ئێستە بەشی زۆری لەوە ئەچێ کە بەری لاسایی کردنەوە و خۆ لە ڕۆژئاوا نزیکخستنەوە بن نەك ئەنجامی لێکۆڵینەوە و یەکالا کردنەوەیەکی عیلمی وورد بۆیە ، بە لای منەوە مەسەلەکە پێویستی بە ڕوون کردنەوەیەکی تەواو هەیە لە لایەن زانا و تێگەیشتوانەوە چونکە ئەم ڕوون کردنەوەیە چەکی دەستمان ئەبێ لەو خەباتەدا پێویستە بۆ سەرخستن و جێبەجێ کردنی ئەو بیرەی ڕاستیەکەیمان بۆ دەرئەکەوێت . ئینجا با بێینە سەر باسەکەی خۆمان . لە ژمارەی پێشوودا چەند جیاکەرەوەیەکم باسکردبوو کەوا بوونیان لە ئەلف و بێیەکی باشا پێویستە . دەبا لەبەر تیشکی ئەو جیاکەرەوانە سەرنجێ بدەن لەو هەموو هەر دوو جۆرە پیتەی وان لە گۆڕێ ، واتە پیتی عەرەبی وە پیتی لاتینی بزانین کامیان بۆ کوردی نووسین چاترە . لە ئەنجامی سەرەنجدا نەکەماندا ئەم ڕاستییانەی لای خوارووومان بۆ دەرئەکەوێ:
١- هەردوو ئەلف و بێکە چ لاتینی چ عەرەبی وەکو هەن ، واتە وەکو لە لاتینی وە عەرەبیدا بەکار ئەهێنرێن زمانی کوردییان نە بە ئاسانی پێ ئەنووسرێ وە بە ڕەوانی پێ ئەخوێندرێتەوە . بەڵام ئەگەر بێتو ئەم پیتانە وەکو کەرەسەیەکی خاو وەرگرین و بە پێی پێویستی زمانەکەمان دەستکاریان بکەین و ناویان لێ بنێین و ئیشارەتیان بۆ دابنێین ئەتوانین بەهەریەکەیان هەموو ئەو دەنگانەی لە دەمی کوردێك دێتە دەرێ بە ئاسانی پێی بخەینە سەر کاغەز لەگەڵ هەموو ئەو ووشە بێگانانەشدا کە لە کوردیدا بە کاریان ئەهێنین . هەروەها ئەتوانین بە ڕەوانیش پێ نوسراو بخوێنینەوە بە بێ ئەوەی پێویست بە پێشەکی زانینی ئەو ووشانە بکات کە نووسراون .
٢- پیتی عەرەبی بە پێی جێگەیان لەوشەدا شکڵیان دەگۆڕێ هەر پیتە چوار شکڵی جیاوازی هەیە : بە تەنیا لە پێش ووشەوە لە ناو وشەدا وە بەدواییەوە (ئەمە جگە لەو پیتانەی بە پیتی دوای خۆیانەوە نانووسێن وە تەنیا دوو جۆریان هەیە) ؛ بەڵام هەرچی وەکو پیتی لاتینیە تەنیا یەك شکڵی هەیە وە بە پێی جێگەی لە ووشەدا شکڵی گۆڕی (ئەمە جگە لە پیتی گەورە کە لە دەست پێ کردنی جوملە وە ناوی تایبەتی و ئەمانەدا بەکار ئەهێنرێ . جا لەبەر ئەم نەگۆڕانەی پیتەکان بە پێی جێگەیان لە ووشەدا فێربوونی پیتی لاتینی ئاسانترە لە پیتی عەرەبی وەختی کەمتری ئەوێ . وە هەر لەبەر ئەم هۆیەش فێربوونی بۆ چاپکردن و تایپ کردنیش سووك و ئاسانترە.
٣- پیتەکانی لاتینی لەچاو پیتەکانی عەرەبیدا کەمترە لەیەك ئەچێت بۆیەبە ئاسانتر لەیەك جیا ئەکرێتەوە و ئەناسرێتەوە وە باشتر لەمێشکی منالدا جێگیر ئەبن .
٤- لە لاتینی دا هەموو پیتەکانی ووشە بەسەریەکەوە ئەنوسرێن وە جگە لە پیتی (ئای) و (جەی) ی هەمووی بێ نوختەو بێ ئیشارەتن وە خۆمان هەرچی چەندی نیشانەشیان بۆ دابنێین ناگاتە چەند یەکێکی ژمارەی نوختەکانی پیتی عەرەبی لەبەر ئەمانە نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی وەختی کەمتری ئەوێ لە هی عەرەبی نەك هەر ئەمە بەسەریەك وە نووسینی هەمو پیتەکانی ووشە بە لاتینی ڕزگارمان ئەکات لەو دەردی سەری نووسی و ووشەی (مرکبە) کان ، وەکوو ووشەی (پێ‌لێ‌نان ، تێ گرتن ، لێ خستن ، پێ لێ هەڵبڕین ، پێ کەنین) . کەوا هەتا ئێستە هەر خوێندەوارە بە ئارەزووی خۆی چەند یەکی لە مقطع ە کانیان بەسەریەکەوە بە جیاواز ئەنوسێ بەبێ ئەوەی بزانرێ ڕاست و چەوتی کامەیە .
٥- نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی تا ئەندازەیەك ڕزگارمان ئەکات لە کێشەی نووسینی ناوو ووشەی بێگانە بە تایبەتی هی عەرەبی کەوا لە زمانەکەماندا بە زۆری بڵاو بۆتەوە . بە بێ ئەوەی توانیبێتمان چارەیەك بۆ نووسینیان بدۆزینەوە یەکێك ئەڵێ ئەمانە لە عەرەبیدا چۆن ئەنووسرێن ئەبێ لە کوردیشدا وا بنووسرێن .
یەکێکی تر ئەڵێ : پێویستە وەکو ووشە کوردیە پەتیەکان سەریش بەم ووشە بێگانانە دابنەوێنرێ بۆ دەستووری گشتی نووسینی زمانەکەمان ئەوانە چۆن نووسراون ئەمانیش وا بنووسرێن .
٦- جگە لەوانەی لای ژووروو نوسین بە پیتی لاتینی منالانی کوردستانی خواروو ڕزگار ئەکات لەو سەر لێشێوانەی تووشی ئەبن لە دەرسی کوردی و عەرەبیدا کەوا هەردوو زمانەکە بەیەك پیت ئەنووسرێن بەڵام لەهەریەکەیاندا بە چەشنێکی بە تەواوی جیاواز لەوی تر ئەو پیتانە بەکار ئەهێنرێن لە یەکێکیاندا بۆ نووسینی (بزوتنەوە) لەوشەدا (پیت) بەکار ئەهێنرێت لەوی کەیاندا سەر بۆرو ژێر لەگەڵ ئەوەشدا بە زۆری ناش نووسرێن لە دەرسێکدا بە قوتابی ئەوترێ (کەرکوك) بە (ك ر ك و ك) بنوسێ لە دەرسێکی ترا پێی ئەوترێ بە (ك ە ر ك وو ك) ی بنووسی. ئەوی ڕاست بێ بەم پەلە پڕوزێیە هەر ئەم چاکیانەی نووسین بە لاتینیم بە بیرا دێت وە

لەبەر ئەوەش کە نیازم لە نووسینی ئەم باسە زۆرتری پیشاندانی مەسەلەکە و دەرخستنی ئەوشوێنانەیەتی کە پێویستی بە چارەکردن هەیە نەك لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ و یەکالا کردنەوەیەکی فراوان بۆیە بەمە واز ئەهێنم دێمە سەر سەرنج دانی باریکی‌یەکەی باسەکەمان .

چۆن دەست بکەین بە لاتینی نووسین؟

لە پێشەوە ووتم پیتی لاتینی هەروەها عەرەبیش خۆی وەکو هەیە بە کەڵکی کوردی پێ نووسین نایەت . هەر هیچ نەبێ لەبەرئەوەی ئەلف و بێی لاتینی هەمووی (٢٦) پیتە کەچی لە کوردیدا بەلای کەمەوە (٣١ پیتی دەنگ و پیتی بزووتن = بزوێن) هەیە ئەمە جگە لە چەند دەنگێکی بێگانە بە تایبەتی عەرەبی کە پێویستە بۆ نووسینیان لە ئەلف و بێ کەماندا پیتی تایبەتی هەبێ بۆ ئەوەی بە ڕەوانی بخوێنرێتەوە . جا لەبەر ئەم ناتەواویەی پیتی لاتینی‌کە وا ئەو کەسانەی ویستویانە کوردی بە لاتینی بنووسرێ بەربوونەتە سەرو گوێلاکی دەستکاریەکی زۆریان کردوە بە تایبەتی لە ئیشارەت بۆ دانان و نیشانە کردنا . لام وایە بەم قسانە تا ئێستە خوێندەوارانم لەوە ئاگادار کردوە وەنەبێ منیش نیازم دروست کردنی ئەلف و بێ‌یەکی لاتینی نوێ بێ‌ئەگینا قسەکەی پێشینانم لەسەر بار ئەبێ کەوتویانە (ماڵ لە خۆیانە نەبوو میوانیش ڕووی تێ کرد) بەلام نیازی ئەوەشم نی‌یە قورسایی بخەمە تای تەرازووی هیچ یەکێ لەو ئەلف و بێ‌یانەوە کە هەتا ئێستە هێنراونەتە مەیدان . ئەمەش وە نەبێ هەر لەبەر ئەوە بێ کە ئەزانم مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسین وە هەڵبژاردنی ئەلف و بێ‌یەکی پڕ بەپیتی زمانەکەمان کارێکە ئەبێ بەتەواوی لە لایەنگری بە دوور بێ لەبەر ئەوەشە کە ئەم ئەلف و بێ‌یانە لەگەڵ ئەو جیاوازیەشدا کە لە میانیاندا هەیە هیچ کامێکیان ئەو لەسەر کردنەوەو لایەنگری توندە ناهێنن چونکە هەر بە تاقی کردنەوەیەکی کەم ئەم ناتەواویانەی لای خوارەوەمان بۆ دەرئەکەوێ تیایاندا :-

١- هەریەکە لەو ئەلف و بێ‌یانە بە تایبەتی بۆ نووسینی شێوەی کوردی بەشێکی کوردستان دانراون بۆیە هەر پێویستەکانی نووسینی ئەوشێوە تایبەتیەیان تیا خراوەتە پێش چاو . ئەلف و بێی بەدرخانیەکان بۆ نووسینی شێوەی سۆران و هتد . لێرەدا تەنیا بۆ دەرخستنی نموونەیەکی ئەم ناگزوریە ئەم چەند دێرەی مامۆستا جەمال نەبەز ئەخەمە پێش چاو کەلەسەرەتای نامیلکەی (نووسینی کوردی بە لاتینی) دا نووسیویەتی . مامۆستای ناو براو کەباسی ئەو ئەلف و بێ‌یە ئەکات مامۆستای کۆچکردووە (جەلادەت بەدرخان) دایناوە دەڵێ : بەڵام لەبەر ئەوەی هەندێك دەنگ هەبوون لەشێوەی سۆراندا تیپی تایبەتیان بۆ دانەنرابوو وەك (ڕێی قەڵەو) و (لامی قەڵەو) ناچار بووم هەوڵ بدەم بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنە لاپەڕە :ە) بێ گومان هەریەکە لە هەر هۆیەك ئەبێ ببێ دانەرانی هیچ یەکێ لەو ئەلف و بێ‌یانە لەکاتی دانانی ئەلف و بێ لاتینیەکەیاندا زمانی کوردیان وەکو زمانێکی نەتەوەیی تێکەڵ لەهەموو شێوەکانی کوردستان نەخستۆتە پێش چاو لەبەر هەموو ئەم ئەلف و بێ‌یانە گشت دەنگەکانی زمانی کوردی وەهەریەکەیان چەند دەنگێکی شێوەیەك یا هی چەند شێوەیەکی کوردیان پێ نانووسرێ .

٢- لەگەڵ ئەو هەموو ئەلف و بێ لاتینیانەدا کە بۆ کوردی پێ نووسین دانراون نووسینی دەنگی پیتی عەرەبی ئەو ووشانەی لەکوردیدا بەکار دێن خراوەتە پشت گوێ کەئەمە مانای ئەوەیە کەهەموو ئەو ئەلف و بێ‌یانە پێناسەرەوەیەکی گەورەی چاکترین ئەلف‌و بێ یان تیا نیە کەئەویش پێ نووسین وە بەڕەوانی خوێندنەوەی هەموو ئەو دەنگانەیە کەلەدەمی قسە پێکەرانی زمانەکە دێنە دەرێ بەبێ تەماشا کردنی ئەوەی ئاخۆ ئەودەنگانەی تایبەتی زمانەکە خۆین یان لەزمانی بێگانەوە تێ‌ی‌کەوتون

٣- زۆری ئیشارەت و نیشانەو نوختە لەم ئەلف و بێ‌یانەدا بەشی زۆری ئەو چاکیانە لەناو ئەبا کە لەنووسینی کوردی بەپیتی لاتینی چاوەنواڕی ئەکەین وەك دەست لەسەر هەڵنەگرتنی پیتە کانی وشە وەوەخت کەم وویستن بۆ نووسین وەلە یەکتری نەچوونیان .

جا بەبیری من ئەم ناگزوریانەی باسم کردن لەوانەنین بەتەقەلای یەك تەنی‌و ڕێکەوتنی یەکدوانی لەخوێندەواران لەناوانەمێنن جگە لەوەی هیچ گومانم نی‌یە کەگەلێ ناگزوری تریش لەئەنجامی لێکۆڵینەوەی قوڵ‌و یەکالا کردنەوەی فراوانی مەسەلەکەدا دەرئەکەوێ وە چارە کردنی هەمووی پێویستی بەو هاریکاری و گەلە کۆمەکیە هەیە کە لەژمارەی پێشوتری (هیوا) دا باسم کرد بۆ ئەئەوەی ئەو ئەلف و بێ‌یە دابنرێ بۆ کوردی پێ نووسین کەبەشی هەرە زۆری ئەو چاکی وپێ ناسەرەوانەی تیا بێ کە لەچاکترین ئەلف و بێدا بونیان پێویستە .

هەندێ کەس ئەڵێن ، هیچ پێویست بەم چاوەڕوانی‌و لێکۆڵینەوەو قسەو باسە ناکات بام هەر لەئێستەوە یەکێ لەم ئەلف و بێ‌یانە کە چاکترینیانە هەڵبژێرین و بیکەینەبناغەو دەست بکەین بەبڵاوکردنەوەو کوردی پێ نووسینی_ جا ئەو حەلە ئەگەر بە پێ‌ی پێویستی شێوەکانی ترو بۆ تەواوکردنێ ناگزووریەکانی دەستکاریش بکرێ قەی ناکات.

جێ بەجێ کردنی ئەم بیرەگە لێ قۆرتی وای لە ڕێدایە کە بەتەقەلاو تێکۆشینی یەك تەنی لەتوانای کەسانی‌دە خۆیان لێ ڕزگارکات بۆ وێنە هەندێکیان ناو بەرێت باشە. جارێ ئێمە کێ‌ین کەوا لە ئێستەوە ئەکەوینە ئەم هەڵبژاردنە چۆن یەك ئەگرین ؟ کام ئەلف و بێ چاکترینیانە چۆن بەخەڵکی بسەلمێنین و بەچ دەسەلاتێ بەسەریاندا بسەپێنین ؟ ئایا ئەمە نامان خاتەوە گێژاوێکی لەمەی ئێستەمان بێ بن تر؟ جگە لەمە خۆ ئەلف و بێ‌ی زمان کەواو کراس نی‌یە بیگۆڕین و پینەو پەڕۆی بکەین ئەگەر ئەم فرمانە ئەمە ندە ئاسان بوایە ئێستا لەدنیادا گەلێکمان نەئەدی لە ئەلف و بێ‌ی خۆی نارەزابێ بەتایبەتی هەموویان دەسەلاتی گۆڕین و بلاو کردنەوەی ئەم گۆڕینەو بەسەر خەڵکا سەپاندیان لەچاو هی کوردا نایەتە پێوانە[7] بەرلەوەی ئەم بەشەی باسەکەمان بڕینمەوە دیوێکی کەی مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسین هەیە بە پێویستی ئەزانم بیخەمە پێش چاوی خوێندەوارو زانایان و لێکولینەوەی کە ئەویش ئەمەتە : هەندێ لە خوێندەواران لە ڕووی دڵسۆزیان خوێن گەرمیەوە داوا ئەکەن کە بە پەلە دەست بکرێ بە کوردی بە لاتینی نووسین لەناو خوێندەواران خۆیاندا وە لە هەندێ لاپەڕەی ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردیەکاندا ، گریمان هەموو خوێندەواران و زانایانی کورد لەسەر یەك ئەلف و بێ‌ی لاتینی یەك کەوتن بە بیری من لەم حاڵەشدا مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسین شەقاوێکی گەورە دوور لە جێبەجێ‌کردن ڕائەوەستێ چونکە بە چە دەسەلاتێك نووسین بەو ئەلف و بێ‌یە بەسەر خەڵکدا ئەسەپێنرێ ؟! ڕنگە بوترێ خوێندەواران خۆیان لەناو خۆیاندا دەست بکەن بە بەکارهێنانی و گۆڤار و ڕۆژنامەکان بەکاری بهێنن خەڵکیش فێری ئەبێ . بەلام کار بەمە جێبەجێ‌نابێ .

خوێنەرەوە هەموو وەك یەك نین . فێرکردن لە قوتابخانەکان و نووسین لەو دائرانەدا کە زمانی کوردی بەکار ئەهێنن لە دەسەلاتی خوێندەواران وە خاوەن گۆڤار بەدەرە ، گۆڕینی شتێکی گرنگی وەکو ئەلف و بێ‌کە پەیوەندی بە ژیانی زانستی و خوێندەواری و گیانی و کۆمەلایەتی و سیاسی گەلەوە هەیە بەم تەقەلایەکتەنی و دەستە پارچەییە ناکرێ . نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی لەناو خوێندەواران خۆیاندا یا لە لاپەڕەی هەندێ گۆڤار و ڕۆژنامەدا بەرلەوەی بە لاتینی نووسینی کوردی لە لایەن حکومەتەوە پەسەند بکرێ و یارمەتی بدرێ تەقەلایەکی بێ سوود و ڕەنجێکی بێ‌بەرە نەك هەر ئەمە بگرە گەشەکردنی خوێندەواری کورد دواتر ئەخات بەوەی کە خوێندەوارانی باش لە نێو خوێندەوار و تازە پێکەیشتوانا بۆڕ ئەدات . خوێندەواری پێ‌گەیشتوو لە پێشکەوتوو چوارچێوەیەکی تەسکا قەتیس ئەهێڵێتەوە ، کەلێنێکی گەورەی لە پڕکردنەوە نەهاتوو ئەخاتە میانی گەل و دەستەی خوێندەوارانی باشیەوە . لەبەر ئەمە لە مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسینا خوێندەواران و زانا تێگەیشتوان دوو فرمان ، یان ڕاستتر فرمانێکی دوو لایەنە یان لەسەر شانە دوای ئەوەی چاکترین ئەلف و بێ بۆ زمانی کوردی دائەنێن . نەء بگرە لەو ماوەیەشدا کە خەریکی دانانی ئەم ئەلف و بێ‌یەن لە لایەکەوە پێویستە نەك هەر بە تەنیا باش و بەکەڵکی ئەم هەنگاوە لە گەلی کورد بگەیەنن بگرە ئەبێ یارمەتی و پیشتیوانیشی دەست خۆیان بخەن بۆ سەرخستنی کارەکە . لە لایەکی تریشەوە ئەبێ تێکۆشن بۆ ئەوەی نەك هەر ڕەزای حکومەت وەرگرن بۆ هاویشتنی ئەم شەقاوە پێویستە هەموو یارمەتیەکی ماددی و مەعنەویشی لێ وەربگرن بۆ لەناوبردنی ئەو قۆرتانەی بەرهەڵستی جێبەجێ‌کردنی ئەکات . وەلام وایە بە هاوکاری هەموان و یەکگرتنیان لە مەیدانی ئەم فەرمانە نەتەوایەتیەدا گەیشتن بەم ئامانجە ئەوەندە دوور نەبێ وەکو هەندێ بەدبین بە بیریانا دێت . بە تایبەتی ئەگەر نەمێڵین هیچ ناکۆکیەکی کەمان ببێتە هۆی یەك نەگرتنمان بۆ پێکهێنانی ئەم فرمانەی هەموو لایەکمان لە کانگای دڵەوە حەز بە جێبەجێ‌کردنی ئەکەین .

﴿ فرمانی ئێستەمان ﴾[8]

چۆن زمانەکەمان بنووسین ؟ .

باسی ئەو فرمانانەم کرد بوو لەسەرشانی زاناو تێگەیشتوان خوێندەوارانە لە مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسیندا لەوێدا وتبووم کە : ((دوو فرمان ، یان ڕاستتر فرمانێکی دوو لایەنەیان لەسەر شانە دوای ئەوەی چاکترین ئەلفوبێ بۆ زمانی کوردی دائەنێن وە لەو ماوەیەشدا کە خەریکی دانانی ئەم ئەلف و بێ‌یەن لەلایەکی کەوە پێویستە لەسەریان نەك هەر باشی و بە کەڵکی ئەم هەنگاوە لە گەلی کورد بگەیەنن بگرە ئەبێ یارمەتی

و پشتیوانیش دەست خۆتان بخەن بۆ سەرخستنی کارەکەیان .
لەلایەکی تریشەوە ئەبێ تێکۆشن بۆ ئەوەی نەك هەر رەزای حکومەت وەرگرن بۆ هاویشتنی ئەم شەقاوە پێویستە هەموو یارمەتێکی ماددی و مەعنەویشی لێ وەربگرن بۆ لەناو بردنی ئەو قۆرتانەی بەرهەڵستی جێبەجێ کردنی ئەکەن)) . ئەگەر چی ئەمەم نووسیبوو بەڵام شتێکی ئاشکرایە کە ئەم فرمانە هەر خۆی بە تەبیعەتی لەوانە نییە بە مانگ و دوو مانگ پێك بێت . نەخوازەڵا سستی و بێباکی و کەمتەرخەمی خۆشمان بچێتە پاڵ . ئەوە بێگومان خۆی ئەدا لە ساڵان . ئەی کەواتە تا ئەو ساتە جێبەجێکردنی ئەم فرمانە چۆن بنووسین ؟ . هەروا ڕاوەستین ؟ حەزیش بکەین ڕۆژگار لەسەرمان ڕانەوەستێ بۆیە ئەبێ بیرێ لەم ڕۆشمان وە لەدوا تریشمان بکەینەوە . لاوم وایە کە مەسەلەکە لەم بارەیەوە سەرنجی درایە دوو رەئی دێتە مەیدان . دەستەیەك ئەڵێن : (کە نووسینی کوردی بە پیتی عەرەبی کارێکی پێنج و دوو ڕۆژی بێ کە زوو بێ یا درەنگ ڕۆژێك بێ ئێمە واز لەم پیتە عەرەبیانە بهێنین ئیتر هیچ پێویست بەوە ناکات کە خۆمان بە چاکردن و ڕێکخستنیەوە خەریك بکەین .
هەتا ئێستە بە گشتی چۆنمان نووسیوە چۆن ڕاهاتووین هەروا بنووسین واتە لە بریتی (سەر) ی عەرەبی (ە) وە لە بریتی (بور) (و) وە لە جیاتی (ژێر) ی عەرەبی (ی) بەکار بهێنین لە کوردیدا بە بێ حەوت و هەشت چوکڵەو زەنەو داکشاوی و هەڵکشاوی و گیراوی لە سەر و لە ژێر و لەم لاو لەو لای پیتەوە دانان وە ئەو تەقەلایەی لەگەڵ چاککردن و ڕێکخستنی پیتی عەرەبی بە فیڕۆ ئەیدەین لەگەڵ پەلە لێ کردن و زوو دەست پێکردن بە پیتی لاتینی بدەین زۆر چاتر و بە کەڵکترە ، بە تایبەتیش هێشتنەوەی ئەلف و بێی عەرەبی وەکوو تا ئێستە بەکارمان هێناوە ناتەواویەکانیمان لە کوردی نووسیندا باشتر بۆ دەردەخات و زیاتر و دیارتر ئەهێنێتە پێش چاو کە ئەمە بە تەنیا خۆی هاندەرێکی باشە بۆ تەقەلادان لە ڕێگەی لێ ڕزگار بوونیا بە پێچەوانەی پینەو پەڕۆ کردن کەوا موشکیلەکەمان لێ ئەشارێتەوە و دەستخەڕۆمان ئەکات بە بێئەوەی هیچ چارەیەکی بنەڕەتی کرا بێ یا بکرێ . ئەمە جگە لەوەی کە ئەو نیشانانەی ئەخرێنە سەر پیتەکانی لە ڕووی زۆری و جۆیجۆیی‌و هەرکەس بۆ خۆی نووسەرانەوە ئەوەندە سەر لە خوێنەرەوەتێك ئەدەن لەوانەیە کە بە تەواوی پەکی خوێندنەوەی لە کۆڵەوارەکانیان بخەن . نەك هەر ئەمە لە باتی ئەوەی ببن بە هۆی یەکخستنی زمانی کوردی ئەبن بە هۆی فراوان کردنی ئەو کەلێنەی لە نێو شێوەکانی کوردیدا هەیە وەکو ئەوەی بتەوێ بنووسی (ـ ور) (گوڵ) (رون) بە بێ هیچ نیشانەیەك لە خوێندەوار بە پێی شوێن مەعنای ڕاستی خۆی بۆ ئەدۆزێتەوە . وە بەم جۆرە بەشی زۆری خوێندەواران تێی ئەگەن چونکە هەریەکەیان وەکو شێوەی قسەکردنی خۆی ئەی خوێنێتەوە بەڵام ئەگەر هاتین ئیشارەتمان لەسەر (و) یا (ل) ە کەدانا وەکو ئەوە وایە کە مۆری شێوەیەکی تایبەتی کوردی لێ بدەین وە سەبارەت بەمە هەر خوێنەرەوەی ئەو شێوە تایبەتیە بە باشی تێ ئەگەن ئەوانی تریان هەر تێی ناگەن یان بە هەڵە ئەچن لە مەعناکەیدا لە پاشا ئەوە هەموو دەنگێك کە تیایاندا هەیە ئیشارەتێکی تایبەتی دانرابێ . خوێندنەوەی زۆر دەنگ هێشتراوەتەوە بۆ (سەلیقە) و فێربوون و ڕاهاتن و بیستن وە ئەم کارە لە هیچ کامێکیانا نەبوە بە هۆی دواکەوتنی زمانەکە ئیتر بۆچی ئەبێ ئێمەی لە هەموو کەس بێبەشتر قەپاڵی لە هەمووان زلتر داگرین ؟.
دەستەیەکی کە ئەڵێن : نووسینی کوردی بە ئەلف و بێی عەرەبی بێ نیشانە نیازی خوێندەواری بە تەواوی ئاوەژوو ئەکات لە باتی ئەوەی بخوێنینەوە بۆ ئەوەی فێر بین بۆ ئەوەی بخوێنینەوە کە ئەمە ئەگەرچی بە درێژایی ڕۆژ دێتەوە سەر دیوی خۆی بەڵام وەخت وەتێکۆشینێکی زۆرمان بەفیڕۆ ئەدا. بۆیە ئەگەر چی ئێمە ئەش زانین کە بە ئەلفو بێی عەرەبی کوردی نووسین شتێك نییە هەتا سەربێ . بەڵام لەبەرئەوەی نازانین بە چەندی تر لەم پیتانە ڕزگارمان ئەبێ پێویستە لەسەرمان دەردی کوردە و تەنی : بزن بۆ شەوێ جێی خۆی خۆش ئەکات ئێمەش بۆ ئەم ماوەیە تا ئەو وەختەی کوردی بە لاتینی ئەنووسرێ شان بە شانی هەوڵدانمان بۆ گەیشتن بەم ئامانجە ئەبێ تێکۆشین کە ئەم ئەلف و بێ عەرەبیەش وا لێ بکەین کە کەم و زۆر پێویستی نووسینی زمانەکەمان پێ بەجێ بهێنرێ بە تایبەتی لەم کاتەدا کەوا زمانێکی نەتەوایی کوردی لە پەیدابووندایە لە هەموو کاتێکی کە پتر پێویستمان بە ڕاست و ڕەوان نووسین و خوێندنەوەی هەموو ووشەیەکی زمانەکەمان هەیە نەك هەر بۆ ئەوەی هەموو کوردێك ووشەکانی شێوەی ناوچەکەی خۆی بە ئاسانی و ڕاستی بخوێنێتەوە بگرە بۆ ئەوەش کە ووشەکانی شێوەکانی کەی کوردیش بە ڕاست و ڕەوانی بخوێنێتەوە و فێر ببێ. وەبۆ ئەوەی بگەین بەم نیازە چارەمان نییە خۆشمان بێ و ترشمان بێ ئیشارەتی وەك : حەوت ، هەشت ، نوختە ، چوکڵە ، داکشاوی ، هەڵکشاوی و یا شتی وا بخەینە سەر پیتە عەرەبیەکان بە پێی پێویستی زمانەکەمان . ڕەنگە لە میانی ئەم دوو ڕەئیە پێچەوانەیەشدا ڕەئیەکی مام ناوەندیش هەبێ کە خاوەنەکانی بڵێن : لە هەردوو ڕەئی پێشوودا بەشێك ڕاست هەیە نەك هەمووی ڕاستی .
چونکە جارێ خاوەنانی ڕەئی یەکەم چ ڕێگایەکیان دانەناوە بۆ نووسینی ئەو ووشە بێگانانە کە لە کوردیدا بەکارئەهێنرێت بە تایبەتی ئەو ووشە عەرەبیانەی پیتی (ت ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ) یان تێدایە . هەروەها بۆ نووسین ئەو ووشە کوردیانەش کە لە چەند ووشە یا پارچە ووشەیەك پێك هاتوون وەکو دەست لێهەڵگرتن ، پێخۆر ، تێ کۆشین ، لێ کۆڵینەوە هتد . خاوەنانی ڕەئی دووەمیش نەك هەر ئەم قۆرتانەیان چارەنەکردووە . هەر یەکەمیشیان بۆ خۆی جۆرە نیشانەیەك دائەنێ یەکێکیان (ر) ی ڕۆژ ، کور ، لە یەکەمیان دا هەر وەکو خۆی وە لە دووەمیاندا بە دوو (ر) ئەنووسێت، یەکێکی کەیان لە هەردوو ووشەکەدا بەو (ر) ی ئەنوسێت هەندێکیان (٧) لەسەر (ر) یەکە دائەنێن . هەندێك (٨) و هەندێك (٧) یان هەشتەکە یاسێ نوختە یانوختەیەك ئەخەنە ژێر هەروەها لە نووسینی ئیشارەت و جۆر و جێگەی دانانی ئیشارەتی پیتەکانی تریشدا جیاوازیەکی زۆریان هەیە جگە لەمانە خاوەنانی ئەم ڕئیانە هیچ کامێکیان نەچوونە بنج و بناوانی دەردەکە دەردی گرانی نووسینی کوردی ئەوە نییە کە دابنرێ بە پیتی ئیشارەتدا بنووسرێ باشە یان هی بێ ئیشارەت . دەردی بێ دەرمان یان هیچ نەبێ تا ئێستە بێ دەرمان نەبوونی یەك چەشنی یان یەك نەسەقییە لە نووسین ئملا ی کوردیدا . کوردی بە پیتی ئیشارەتدار چاتر بنووسرێت یان بە هی بێ ئیشارەت زانینی ئەم ڕاستییە بە کردەوە چ بایەخێکی ئەوتۆی نییە و ناشی بێ ئەگەر هەموو خوێندەواران و نووسەران بە گشتی ئەو جۆرە نووسینە پەسەند نەکەی وە ئەگەر وەکو جۆری نووسینی زمانانی کەی لێ نەکرێ کەوا پەیڕەوی نەکردنی دەستووری نووسینی لەسەر ڕۆیشترا و ئەبێ بە مایەی نزم بوونەوەی پلەی خوێندەواری ئەو کەسە لەناو خەڵکدا ئینجا با بێینە سەر پیشاندانی ئەو قۆرتانەی لە مەسەلەی نووسینی کوردی بە پیتی عەرەبیدا دێتە ڕێمان وە چوونی بۆ چوونی چارەکردنیان . هەندێ لەم قۆرتانە ئەمانەن :

١- چەند پیت نیشانەی پێویستە وە نیشانەکان چۆن بن و لە کوێدا بنووسرێن[٩]
٢- ووشەی بێگانە بە تایبەتی ئەو ووشە عەرەبیانەی (ص ، ض ، ط . ظ ، ذ) یان تیایە چۆن بنووسرێن ؟.
٣- ئەو ووشە کوردیانەی لە چەند ووشەیەکی لێکدراو دروستکراون چۆن بنووسرێن ؟ ئینجا ئەمەش ئەهێڵمەوە بۆ جارێکی تر .

بەمانە ئەو رسالەی ناوی کوردییە . ئیشارەتەکانی تر هەر شتێك هەن من موافیق نیم و لەباوەڕی منا هەموویان غەڵەتن . غەڵەتەکەشیان دیارە لە ناحیەی عیلمیەوەیە ئەوە درێەیەکی زۆری ئەوێ لەم کاغەزەدا جێی نابێتەوە (وەك مامۆستا سجادی نووسیوویەتی بەبێ دەستکاری ئیملا ڕوونووس کراوە) . ئەگەر چی داهێنانی ئیشارەتەکانی سەر ئەم چوار حەرفە داهێنانی مانگە دەستکردە کە نییە شانازی بۆی لەگەڵ ئەمەشدا باوەڕ بکەن گەلێکم پێ خۆش بوو کەوا لە (فیکری مامۆستا علاء الدین و منەوە بێت) و هیچ کەس هەقی نەبێ بیکا بە هی خۆی بەڵام داخەکەم وادیارە مێژوو هاوکاری ئەم داهێنانە نایابانەش بەمن ڕەوا نابینێ ئەڵێم بە من چونکە مامۆستا سەجادی کە لەبەری تری وای لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا دۆزیوەتەوە کە ئەگەر ئەمەشی لە کیس بچێ باکی نەبێ .
ئینجا بۆ ئەوەی هەروەك لە هونەری داهێنانەکە بێبەش بووم تاوانی ناڕاستیشم نەدرێتە پاڵ بە پێویستی ئەزانم کە بڵێم . داهێنانی ئیشارەت بۆ پیتی عەرەبی جگە لەوانەی کە عەرەب خۆی دایناوە شتێکی ئەوەندە کۆنە لام وایە مێژووش بە تەواوی نەزانێ کە کەیو لە لایەن کێوە دوو نوختەی تر خراونەتە بن (ب) وناو (ج) و سەر (ز،ف) و سەرێکی تر خراوەتە سەر (ك) بۆ ئەوەی بکرێت بەو (پ ، چ ، ژ ، ڤ ، گ) بۆ نووسینی ئەو پیت و دنگانەی کە عەرەب هەر نەیانزانینوە هەن وە تا ئێستەش بە ئاسانی و ڕەوانی لە دەمیان نایەنە دەرێ ئەمە بە گشتی . لە کوردیشا ئەوەی من بزانم و ئاگادار بم وەختی خۆی لە گۆڤاری (ڕۆژ کرد) دا کە لە زمانی عوسمانیا لە ئەستەموڵ دەرئەچوو پڕۆژەی یا (گەلاڵە) ی ئەلف و بێیەکی عەرەبی ئیشارەتدار نووسراوە بەڵام وا دەر ئەکەوێ ئەم بیرە نەهێنراوەتە دی و هەر لە خانەی پڕۆژەدا ماوەتەوە چونکە هیچ نووسراوێك یا چاپکراوێکمان بۆ نەماوەتەوە کە بەم ئەلف و بێ نیشانە دارانە نووسرا بێ تەنانەت گۆڤاری ڕۆژ کرد خۆشی بەو پیتە نە نووسراوە لە ساڵی ١٩٢٨ دا لە لایەن مامۆستا مەلا

سەعید صدقی کابانەوە نامیلکەیەکی حەفتا لاپەڕیی لە بەغدا لە چاپ درا بە ناوی (مختصر صرف و نحوی کوردی) یەوە کەوا پێش لە چاپدانیشی بە چەند ساڵێك بە دەست نووسی لەناو قوتابیاندا هەبووە وە لە قوتابخانەکانی سلێمانیدا بە دەرس ئەوترایەوە ، مامۆستای ناوبراو لە لاپەڕە سێی نامیلکەکەیا ئەنووسێ : (دەبێ بزانین ئەو حەرفە هیجایانەی کە لە کوردیدا عمل دێنرێن و کلماتیان لێ دروست دەبێ چەندن و چین . ئەو حرفانە (٢٨) حرف هجای عربی و (٨) حرفی ترن کە غەیری عربین و ئەمانەن (پ ، چ ، ڤ ، گ ، ل ، و ، ی) کە وابوو حرفات هجای کوردی ٣٦ حرفن (ا ، ب ، ت ، ث ، ج ، چ ، ح ، خ ، د ، ذ ، ر ، ز ، س ، ش ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، غ ، ف ، ڤ ، ق ، ك ، گ ، ل ، ن ، و ، و ، ی ، ی) ئەو کلماتەی کە کوردی پەتی بن (ث ، ذ ، ض ، ط ، ظ)یان تیدا نییە هەر کلمەیە کە لە کوردیدا دەبێژرێ و لەم حرفانەی تێدابوو ئەو کلمەیە کوردی ئەصل نییە و نابێ بە کوردی بزانین یا دەبێ ئەو نەوعە کلمانە بە جارێ لە کوردیدا ترك بکرێن خۆ ئەمەش ممکن نییە یا دەبێ لەسەر شکڵ و شێوەی خۆیان بنووسرێن فقط لە تلفظدا بە شێوەی کوردی دەخوێنرێتەوە . ئەو هەشت حەرفانەی کە عربی نین شکڵێکی جوێیان نیە اما بعضیکیان لە نقطەی زیادە و بعضیکیان یا بە تێ فکرینێکی کەم و یا بە دانان ئیشارەت (٧) جوێ دەکرێنەوە و کراوە . (ی) ی خوارە لە (و) ی کوشراو و (ی) راست جوێ دەکرێنەوە . کوت و مت وەك نووسینی مامۆستا سەعید صدقی نووسراوەتەوە . وەکو ئەبینین مامۆستا سەعید صدقی دانانی (٧) ی سەر (و) و (ی) ی هەر وەکوو نوختە زیادەکانی (ڤ ژ چ) باسکردووە بێ ئەوەی هیچ بایەخێکی تایبەتی پێوە ببەستێ . زۆرتری وای پیشان ئەدا کە (٧) لەسەر (و) و (ی) دانان شتێکی زانراو بوو بێ لەو کات و ناوچەیەدا کە ئەو نامیلکەکەی تیا نووسیوە هیچ مۆرێکی دەستکردی خۆی پایەکێکی کەی لێ نەداوە کەلام وایە ئەگەر بی ویستایە لە گیانی زانستی پەروەری نەختێ کەم بکاتەوە هەر ڕاستەو ڕەوان بۆی ئەلوا ناوی خۆی لێ بنێ . لێرەدا نابێ ئەوەمان لەبیر بچێ کە ئەم قسانەی مامۆستا سەعید صدقیش لە هانەی قسە نەترازان مەیدانی بەکارهێنیان تاقی نەکردووە نەك هەر لە چاپکردنا . کە ئەتوانرێ نەبوونی پیتی نیشانە دار بکرێ بە بەهانەیەکی ڕاستەقینە بەڵام مامۆستای ناوبراو لە نوسینەکانیششیا هەروەها لە ناو قوتابیەکانیشا دانانی ئەم ئیشارەتانەی ئەوەندە مەبەس نەبوو زۆرتری پشت ئەستور بوو بەوەی کە بە (تێ فکرینێکی کەم) (و) (ی) یەکان لێك جوێ بکرێتەوە .

دوای ئەمە لە ساڵی (١٩٢٩ ١٩٣٠) دا مامۆستا(تۆفیق وەهبی) جزمی یەکەم (دەستوری زمانی کوردی) چاپکرد بە ئەلفو بێیەکی ئیشارەتدار کە پیتەکانی بە تایبەتی بۆ ئەم نیازە دارێژرا بوو لەم کتێبەدا نەك هەر ئەو (چوار حەرفە) ی کە مامۆستا سجادی بە داهێنانی خۆی و خۆمیدا ئەنێ ئیشارەتیان بۆ دانراوە گەلێ پیت و دەنگ و بزوێنی کەش ئیشارەتیان بۆ کراوە بە ئەندازەیەك کە ئەو زۆر ئیشارەتە لەگەڵ گەورەیی گۆڕین و فراوانی شەقامەکە و دواکەوتویی خوێندەواری کوردی پەتی ئەوەیان دەرخست کە ئەم کتێبە نایابە کەڵکی خۆی لێ وەربگیرێ . نەك هەر ئەمە لە دەوری متصرفیەتی مامۆستا تۆفیق وەهبی دا ڕۆژنامەی ژیان لە سلێمانی چەند ژمارەیەکی بەم چەشنە پیتە عەرەبییە فرە نیشانەی دەرکرد کە لێرەشدا وەکو لە پێشەوە ووتم گۆڕینەکە ئەوەندە زۆر بوو بە خەڵك قووت نەچوو بۆیە تەقەلاکە سەری نەگرت .

لە هەموو ئەم ماوەیەشدا تاکو تەرا خوێندەوارانی کورد لە نووسراو نووسینی تایبەتی خۆیاندا ئەم ئیشارەتانەیان بەکارهێناوە بە تایبەتی بۆ نووسینی پیتی (ی ، ل ، م) . بە مانەی لای ژووروودا دەرئەکەوێ مەسەلەی داهێنانی ئیشارەت لەسەر پیتی عەرەبی لە کوردیدا شتێکی کۆنە . نەرێتێك نیە مامۆستا سەجادی و من دامان هێنابێ بەڵام وەنەبێ ئێمەش یا وردتر بڵێم مامۆستا سەجادی هیچی لەم مەیدانەدا نەکرد بێ ئەوی ڕاست بێ من خۆم لە دەرهێنانی یەکەم ژمارەی (گەلاوێژ) ەوە مەسەلەی یەکخستنی نووسین و بە تایبەتی نووسینی پیتی (ل ، ی ، و) ی کوردیم وەکوو قۆرتێکی گەورە بەرەنگاری بوو کەوا بە بێ لابردنی ماوەی پێشکەوتنی خوێندەواری لەناو کوردا زۆر تەنگ و تەسك ئەبێ . بە بیرما هات کە بۆچی تەقەلایەك نەدرێ کە ئەو ئیشارەتی (٧) ی خەڵك لە خۆیانەوە بڕیاری دانانیان داوە لەسەر پیتی (ل و ی) پیتی تایبەتی بۆ دانەڕێژرێت لە چاپدا بۆ ئەم نیازە قسەم لەگەڵ (سەید حسین عانی) مودیری مدرسە التفیض الاهلیە کرد کەوا مەکینەیەکی لانیوتاپیان هێنا بوو . ئەگەر چی ناوبراو بڕیاریدا کە بنوسێ بۆ ئەمریکا بۆ هێنانی ئەو پیتانەی لە کوردیدا بەکارئەهێنرێن و دارشتنی پیتی (ل ی و) بە ئیشارەتی حەوتەوە بەڵام هەندێ هۆی تایبەتی هەردوو لاو گەرم بوونی شەڕ پەکی ئەم تەقەلایەیان خست . دوای ئەمە بە چەند ساڵێك لە کاتێکی بە تەواوی جیاوازدا ئەم قسەیەم لەگەڵ مامۆستا سەجادی کرد کەوا پەیوەندیەکی تەواوی لەگەڵ چاپکاری پەیدا کردبوو . ئەوەی من ئەمویست لە مامۆستا سەجادی ئەوە بوو کەلەسەر حسابی خۆی داوا بکات نەك هەر پیتی (ل ، ر ، و ، ی) ی بۆ دابرێژن بگرە (ی) دەکی داکشاوی دارو (ك ، گ) یکی سەر نووشتاوە و (چوکلە) یەکی بێ نوختەش بۆ نووسینی (ی) ی (شیر) و (ك) ی کوێر وەگی گوێز و ئەو بزوێنەی لە بەینی (ك) و (ر) ووشەی (شەکر) دا هەیە ئەوی ڕاست بێ مامۆستا علاء الدین سجادی پێی سەلماندم کە ئەم هەموو پیتانە پێویست نین وە ئەم هەموو ئیشارەتانە سەر لە خوێندەوار تێك ئەدەن ئینجا فیکری هەردوکمان هاتە سەر ئەوە تەنیا چوار حەرف هەیە موشکلە پەیدا ئەکەن (ر ی ل و) وە قەرار وابوو هەریەکە لەمانە بۆ ناسینەوەیان (٧) ی لەسەر دابنرێ وە ئەو ناردی ئەم ئیشارەتانەیان دارشت . مامۆستا علاء الدین سجادی نەبوایە دارشتنی وێنەی ئەم داهێنانی خەڵکە ئەکەوتە قافێکی تر .

کە ئەمەش بە بیری من خزمەتێکی شایانی سوپاسی مامۆستا علاء الدین لای ئەوانەی ئیشارەت دانان بە پێویست ئەزانن لە نووسینی کوردیدا

پەراوێزەکان

[1] گۆڤاری هیوا ژمارە(٤ ٦) ساڵی ١٩٥٧

[2] لێرەدا بە پێویستی ئەزانم کە چەند قسەیەك بە گوێی کاربەدەستانی بەڕێزی (یانەی سەرکەوتن) دا بچرپێنم : یانە بە پێی ئەو پەیامەی گرتویەتە ئەستۆی خۆی وە لە ڕووی دەست ڕۆیییەوە تاقە دامەزراوێکی کوردە، کە لە ورزەیدا بێ بە ئەرکی پێك هێنانی ئەم چەشنە کۆکردنانەوە دا هەستێ نەك هەر بۆ ئەم فرمانە بە تەنیا بگرە بۆ لێکۆڵینەوە وە چارەکردنی هەموو جۆرە ناگزوورێکی کەی زانستی و خوێندەواری کوردیش وە بەم جۆرە کردەوانەیانە نەك هەر پەیامی ڕاستەقینەی خۆی بە گەلی کورد ڕائەگەیەنێ هەروەها ڕێگەش پا ئەکاتەوە بۆ دامەزراندنی (ئاکادیمی) یەکی کوردی . ئەو بیرە بەرزە جوانەی مامۆستا جەمال نەبەز لە نامیلکەی نووسینی کوردی بە لاتینی دا لەزمان مامۆستا عوسمان سەبری یەوە ئەی گێڕێتەوە .

[3] جۆرج برنادشۆ : نووسەری بە ناوبانگ گلەیی لە دەستووری زمانی ئینگلیزی گەیشتبوە ئەندازەیەك کە لە وەسیەت نامەکەشیا بەشێکی لە میراتەکەی تەرخان کردبوو کە لە ڕێگەی چاکردنی ئەلف و بێی ئینگلیزیدا سەرف بکرێ .

[4] ئەگەر سەرنج بدەین ئەبینین ئەم شتانە لەچاپکردن و تایپ کردندا ئەهمیەتێکی ئەوتۆیان نامێنێ بەڵام ئەمە بەشی زۆری لەبەر ئەوەیە کە چاپکردن و تایپکردن لە خوێندنەوە نزیکترە تا نووسین

[5] لێرەدا ئەبێ ئەوەمان لە بیر نەچێ کەرا کەمی ، یا هەر نەبوونی دەرسی کوردی لە قوتابخانەکان ڕەنگە مامۆستاکانی ئەم سەریەشەیە ڕزگار کردبێ بەڵام قوتابی هەژار لە قوتابخانەی ژیانیانا بەینێ هەر بە دەستیەوە ئەناڵێنێ .

[6] بەکەڵکداری ئەزانم لەخوارەوە ئەم چەند دێرە بخەمەوە بەرچاو کەوەختی خۆی لەلایەن نووسەری ئەم باسەوە لەگەلاوێژ لەوەرامی خوێندەوارێکدا نووسراوە کەلەدوای کردبوو گەلاوێژ چەند لاپەڕەیەکی بکا بەلاتینی : (لامان وایە خوێندەوارێکی کورد نیە لە ئەلف و بێی نووسینی ئەمڕۆی کوردی ڕازی بێ وە وەکو چەند جار باسمانکردووە بۆ ئەوەی ئەلف و بێیەکی باش پڕ بە پێستی تەواو بۆ زمانی کوردی دابنرێت پێویستمان بەتێکۆشینی زۆر هەیە بۆ بەستنی کۆمەڵێك کەهەموو زانایانی زمانی کوردی چەخۆچەبێگانەی تیا بێ جگە لەمانە یارمەتی پسپۆڕانی (زانینی پێگەیاندنی منال) یشمان زۆر پێویستە ئەوسا دوای لێکۆڵینەوە و بەراوردێکی زۆر ئەتوانرێ ئەو ئەلف و بێیە دابنرێت کەزمانی کوردی بەئاسانی پێ بنووسرێت وە بە ڕەوانی بخوێنرێتەوە . ئەگینا وا گەلاوێژ هات لەسەر قسەی ئێوە چەند لاپەڕەیەکی تەرخان کرد بوو بۆ بقۆ کوردی بەلاتینی نووسین لێرەدا هەزارو یەك کۆسپمان دێتە ڕێ یەکەمیان ئەوەیە کەنیاز لەنووسین بە ئەلف و بێی لاتینی چییە ؟ ئەوەیە کە (A,B,C,D) وەکولای خۆمان ناو ئەبرێت وەرگرین و ئەلف و بێی لاتینی چەوە کو خۆی و چە وەکو ئینگلیزو فەڕەنسیەکان بەکاری ئەهێنن بە کەڵکی کوردی نووسین نایەو گەلێ پیت و دەنگی ناتەواوە . خۆ ئەگەر بێین ئەلف و بێی لاتینی وەکو کەرەسەیەکی خاو وەرگرین وە ناوی خۆیانیان لەسەر لابەرین بە پێی پێویستی زمانەکەمان سەر لە نوێ ناویان بۆ دابنێین پێم ناڵێی بەچ هەقێك ئەتوانین بیری خۆمان بەسەر خوێندەوارانا بسەپێنین ؟ بەلای گەلاوێژەوە هیچ تاقە کەسێك هەقی ئەمەی نییە . ڕەنگە بڵێین : بۆ بەو لاتینیە نانوسین بڵاوبۆتەوە ؟ ئەڵێین : چونکە سێ چوار لاتینی هەیە لەناواندا یەکێکیان ئەوەیە کە لە سووریە ڕۆژنامە و گۆڤاری پێ دەرئەچێ کە ئەمە کتومت ئەلف و بێی تورکی تازە قەڵایە ، دووەمیان ئەلف و بێیەیە کە بە هی (تۆفیق وەهبی ئەدموندسی) ئەناسرێ کە دانەری ئەم ئەلف و بێیەش وەکو برا کوردەکانی سووریە بەڵگەی زۆری چاکی ئەلف و بێکەیان نیشان ئەدەن . سێیەم ئەلف و بێ ئەوەیە کە کوردەکانی وڵاتی سۆڤیەت پێی ئەنووسن و ئەخوێنن جگە لەمانە ئەلف و بێی (میجەرسون ، م . باشقە) هەیە لەگەڵ کۆمەڵێ ئەلف و بێی تر کە هەر بێگانەیەك ویستبێتی کوردی فێر بێ بۆ خۆی داناوە . جا ئێمە لەم هەموو ئەلف و بێیە کامیان پەسەند بکەین و بەکامیان بنووسین ؟ ڕەنگە بوترێ بە چاکترینیان ، وەڵێ کامیان چاکترینیانن ؟ وە ئاخۆ ماوەی ئەوە نیە کە لەم هەمو ئەلف و بێیانە یەکێکی وا بهێنرێتە کایەوە کە چاکی هەموویانی تیا بێ و خراپی و ناتەواوییەکانیانی لێ بەدەر بێ ؟ وەرامی ئەم دوو پرسیارە پێویست بە بەستنی ئەو کۆمەڵە ئەکات کە لە سەرەوە باسمان کرد .

گەلاوێژ ژ ٧ ١٩٤٦ .

[7] گۆڤاری (هیوا) ساڵی (١٩٥٨) ژمارە (٩).

[8] بەر لەوەی دەست بدەمە ئەم بەشە دوایەی باسەکەم بە پێویستی ئەزانم چەند قسەیەك لە نووسراوێ بکەم کە ڕۆژی ٧-١٠-١٩٥٧- هاوڕێی دێرینم مامۆستا علا ءالدین سجادی بۆی نارد بووم . مامۆستا سەجادی لە نووسراوەکە ئەڵێ : بیستم مەقالێکت ناردووە بۆ گۆڤاری (هیوا) لە لایەن ئیشارەتەکانەوە قسەت کردووە هەر ئەوەندەم بیستووە و هیچ تر ئیتر نازانم چییە ؟ نازانم تا ئەو ساڵە کە من و تۆ دانیشتین و قسەمان لێوە کرد فیکری هەردوکمان هاتە سەر ئەوە کە چوار حەرف هەیە مشکلە پەیدا ئەکا (ر ، ی ، ل ، و) ئەمانە بوون . ئەوە بوو قەرار اوبوو کە ئەمانە بۆ ئەوەلێك جیا بکرێنەوە هەریەکە حەوتێکیان لەسەر بێ، لە پاشا من ناردم ئەم ئیشارەتانەیان دارشت و یەکەم شتێك کە بەمانە لە چاپ درا رسالەی (ناوی کورد) بوو لەوێدا من باسم کردووە لە مقدمەکەدا کە ئەمانە لەسەر فیکری من و تۆ بووە ئیتر لە غەیری ئەم چوارە من بەش بە حاڵی خۆم موافیق نیم بۆ هیچ تر . مەبەست لەو کاغەزە ئەمەیە کە تۆ ئەوەت لە فیکری بێ بۆ ئەوە ئەوەك قسەکان یەك ئەگرنەوە . داهێنانی ئەم چوار حەرفە لە فیکری ئێمەیە و کەس هەقی نیە بیکا بە هی خۆی ئەلیلیش تەئریخە یەکەم شتێك کە لە پێشا چاپ کرا بێ

ئەدەبیاتی کوردی

(شاعیرەکانمان)

-١-[1]

١٩٣٢

شاعیرەکانمان هەتا ئێستا بڕوا ناکەم لە کەلیمەی مەدح و ستایش زیاتریان بیستبێ. یەکێ بەتووتی شەکەر گفتار و ئەوی تر بە بولبولی شیرین کەلام ناویان لێ ناون. هەرچەندە ئەم لەقەبانەیان لە لاپەڕەی چ پارچە کاغەزو گۆشەی چ ڕۆژنامەیەکدا بۆ نەنووسراوە بەڵام لەمێشکی خۆیان و هەندێ دەوروپشت و ناسیاویاندا زۆر چاك جێگیر بووە. بەڵێ هەتا ئێستا بێ لێکدانەوە مەدحمان کردون لەمەشدا مەغدورین چونکە پیاو لە تاریکیدا جوان و ناشیرینی لا وەك یەکە بەڵام لەمەودوا ئەو دەورە ڕۆیی کە بەزەرد بوترێ زێڕ و بەسەدەف بوترێ مرواری. لەمەودوا ڕۆشنایی زانستی بەرچاویان ڕوناك ئەکاتەوە هەموو شتێ وەکو خۆی ئەبینێت و پێویستە هەر شتێ بەپێی بەرزی و نزمی دابنێین. بەدڕك نەڵێین گوڵ و بەگوڵ نەڵێین دڕك. لەپێش ئەوەدا کەخۆم بخەمە ئەو دەریا قوڵەوە و گەوهەری یەگانەی شاعیرەکانمانتان بۆ لەخارو خاشاك جوێ بکەمەوە لە پێش ئەوەدا بە وردبین سەیری وردو درشت و ئاشکارو پەنهانیی شیعرەکانیانتان بۆ بکەم. بەڵێ لە پێش ئەوەدا کەپووشتان لە کا بۆ ببژێرم خەرمانی شیعرتان بۆ بە بابکەم. پێویستە وەسفی گەوهەری یەگانەی ئەدەب، (شعر) تان بۆ بکەم. پێویستە لە ڕەئی و گفتوگۆی شیعر ئاسیمان شارەزا بکەم، تاکو خۆتان بیناسن ئەگەر دیتان. شعر تەرجومانی دڵە. چی بەدڵا بێت ئێش و ئازار دەردوخەفەت، هیواو نائومێدی، شین و شادی، شیرینی و تاڵی، خۆش ویستن و قین و گومان و باوەڕ ترس و بێ باکی، خراپی و چاکیمان بەکەلیماتی ڕێك و پێك لە شێوەیەکی دڵگردا بۆ دەردەخات کە هەموو کەس لە ئانی خوێندنەوەیدا شێوەیەکی دڵی خۆی تیا ئەبینێ. شیعر، چرایەکە تاریکی ڕێی ژیانمان بۆ ڕۆشن و یارمەتیمان ئەدات لە دۆزینەوەی حەقیقەتدا. شیعر: جوانی هەموو شتێکمان بۆ دەردەخات زاتەن گیانیش وێڵی جوانی‌یەو هەر تینوێتی پێ ناشکێ. شیعر: لە ئاوازی دڵگیری بولبول، لە سروەی سۆزەی بەیان، لە تافەتافی ئاوی سەر قەڵبەز، لە فرەفرِی باڵی باڵندە، لە ورشەی گیا، لە تریفەی مانگەشەو، لە ئاوابوونی ڕۆژ و هەڵهاتنی مانگ، لە جریوەی ئەستێرە، لەشەپۆلی دەریا، لە بریسکەی بروسکە، لە گرمەی هەور، لە هاڕەی باران، لەدەنگی مۆسیقا مانایەکمان بۆ دەردەهێنێ کە لە هەموو دڵێکدا شاردراوەتەوە. بەڵام هێشتا دەریان نەبڕیوە تاشیعرەکە ئەخوێندنەوە شیعر جوانی مانەوەو مانەوەی جوانیە. شیعر ژیانە بێ دەنگ و سەنگ، هاوار کەرو قیژێنەر، ڕووخۆش و مۆن، چاو بەگریان و دەم بە پێکەنین و پڕ لە دڵداری دێت و دەچێت، شیعر وێنەیەکی ژیانە لە هەقیقەتی ئەزەلیەوە وەرگیراوە، ئاوێنەیەکە ناشیرینی تیا جوان ئەبینرێ، مەنزومەیەکی درێژ سەرچاوەیەکە تا ئەبەد جوانی و حیکمەتی لێ هەڵ ئەقوڵێ، شیعر پەچە لەڕوی جوانیەکی پەنهان لا ئەدات، وەکو (شیلی) ئەڵێ: شیعر لەشەوانی لێك بڕاندا فوو لە کورەی دڵداری ئەکا، لە ڕێگای ژیاندا چرای هیوا بۆ تێکۆشەران هەڵ ئەگیرسێنێ. لەگەڵ چنگی ئاسنینی گەردوون دەم بە پێکەنین دەست بازی ئەکات، لەگەڵ شنەی نەسیم گەمە بە پرچی نازداران ئەکات لەبەر چاوی نا ئومێدان ژین شیرین ئەکاتەوە.

-٢-[2]

شیعر تەرجەمەی نیگای ئاسکێکی سڵ و مانا خوێندنی باڵندەیەکی گەردن پاك و خاوێن، پیرۆز و بەرزە، مەدح و ستایشی ڕیاو جنێوی درۆی بەقەد ئاسمان و ڕێسمان لێ دوورە. شیعر بەخوێنی دڵ و فرمێسکی چاو ئەنووسرێ بۆیە هەموو ڕازێکی دڵ و بینراوێکی‌چاو وەسف ئەکات. شیعر ئەمانەیە و گەلێ لەمانە بەرزترە. شیعر وەکو ئەڵێن (وتەیەکی وەزن دارو قافیەدارە) بەڵام ئەبێ بزانن کە کەلیمات لەش و، مانا گیانیەتی. لە کەلیمەی ڕێك و پێك و مانایەکی بەرز و بڵند شیعر پەیدا ئەبێ. لەپاش ئەمەی کە زانیتان شیعر چی‌یە ڕەنگە هەمووتان بەیەکجار هاوارکەن بە ڕووما بڵێن: کوا بۆ وەکو تۆ ئەڵێیت کورد شیعری نی‌یە؟! بەڵێ هەمووتان بەتوڕەییەوە ئەم پرسیارە ئەکەن بەڵام من جوابتان نادەمەوە خۆتان شیعری کوردی بخوێننەوەو بزانن چۆنن لەگەڵ ئەو وەسفی شیعرەی کەبۆم کردن ئەگەر (وتنێکی وەزن داری قافیە دار.) زیاترتان دی بڵێن هەیەتی، ئەگینا ئێوەش لەگەڵ من بڵێن کورد شیعرێکی وای نیە، کە لە ئەدەبیاتی عالەمدا شوێنێکی ببێ یا شایان بێت، ناڵێم هەر شیعرمان نیە. بەڵێ هەندێکمان هەیە بەڵام کە گوڵە ئەستێرە بەشەو پێی ئەوترێ ئاگر یەعنی ناتوانین لە بەرچاوی دۆست و دوشمن خۆمانی پێوە هەڵکێشین. کەوتم شیعرمان نیە، یەعنی شاعرمان نیە (محوی، سالم/ کوردی/ نالی، ناری، نۆدێ، زێوەر، حمدی و مختار کێن؟!

بەڵێ پێویستە پێتان بڵێم ئەمانە کێن و چین، ئەگەر شاعر نەبن بەڵام پێویستە ئێوەش لەسەرم راوەستن تا لەهەلێکی تردا یەکەیەکە باسیانتان بۆ بکەم، چاوەڕوانی ئەوە مەبن کەبیان خەمە ترازوی چەرمینەوە، چونکە شاعران ئەکێشرێن بە شعرەکانیاندا، شعرەکانیان لەگەڵ ئەو وەصفی شیعرەی کە بۆم کردن ڕێك ئەکەوێ یان نە، لەگەڵ هەمووی یالەگەڵ هەندێکی؟ کە جوابی ئەم پرسیارانەمان دایەوە یەعنی شیعرەکەیان کێشاوە، ئەگەر حەزئەکەی بڵێ خۆیمان کێشاوە چونکە ئێمە لە هەموو کەس بەری فکر، کردەوەی دەست و وتەی دەمیمان گەرەکە. زۆری شاعرەکانمان ئەگەر لەبەر ئێوە نەڵێم هەموویان دڵدارێکی خۆ پەرست و بێ باکن وەکو یەکێکیان ئەڵێ:

منویارم لەکونجێ دانیشین
چە باکمە عالەمێ زێر و زەبەر بێ
بەزۆرو بەخواهش ئەگرین و ئەگریەنن
لەباسی چاوی کاڵ و لێوی ئاڵ و
ڕووی ڕۆژی و پرچی شەوی و باڵای
سەروی بەوە لاچی کە نازانن،
نایانەوێ بزانن بەڵام کاشکی
زانینەکەشیان زانین بوایە من لەگەڵ
(ئەسیری ناڵێم
(تەرکی ئەشعاری عەشق بازی کە گەر
زەوقت هەیە چونکە لای من، شیرینی
دلبەران، لەنجەو لاری یاران جوانیە،)

بەڵام بەشێکیەتی هەمووی نیە، لە هەموو ژیانێکدا بەتایبەتی لەژیانی شاخی ئێمەدا گەلێ جوانی تر هەیە کە پێویست بوو هەر لەزووەوە، ئاگری حەماسەتی لەدڵی شاعرەکانماندا هەڵبگیرسایە. توخوا پێم بڵێن! کێ‌هەیە لە نیوەشەوێکی کوردستاندا لەزمردە پەڕێکیا، لەبەری بەیانیکا لەڕۆژ ئاوایەکیدا سەیری کێو و کەژ بکا لە هاوینێکا سەیری گوڵشەن، لە بەهارا بڕوانێتە تارای سەوزو سووری دەرو دەشت لە پایزێکدا گوێی لە ورشەی ڕەشەباو خڕەی گەڵاڕزان بگرێ، لەزستانێکدا گرمەی هەورو لێزمەی باران و بریسکەی بروسکەی گوێ لێ بێت چاو پێ بکەوێ؛ شاعریش نەبێ نابێتە شاعر!!

---

[1] ڕۆژنامەی (ژیان) ژمارە (٣٣٥) (٢٥) ی ئابی ١٩٣٢.

[2] ژیان ژمارە (٣٣٦) (١)ی ئەیلولی (١٩٣٢)

خزمەتکار

چیرۆکی نووسەری مەزن "سیمینۆف" کە "جیرازیم" بەر لە جەژنی کریسمیس بەچەند ڕۆژێ گەڕایەوە مۆسکۆ، لەوانە نەبوو پیاو ئیش و کاری تیا دەستکەوێت؛ هەر کرێکار و خزمەتکارە باش ملی دابووە فرمانەکەی خۆی بەتەمای ئەو جەژنانەیە کە چاوەنواڕبوو ئاغای بیداتێ. بەمجۆرە جوتیارە هەرزەکارەکە سێ هەفتە خولایەوە بۆ فرمانێك بێ ئەوەی دەسگیری ببێت.

لەگەڵ ئەو کەسوکارو هاوڕێیانەیدا ئەژیا کە لە دێیەکەی خۆیانەوە هاتبوونە شار.

ئەگەرچی ئەوەندەش هەژارو لات نەبوو بەڵام زۆری پێ ناخۆش بوو کە ئەیبینی لاوێکی بەهێز و گوڕی وەکو خۆی بێکار ئەسووڕێتەوە.

هەر لە منالییەوە لە مۆسکۆدا ڕایبواردووە. بەمنالی ئامان "قاپ و قاچاغ" ی ئەشت لەکارخانەیەکی بیرەدا، لەپاشان بووە خزمەتکاری ماڵێك.

لەدووساڵی دواییدا بەردەستیی کابرایەکی بازرگانی ئەکرد. ئەگەر بەهۆی عەسکەرییشەوە بانگ نەکرابایەوە بۆلادێ، تا ئێستا هەر لەسەر ئەو فرمانە ئەمایەوە. لەبەر هەرچییەك بوو "جیرازیم" نەگیرا بەسەرواز، چونکو بەژیانی لادێ ڕانەهاتبوو، گوندەکەی زۆر پەست و کش و مات ئەهاتە بەرچاو، بۆیە بڕیاریدا بگەڕێتەوە مۆسکۆ، سا هەرچییەك ئەبێ بابێ.

تا زۆرتر ئەمایەوە زیاتر بێزار ئەبوو لە سوڕانەوە بەکۆڵاناندا بێ فرمان، هیچ ڕێیەك نەما نەیگرێت بۆ ئیش، بەسەر تێکردن هەموو دۆست و برادەرانی وەڕس کرد. هەندێ جار سەرەڕێی لە ڕێبوار ئەگرت و داوای لێ ئەکردن کە فرمانێکی بۆ بدۆزنەوە.

وای لێهات پێی نەئەکرا لەوە زیاتر باربێ بەسەر خەڵکەوە. هەندێ لە خانەخوێکانی لێی بێزار بووبوون. گەلێ لەو خزمەتکارانەی هاتوچۆی ئەکردن بەهۆی ئەوەوە توشی بۆڵەبۆڵ و نارەزایی ئاغاکانیان ئەبوون. زۆرجار بەدرێژایی ڕۆژ بەکۆڵاندا ئەسوڕایەوە بێ ئەوەی زاد بچێتە سەر دەمی.

(٢)

ڕۆژێ لە ڕۆژان "جیرازیم" چووە لای هاوڕێیەکی کە خەڵکی دێی خۆیان بوو، لەنزیك شاری مۆسکۆ ئەژیا. ئەم هاوڵەی عارەبانەچی بوو لای "شارۆف" ناوێك. چەند ساڵ بوو هەر لای ئەوبوو. توانیبووی خۆی بەرێتە دڵی ئاغاکەیەوە، زۆری لێ ڕەزابوو و بۆ هەمووشتێك بڕوای پێ ئەکرد. ڕەنگە ئەم خۆ بردنە پێشەوەیەی لای ئاغا لەڕووی دەمشڕی و قسەگێڕانەوەیەوە بووبێ، چونکە خزمەتکارەکانی تر هەرچییەکیان بکردایە، ئەم گورج بۆ ئاغای ئەگێڕایەوە، "شارۆف"یش ئەم خووەی زۆر پەسەند ئەکرد.

"جیرازیم" لێی چووە پێشەوە و سڵاوی لێ کرد، عەرەبانەچییەکە بەپیرەوە چوونێکی بەجێی کرد، هەندێ خواردەمەنی و چای نایە بەردەم، لەپاشان لێی پرسی کە ئێستا چی ئەکات؟ ئەویش ووتی:

- زۆر حاڵم شڕە، چەند هەفتەیەکە بێ ئیش و کار ئەسوڕێمەوە.
- ئەی نەچوویتەوە لای ئاغاکەی پێشووت تاڕات بگرێتەوە؟
- چووم
- ئەی نەیویستیتەوە؟
- یەکێکی‌تر جێگەکەمی گرتبوو.
- ئێوە ئەوەندە بەنابەدڵی خزمەتی ئاغاکانتان یان ئەکەن کە فرمانەکەتان بەجێ هێشت ئیتر ڕێی گەڕانەوەتان بەقوڕ ئەگرن. ئایا پێویست نییە فرمانی خۆتان بەجۆرێ بەجێ بهێنن کە ئاغاکانتان ئەوەندە خۆشیان بوێن لە بیریان نەچنەوەو کە بەهۆی شتێکەوە دوورکەوتنەوە لێیان و دواتر گەڕانەوە، بەڕووی خۆشەوە بێن بەپیرتانەوەو کێ جێگەی گرتبێ بۆتانی دەربکەن؟
- جا ئەوە چۆن ئەبێت؟ ئاغای وا کوا لەم زەمانەدا؟ بێجگە لەوە خۆ ئێمەیش فریشتەنین!
- قسەکردن چ کەڵك ئەگرێ؟ باسی خۆمت بۆ بکەم، من ئەگەر لەبەر شتێ دەستم لەم فرمانە هەڵگرت و گەڕامەوە ماڵی خۆم، "شارۆف" ئاغا هەردەمێ گەڕامەوە لای زۆر مەمنون ئەبێ بەڕاگرتنەوەم.

"جیرازیم" مات دانیشت، بینیی هاوڕێکەی خۆی هەڵئەکێشێ، ویستی بەپێکی ئەو لێ بدا، ووتی:

- من ئەوە ئەزانم، بەڵام کێ تۆی تیائەبێت؟ بڕواناکەم پیاوێکی تری وەکو تۆ هەبێت! ئەگەر چاکترین خزمەتکار نەبوویتایە ئاغات دوانزە ساڵ لای خۆی نەینەهێشتیتەوە.

"یەگور" چونکە زۆر حەزی لە ستایش ئەکرد، ووتی:

- ڕاستیەکەی ئەمەیە. ئەگەر پەیڕەوی ئەو دەستوورەت بکردایە کە من لەژیان و فرماندا لەسەری ئەڕۆم، یەك ڕۆژ بێ ئیش نەئەمایتەوە.

لەودەمەدا "شارۆف" عارەبانەچییەکەی بانگ کرد، ئەویش ڕۆیشتە دەرەوەو بە "جیرازم" ی ووت: "چاوەڕێم بکە هەرئێستا دێمەوە"

- زۆر چاکە.

(٣)

وێڵی هاوڕێیەتی ناچاریان کرد دانیشێت دوو پیاڵە چا بخواتەوە.. ئینجا هاوڕێکەی بردیەلای خاوەن ماڵ. "شارۆف" پرسیاری لێ کرد کەوا لەکوێ دائەنیشێت؟ ئاغاکانی پێشووی کێ بوون؟ ئینجا پێی ووت کە بەخزمەتکار ڕایئەگرێت و فرمانێکی تایبەتیی نابێت. چیی پێ ووترا ئەوە ئەکات و ئەبێ لەسبەینێ بەیانییەوە بێتەسەر ئیشی خۆی.

ئەم نەخشە کتوپڕە کە بەختی هێنای، "جیرازیم" ی سەرسام کردو وەختە بوو گەشکەدار ببێت لە [illegible]ژشیاندا.. دوای نەختێ "جیرازیم" هاتە[illegible]ە ژووری عەرەبانەچییەکە.

عەرەبانەچییەکە پێی ووت: "چاکە کوڕم.. ئەبێ لەمەولا زۆر باش گوێ بدەیتە ئیش و کاری خۆت و بەتەواوی و چاکی بەجێیان بهێنێت تا خوانەکردە ڕۆژێ لە ڕۆژان لەڕووی تۆوە تووشی شەرمەزاری نەبم. خۆت ئەزانیت ئاغا چۆن کەسێکن.. هەر ئەومیە جارێك بە هەڵەدابچێت ئیتر تاماوێت لێت نابڕنەوەو لە کۆڵت نابنەوە.

- دڵنیابە "یەگور"

"جیرازیم" لێ یدا ڕۆشت، بەحەوشی خانووەکەدا تێپەڕبوو، ژوورەکەی "پۆلیکار" یش بەسەر حەوشەکەدا ئەینواڕی، ڕووناکییەکی کزی لێوە دیاربوو بەرپێی "جیرازیم" ی ڕۆشن ئەکردەوە کەلەو وەختەدا زۆر تاسەی بینینی ئەو ژوورەی ئەکرد کەوا بۆدواڕۆژی دائەنرێت. بەڵام شوشەی پەنجەرەکەی زوقم دایپۆشی بوو بەجۆرێکی وا کە پێی نەئەکرا ناوەوەی ببینێ،گوێی لە دەنگە دەنگێ بوو لە ژوورەکەوە ئەهات، ڕاوەستا گوێی گرت. گوێی لەدەنگی ئافرەتێ بوو ئەیووت:

"ئێستە چی بکەین؟"

پیاوێ وەڵامی دایەوە (بێگومان پۆلیکار بوو):

- نازانم.. نازانم.. بەشەقامەکاندا ئەسوڕێینەوە سواڵ ئەکەین!
- هەر ئەوەمان بۆ ماوەتەوە! چ ژیانێکی پڕ کوێرەوەری و مەینەتی ئەژین؟! هەر لەبەیانی زووەوە تا ئێوارەیەکی درەنگ ڕۆژ لە دوای ڕۆژ، ساڵ لەسەر ساڵ ئەچەوسێینەوە وڕەنج ئەدەین کەچی هەر چووینە ساڵەوە ئیتر ئەبێت لەبرسانا سك هەڵگوشین و بمرین.
- چی بکەین؟ خۆ ئاغامان لە ئێمە نییە! لەچینی ئێمە نییە! چوونەلای و پاڕانەوەو لاڵانەوە چ دادێك نادات.. ئەوچ بەتەنگ چاکەی ئێمەوەیە؟
- هەموو ئاغاکان لەم پەستی و نزمییەدان.. هەموو هەرگوێ ئەدەنە خۆیان و بەتەنگ کەسی ترەوە نین.. هیچ بەبیریاندا نایەت کە ئێمە چۆن بەناموس و دەس و دەم پاکی ساڵەهای ساڵ خزمەتیان ئەکەین و ڕەنجیان بۆ ئەدەین.. تافی جوانی و گوڵی لاویمان لە پێناوی ئەواندا سیس ئەکەین و لەناو ئەبەین.. کەچی هەر کە دییان ئەو گوڕو هێزەی جارانمان نەما، ئەترسن ساڵێك زیاد بمانهێڵنەوە.. ئەگەرچی هێشتا هەر بەرگەی کاروفرمانیشیان بگرین، هەر ڕوومان لێ وەرئەگێڕن! ئایەڵێ بەتەواوی پەکمان بکەوێت چونکە ئەوسا بێگومان خۆمان بەحەیای خۆمانەوە ئەڕۆین!
- "شارۆف" ئەوەندەی عارەبانەچییەکەی لۆمە ناکرێت.. ئەو ئەیەوێت فرمانێك بۆ هاوڕێکەی بدۆزێتەوە وا ئێمە ماڵوێران ئەکات.
- بەڵێ.. ئای چ توولەمارێکە؟ ئەزانێ چۆن زمان بگێڕێت! "یەگور" جانەوەرە زمانپیسەکە.. ڕاوەستە من تۆڵەت لێ ئەسێنم.. ئەچمەلای ئاغا پێی ئەڵێم کە چۆن ئەو ناپاکە دەستی ئەبڕێ و ئالیك و کاکەی ئەدزێ.. بەئاغای ئەسەلمێنم کە ئەم نامەردە هەرچییەکی بۆ گێڕاوەتەوە درۆو فیشاڵە!
- نەء نەء ئافرەت.. نەکەی گوناهە!
- کام گوناه؟ بۆچی ئەوی پێی ئەڵێم، درۆن؟ خۆم ئەزانم قسەکانم هەموو ڕاستن.. هەموو شتێ بۆ ئاغا ئەگێڕمەوە.. بۆ نەچم؟ بۆنەیکەم؟ ئەی ئێستە چی بکەین؟ بۆکوێ بچین؟ ڕووبکەینە کوێ؟ دایڕزاندین.. هەربەجارێ لەناوی بردین "دایە پرمەی گریانی بەکوڵ!".

"جیرازیم" گوێی لەهەموو ئەم قسانە بوو.. وەکو خەنجەر بکەن بە لەشیا وابوو.. زانیی کە هاتنی ئەو چ ماڵوێرانی و سەرگەردانییەك دووچاری ئەم پیرەمێردو پیرەژنە ئەکات! وای ئەزانی دڵی وەختە لێك بێتەوە. گەلێك لە شوێنەکەی خۆی مات ڕاوەستا.. نوقمی دەریای بیرکردنەوە بوو.. لەدواییا پاشەوپاش گەڕایەوە بۆ ژووری عەرەبانەچییەکە، ئەویش کەچاوی پێی کەوت؛ پرسی: ها هیچت لەبیرچووە؟!

"جیرازیم" بەزمانێکی تێکەڵ و پێکەڵەوە ووتی: نەء.. هاتم گوێم لێ بگرێ.. ئەمەوێ زۆر سوپاسی ئەو خزمەتە بکەم کە بە منت کردووە! بەڵام من ناتوانم لێرە ئیش بکەم!

- چی؟ ئەڵێی چی؟
- هیچ.. حەزناکەم ئیش لێرە بکەم.. ئەگەڕێم بۆ فرمانێکی تر.

"یەگور" یەکجار تووڕەبوو، ووتی:

- ئەتەوێ لەبەرچاوی ئاغام بەشێتم دەربکەیت؟ ئەوەت نیازە هەی گێلی گەوج؟ هاتی ئەپاڕایتەوە یارمەتیت بدەم، فرمانێکت بۆ بدۆزمەوە، ئێستەش نایکەیت!؟ شەرمەزارت کردم نامەرد!
- خوێن هوروژمی هێنابووە سەروچاوی "جیرازیم"، چاوی شۆڕ کرد، بەڵام ورتەی لەدەمم نەهاتە دەرەوە.

"یەگور" بەسووکییەوە پشتی تێ کردو بێ دەنگ بوو.

"جیرازیم" یش بەئەسپایی شەپقەکەی هەڵگرت و ژووری عەرەبانەچییەکەی بەجێ هێشت و خێرا حەوشەکەی بڕی لەدەرگاکە هات بەمدیواو بەڕاکردن لەخانووەکە دوورکەوتەوە.

دڵی پڕبوو لە خۆشی و کامەرانی.

(٤)

ئێوارەی دوایی "جیرازیم" هاتەوەو لە هاوڕێکەی پرسی:

- توانیت هیچم بۆ بکەیت؟
- بەڵێ وا ئەزانم.. جارێ باهەندێ چا بخۆینەوە ئینجا ئەچین.

وەنەبێ "جیرازیم" حەز لە چابکات، عەودالی ئەوە بوو زوو بزانێ ئیشەکەی بەچی گەیشتووە بەڵام ڕواڵەت و

هەندێ پەیڤ

*"گەلاوێژ" گۆڤارێکی ڕۆشنبیری‌یە یەکەمین نیازی بژاری، زمانی کوردی و ژیاندنی ئەدەبیاتی کوردی‌یە بە پاراستن و کۆکردنەوەی ئەدەبیاتی کۆن و ماوەدان بەبڵاو کردنەوەی ئەدەبیاتی تازە و وەرگێڕانی نووسینی جوان و کتێبی چاکی بێگانە.

ژمارە (١)ی گۆڤاری گەلاوێژ ١٩٣٩

*سڕینەوەی ناوی کوردستان هەر بۆ لەناوبردنی نەتەوەی کورد بووە، ئەگینا ناوی "پڕ لەجوانی و خۆشی و سیحر و پیرۆزی کوردستان" چ زیانێکی هەیە؟ ئەرێ خەڵکینە! مرۆڤ بانگ کردن بەناوی خۆی، وڵات دیاری کردن بەناوی خۆی شتێکی سروشتی و ئاسایی نییە؟ کە ئەمەوابێ ئەی بۆچی هەندێ لەناوی کوردستان دەسڵەمێنەوە؟ ئەڵێن گوایە ناوی کوردستان مانای جیا بوونەوەی کورد لە عیراق دەگەیەنێ.

ڕۆژنامەی خەبات

ژمارە (٤٣) ٣٠/ئابی/١٩٥٩

*لە نیسانی ١٩٥٦ دا دەستم کرد بە نووسینی ئەم داستانە ـ ژانی گەل- کۆسپی هەرە گەورەی ڕێگەم ئەوە بوو چۆن وابکەم لەچنگ سانسۆری ڕژێمی نۆکەری و کۆنەپەرستی (نووری سەعید) ڕزگاری بکەم و بیگەیەنمە دەست خوێندەوارانی کوردی. بۆ زاڵ بوون بەسەر ئەم کۆسپەدا ڕێگا کۆنەکەم گرتەبەر، ڕێگەی شوێنە ونی و شاردنەوەی زەمین و زەمانی داستانەکەو دەرنەخستنی ناوو ڕەگەزو نەتەوەی قارەمانەکانی. بەڵام ئەوی ڕاست بێ تامن بەکاوخۆ لێبوومەوە، مەرگی (شێخ مەحمود)ی گەورە و هەڵکوتانە نامەردانەکەی سەر میسری بەسەردا هات لە تشرینی یەکەمی ١٩٥٦ دا. حکومەت ئەویانی کرد بە بەهانەی دامەزراندنەوەی حوکمی عورفی لەسەرانسەری عیراقدا بۆ ڕاونان و گرتن و ئازاردانی ئازایخوازان و ڕۆشنبیران. منیش لە پریشکی ڕزگارم نەبوو. دوای گیرانی خۆم، ماڵەوە کەوتبوونە شاردنەوەی کەل و پەل و نوسین و کتێبەکانم، هەر بەستەکەیان لە شوێنێ شاردبووەوە و هەر باوڵەیان بۆ لایەك ڕەوانە کردبوو. کە زوڵم و زۆر نەختێ تەمی ڕەویەوە و بەرەبەرە کەوتمەوە سەروکاری شتەکانم، هەندێ نووسین و کتێبم هەر بۆ نەدۆزرایەوە. لام وایە ئەوکەسانەی لامان دانابوون ترس نۆری بۆ هێنابوون سووتاندبوویان. لام وابوو ئەم داستانەش یەکێکە لەوانە. زۆر هەوڵم دا سەر لەنوێ بینووسمەوە بۆم نەکرا. تاپێرار لەناکاو هاوڕێیەك باوڵێ کتێبی بۆ هێنامەوە، دیم داستانە بۆرینی تیایە."

گۆڤاری ڕزگاری ژمارە (٥)
١٩٦٩/٦/٢٢

کریس کۆچێرا لەکتێبی (مێژووی کورد لەسەدەی نۆزدەو بیستدا) دەڵێ:

*ئیبراهیم ئەحمەد کەسەرۆکی گەنجە ڕۆشنبیرەکان بوو، مرۆڤێکی زانایە، لەسەرەتاوە بەخاوەن دیدێکی ڕۆمانتیك و دواتر بە نووسەرێکی ریالیست ناساندراوە و وتراوە ئیبراهیم ئەحمەد بەڕاستی نوێنەرێکی پێشڕەوی ڕێبازی ریالیزمە.

دەسەڵاتی بەسەر ئەدەبیاتی زمانی کوردی، عەرەبی، ئینگلیسی، فارسی‌دا هەبووە. چەند مانگێك پاش ئەوەی لەچاوان ون بووە، لە ئەشکەوتێك‌دا خۆی شاردۆتەوە، ڕۆژنامە نووسەکان چوونەتە لای و پرسیاریان لێی کرد، لە ئەشکەوتەکەدا چاویان بەکتێبخانەیەك کەوت کە کتێبی، ڕاسن و دیستۆفیسکی‌و مارکس و پاسترناك و لینین و پەرتووکی سالیسبۆری، ژان پۆل سارتەری تێدا بوو.

پرۆژەی داهاتوومان تایبەتە بە (محەمەد مەولود مە م)ی چیرۆکنووس.

جیاکردنەوەی ڕەنگەکان : هەڵۆ
چاپ: ئۆفسێتی دلێر

SARDAM

سەردەم